

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

Požadavky na novou politiku rozvoje venkova

Jiří Ježek a kolektiv

Plzeň 2020

Tato publikace byla vytvořena v rámci řešení projektu Technologické agentury ČR Éta č. TL01000110. **„Budoucnost venkova v České republice: Výzvy, vize, rozvojové scénáře a adaptační strategie**, jehož řešitelem byla Západočeská univerzita v Plzni (Fakulta ekonomická, katedra geografie/ Středisko pro výzkum regionálního rozvoje) a Ostravská univerzita (Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje)

Autorský kolektiv:

Jiří Ježek – kapitoly 1-4, 6-8

Jan Kopp – kapitola 5

Ing. Kateřina Mičudová, Ph.D. – spoluautor kap. 2

Vydala Západočeská univerzita v Plzni v roce 2020

ISBN 978-80-261-0990-7

Obsah

Úvod	4
1. Východiska nové politiky rozvoje venkova	5
2. Rozvoje problémy, budoucí trendy a investiční potřeby venkovských obcí	17
3. Výzvy politiky rozvoje venkova a možnosti jejich řešení	34
4. Výzva hledání nových koncepčních přístupů k zajišťování veřejných služeb na venkově	53
5. Výzva adaptace venkova na změny klimatu	60
6. Výzva efektivního řízení regionálních rozvojových procesů. Zavádění principů regionálního managementu	72
7. Meziobecní spolupráce jako výzva rozvoje venkova	83
8. Výzva hledání nových přístupů ke strategickému plánování	91
Přílohy	
Příloha 1. Občanské vybavení a investiční potřeby venkovských obcí do 3 tisíc obyvatel podle velikostních kategorií	102
Příloha 2. Kvantitativní analýza výsledků dotazníkového šetření	132

Úvod

Výzkumná zpráva se zabývá požadavky na „novou“ politiku rozvoje venkova, které odpovídají současným podmínkám. Reflektuje jak teoretické, tak praktické poznatky.

V první kapitole jsou shrnuta východiska pro „novou“ politiku rozvoje venkova, tak jak byla diskutována v rámci několika workshopů, které se konaly v průběhu roku 2019 a 2020.

Druhá kapitola se zabývá problémy, budoucími trendy a také investičními potřebami venkovských obcí a regionů, tak jak byly analyzovány v rámci řešení projektu. Mohou být dobrým východiskem pro formulování podpůrných programů.

Třetí kapitola se věnuje aktuálním výzvám venkovských obcí a regionů s tím, že nabízí příklady jejich možných řešení. Vycházíme přitom nejenom z české, ale i zahraniční praxe. Naší snahou bylo poukázat na klíčové výzvy a inovativní řešení.

Další kapitoly se podrobněji věnují čtyřem spíše obecnějším výzvám. Kapitola 4 představuje zamýšlení nad koncepčním řešením zajištění veřejných služeb (občanského vybavení) na venkově. Pátá kapitola se věnuje jedné z největších výzev, a to klimatickým změnám a adaptačním opatřením.

Šestá kapitola zdůrazňuje potřebu zefektivnění regionálních rozvojových procesů. Zabývá se zaváděním principů regionálního managementu v podmínkách venkova a venkovských regionů.

Sedmá kapitola se podrobně věnuje potřebě meziobecní spolupráce, která je v ČR podle našeho názoru stále nedostatečně rozvinutá, neboť jí chybí cílená podpora. V meziobecní spolupráci vidíme nástroj, jak řešit problémy spojené s velkým počtem velmi malých venkovských obcí. Meziobecní spolupráci chápeme jako lepší model, než případné slučování obcí. Musí ale vycházet z přirozených potřeb a být dobrovolná.

Poslední osmá kapitola se snaží poukázat na problémy strategického plánování a hledá nová řešení. K plánování rozvoje venkovských obcí a regionů je podle našeho názoru zapotřebí přistupovat jako k permanentnímu procesu, který popisuje tzv. adaptační model tvorby strategií. Jedná se o model, který by měly uplatňovat především místní akční skupiny, které chápeme jako lídra rozvoje venkova, který má dostatečné organizační kapacity, aby mohl řídit regionální rozvojové procesy na venkově.

1. Východiska nové politiky rozvoje venkova

Regionální politika, resp. politika rozvoje venkova se tradičně chápe jako ovlivňování (usměrňování) ekonomických a sociálních procesů v dílčích prostorových jednotkách státu prostřednictvím veřejné správy. Dílčími prostorovými jednotkami rozumíme území, která jsou určitým způsobem vymezena. Může se jednat o administrativní jednotky (kraje, SO ORP apod.) anebo o tzv. identifikační regiony, které vznikají na základě společné vůle místních aktérů po změně. Příkladem takto vzniklých regionů jsou např. dobrovolná sdružení obcí nebo místní akční skupiny.

Aktéry politiky rozvoje venkova nejsou pouze politici a úředníci, ale také zástupci občanského a podnikatelského sektoru. V posledních třiceti letech se výrazně zvýšil počet aktérů, kteří dnes vytvářejí celý komplex různých institucí. Také Evropská unie převzala řadu úkolů regionální politiky (má vlastní politické programy, cíle, opatření, a také koordinuje a sladuje regionální politiky členských zemí). Mnohé obce, města, mikroregiony, místní akční skupiny atd. se snaží realizovat vlastní aktivní politiku a získávat investory nebo mobilizovat vlastní endogenní potenciál. Pominulo také dosud striktní odlišování mezi státním/ veřejným a soukromým sektorem. Úlohu státu často přebírají polostátní nebo soukromí aktéři, jako právě místní akční skupiny, rozvojové fondy, regionální rozvojové agentury, technologická centra apod. Velký počet aktérů zvyšuje požadavky na koordinaci a vede k rostoucí konkurenci mezi jednotlivými aktéry.

Tradiční regionální politika se orientovala především na vyrovnávání regionálních rozdílů. K venkovu přistupovala jako ke specifické územní kategorii. Důležitou roli v této souvislosti hrály různé typologie území (tzv. územní kategorie). Každému typu venkovských území byl přiřazen odlišný mix podpůrných nástrojů. Jednalo se ale o uplatnění politiky „se shora dolů“, kdy stát určoval rozvojové potřeby venkovských regionů.

Moderní přístup k rozvoji venkovských regionů je odlišný. Východiskem je tzv. **nové paradigma regionální politiky**, resp. politiky rozvoje venkova, formulované Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development*) (OECD 2006; OECD 2009). Jeho ambicí je řešit rozvojové potřeby všech regionů nejenom těch zaostávajících (problémových) regionů, ale tak silných ekonomických center. Každý region má nějaké problémy a chce se rozvíjet¹.

Nové paradigma politiky rozvoje venkova staví na regionální konkurenceschopnosti. Zdůrazňuje roli silných stránek a příležitostí. Předpokládá vyprofilování regionální nabídky podle potřeb „zákazníků“ a odlišení se od konkurence. Jedná se o přístup stavějící na jedinečnosti, rozmanitosti, inovacích, mobilizaci zdrojů, participaci apod. Paradigma doporučuje, aby politika rozvoje venkova byla přizpůsobována potřebám regionů a jejich specifickým problémům. To znamená, že by se stát ve snaze podpořit rozvoj venkova měl více přizpůsobovat potřebám venkovských obcí, místních akčních skupin apod. Jedná se o koncept, který byl inspirován německou koncepcí tzv. svébytného nebo autonomního regionálního rozvoje, která byla formulována v 80. letech minulého století.

Dalším východiskem jsou koncepce obsažené v evropských rozvojových dokumentech. Klíčová v této souvislosti je **Územní agenda 2030**, přijatá 1. 12.2020 za německého předsednictví. Konstatuje, že se lidé a místa oddělují, rostou nerovnosti a rozdíly, což vytváří zcela odlišné rozvojové perspektivy. To je

¹ Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda taková příliš rozmělněná politika bude přispívat ke stanoveným rozvojovým cílům?

podle Územní agendy 2030 zapotřebí změnit. Klíčovou roli v rozvoji nejenom venkovských regionů hrají podle Agendy tyto faktory:

- **Kvalita života** - zlepšení blahobytu a kvality života občanů (nad rámec ekonomické efektivity, životních podmínek a čistě materiálních aspektů); přístup k vysoce kvalitním veřejným službám, svoboda pohybu (mobilita) a zdravému a kvalitnímu obytnému prostředí
- **Veřejné služby** (služby obecného zájmu) – dostupnost, blízkost, cenová dostupnost a kvalita jsou předpokladem kvalitního života i rozvoje podnikání; potřeba větší ekonomické efektivity může vést k vynechání nebo seskupení služeb na určitých místech; riziko, že se tyto služby budou přemisťovat do míst s lepší dostupností; nové technologie pro online služby mohou snížit zranitelnost periferních území
- **Demografické a sociální rozdíly** – stárnutí, migrace, vylidňování jsou velkými výzvami; demografické změny mají vážné sociální důsledky
- **Digitalizace a 4. průmyslová revoluce** – ovlivňují také místní a regionální rozvoj, stírají hranice mezi fyzickými, digitálními a biologickými systémy, což významně mění trh práce; rozdíly ve vzdělání, digitálních dovednostech a dostupnosti vysokorychlostního přístupu jsou důležitým faktorem zvyšujícím prostorové nerovnosti; starší lidé a lidé ve vzdálených venkovských regionech riskují, že budou vyloučeni z procesů digitální transformace
- **Zaměstnanost a ekonomický rozvoj** – některá místa mají lepší ekonomickou výkonnost a lepší pracovní podmínky (vyšší konkurenceschopnost, více finančních a investičních kapacit, investiční atraktivita, podnikatelské prostředí, regionální infrastruktura, efektivní regionální inovační systémy, více výzkumných, vývojových a inovačních činností, přístup ke kvalitnímu vzdělání, kvalifikovaná pracovní síla, podnikatelské a přírodní prostředí – to vytváří a udržuje nerovnosti a nerovnováhy)
- **Vzájemná závislost mezi místy** – pozitivní a negativní externality – vývoj na jednom místě ovlivňuje potenciál v jiném (metropolitní versus nemetropolitní, často venkovské regiony; překážky integrace mezi lokalitami mohou vést k tomu, že lidské, kulturní, ekonomické a ekologické zdroje zůstanou v „okrajových“ regionech nevyužité)
- **Udržitelný rozvoj a klimatická změna** (změna podnebí, ztráta biologické rozmanitosti a vysoká spotřeba půdy, kvalita ovzduší, půdy a vody; bezpečná, cenově dostupná a udržitelná energie, oběhové hodnotové řetězce, přírodní, krajinné a kulturní dědictví)

Územní agenda 2030 také zdůrazňuje roli **funkčních regionů**. Hovoří o tom, že města všech velikostí jsou motory ekonomického a sociálního rozvoje a atraktivními místy pro život, práci, cestování a investice. Spolupráce a vytváření sítí uvnitř a mezi velkými a malými městy a jejich okolními oblastmi, v rámci funkčních a **soudržných regionů**, vytvářejí předpoklady rozvoje pro všechna místa. S přihlédnutím k tomu, je zapotřebí podporovat spojení mezi městem a venkovem. **Takové funkční regiony již často nenásledují stávající správní struktury**. Liší se v závislosti na jejich funkci a vzájemné závislosti, jsou velmi dynamické a mohou se časem měnit. Subjekty s rozhodovací pravomocí ve velkých i malých městech by měly spolupracovat s okolními oblastmi, mohou pomoci s jejich profilací a mohou se stát motory regionálního růstu. Není to na úkor okolních komunit a venkovských oblastí, ale je to pro jejich dobro (přináší jim to výhody). Velká a malá města a jejich přilehlé oblasti mohou spolupracovat na zajištění zdravého a dostupného životního prostředí, zabránění dalšímu rozrůstání měst a snížení spotřeby půdy. Budeme usilovat o dialog s osobami s rozhodovací pravomocí ve městech všech velikostí, abychom mohli uplatnit integrovaný víceúrovňový přístup. To zahrnuje zapojení lidí z různých správních úrovní, zejména místních a regionálních úrovní, jakož i z různých politických oblastí a sociálních skupin. Důraz klade na integrovaný území a místní rozvoj (integrované územní investice, místní komunitně vedený rozvoj (CLLD), Leader apod.

Upřednostňován je **vyváženější územní rozvoj**, který zachová územní rozmanitost. To znamená, že je zapotřebí vytvářet takové modely polycentrického rozvoje, které dokáží zapojit všechna místa (v této

souvislosti hraje klíčovou roli územní/ meziobecní spolupráce). Územní rozmanitost nabízí značný potenciál; to může působit proti nadměrné koncentraci a posilovat sekundární póly růstu a snížit nerovnosti mezi lidmi a místy. Spolupráce v polycentrických sítích měst, metropolitních regionů, mikroregionů, pomáhá optimálněji distribuovat rozvojový potenciál. V této souvislosti je nutné povzbudit sousedství a spolupráci při řešení všech výzev; polarizace mezi jádry a periferiemi narušuje vyvážený územní rozvoj. **Zejména malá města mají potenciál oslabit polarizaci.** Hrají klíčovou roli pro regionální ekonomický a sociální rozvoj venkovských regionů, zejména kvůli své dostupnosti a nabídce služeb.

Konkrétní východiska politiky rozvoje venkova

Koncepční (filozofická) dimenze

- **Rozvoj venkova je zapotřebí chápat v kontextu rozvoje malých měst,** která je zapotřebí vnímat motory rozvoje venkovských ekonomik
- Je nutné podporovat rozmanitost venkovských obcí a regionů a jejich jedinečnosti, zvláštnosti, silné stránky a rozvojové potenciály (příležitosti). **Každá obec, každý venkovský region má své přednosti a potřeby**
- Především státní politika by měla **nastavovat mantinely** (vytvářet rámcové podmínky), zatímco nižší úrovně (obce, DSO, MAS) by měly mít **dostatečnou volnost pro uplatnění svých specifických potřeb.** Stát může stanovovat priority, ale společenství místní aktérů by měla rozhodovat o tom, jaký efektivní způsob řešení zvolí.
- Při tvorbě dotačních/ podpůrných programů **více reagovat na potřeby venkovských obcí a regionů. Podpora by měla být méně svazující.** Mělo by být např. na rozhodnutí obcí, zda se rozhodnou problémem se zásobováním seniorů zbožím každodenní podpory řešit podporou místního obchodu, nebo zvolí jinou cestu, např. zvýšení jejich mobility.
- Do rozvojových procesů je zapotřebí více zapojovat **občanskou společnost (neziskové organizace, společenské a zájmové organizace, církve apod.),** zvláště v souvislosti s demografickou změnou. Politika rozvoje venkovských regionů by měla být chápána jako pomoc ke svépomoci.
- Více podporovat **pilotní projekty,** hledající nová řešení, a také projekty jejich součástí je doprovodný výzkum, který monitoruje a evaluuje realizované aktivity.
- Venkovské obce, DSO a MAS by měly **více experimentovat.** Je nutné vytvářet **struktury příznivé pro inovace** – to znamená takové prostředí, které bude rozvíjet iniciativy jak občanů, místních podniků, neziskových organizací a dalších subjektů. Předmětem podpory by měly být zvláště inovace, které zlepšují kvalitu života lidí, rozšiřují místní nabídku a zvyšují přidanou hodnotu.
- Rozvíjet venkovské obce a malá města jako **místa společného učení.** Obec je více, než jen správní jednotkou. Do budoucna budou stále více místy učení jak dětí a mládeže, tak dospělých. V obci se mladý člověk učí, co je v životě důležité, začíná formovat svůj život a postupně společně s dalšími přebírá zodpovědnost za rozvoj své obce. Ústřední roli v aktivizaci občanského potenciálu a vytváření „komunální inteligence“ hrají místní knihovny, základní a střední školy, volnočasová

centra pro mládež a další instituce. Je nutné zapojovat do rozhodovacích procesů **mladí lidi**, aby se zvyšovala jejich spoluzodpovědnost za rozvoj obce či mikroregionu

Organizační dimenze

- **Systematicky podporovat územní/ meziobecní spolupráci a její rozmanité formy** (najít finanční nástroje, jak motivovat obce ke spolupráci) nejlépe na bázi funkčních regionů, dobrovolných sdružení obcí a místních akčních skupin. V této souvislosti je zapotřebí zmínit, že funkčním regionem není pouze dojížděkový region, vymezený na základě převažující dojížděky do zaměstnání, ale také území obcí, které se rozhodly, že budou spolupracovat a prosazovat společný zájem.
- **Zefektivnění horizontální koordinace** – na úrovni státu a krajů jde hlavně o integraci politik, která zajistí jejich komplementaritu a vytváření synergických efektů – je zapotřebí do sektorových politik zakomponovat územní rozměr (zvláště se to týká ministerstva dopravy a ministerstva průmyslu a obchodu, ale i ministerstva životního prostředí). V této souvislosti je zapotřebí hledat nové koordinační mechanismy.
- **Zefektivnění vertikální koordinace po linii obec – DSO/ MAS – kraj – stát.** Rozvoj venkovských regionů je zapotřebí vnímat jako sdílenou zodpovědnost. Jak již bylo uvedeno, nejvyšší úroveň by měla nastavovat mantinely, zatímco nižší úrovně (obce, DSO, MAS) by měly mít dostatečnou volnost pro uplatnění svých potřeb
- **Zefektivnění územní koordinace** – prostřednictvím plánovacích mechanismů je zapotřebí do rozhodovacích procesů zapojovat občanskou a podnikatelskou veřejnost (metoda Leader může být v této souvislosti vzorem)
- Je zapotřebí podporovat vznik tzv. **regionálních managementů**, které budou rozhodovat o strategickém směřování venkovských regionů. Klíčovou roli by v této souvislosti měli hrát regionální manažeři. Měli by být zprostředkovateli, moderátory, koordinátory, síťovateli, iniciátory a podporovateli občanských, podnikatelských a kooperačních aktivit. Také je zapotřebí **zlepšit strategické plánování**, především ho odbyrokratizovat, chápat ho jako permanentní proces a velký důraz klást na jeho akceschopnost.
- Podporovat **integrované rozvojové strategie**, nikoliv samostatné dílčí projekty

Finanční dimenze

- Systematická finanční podpora meziobecní spolupráce
- Hledat **nové způsoby financování venkovských obcí**. Nabízí se revize rozpočtového určení daní a také zvyšování daní z nemovitostí (tak aby se nezvyšovalo celkové daňové zatížení obyvatelstva)

Informační a znalostní dimenze

- Při strategickém rozhodování se více opírat o empirická data a informace (hovoří se o **politice založené na evidenci**)
- **Lépe komunikovat úspěšný rozvoj venkovských obcí a regionů.** Klíčovou roli mohou hrát příklady dobré praxe
- Podporovat **aplikovaný výzkum a transfer nových poznatků** do různých sfér ekonomického a společenského života
- Pěstovat **evaluační kulturu, schopnost učit se** ze zkušenosti jiných a také z vlastních chyb
- řešit **nedostatek statistických dat** - velkým problémem, na který jsme narazili při řešení tohoto projektu, byl nedostatek statistických dat a informací. Přestože se stále častěji hovoří o tom, že by nejenom regionální a komunální politika měla vycházet z empirické evidence, tak postrádáme statistická data z oblasti ekonomiky a podnikání. Za obce v podstatě nejsou k dispozici oficiální údaje o počtu pracovních míst, o ekonomické aktivitě obyvatel podle sektorů a odvětví národního hospodářství, o počtu lůžek a přenocovaných (cestovní ruch), o maloobchodních plochách a jejich struktuře apod. Jedná se o problém, který limituje možnosti přesnějších retrospektivních analýz a prognóz.

Věcná dimenze

Podrobněji se věcným tématům zabýváme v kapitolkách 2, 3, 4 a 5.

K největším výzvám, před nimiž dnes venkovské obce a regiony stojí, patří:

- **demografická změna** (odchod lidí z venkova do měst, stárnutí populace) a v té souvislosti otázka občanského vybavení na venkově
- **klimatická změna**

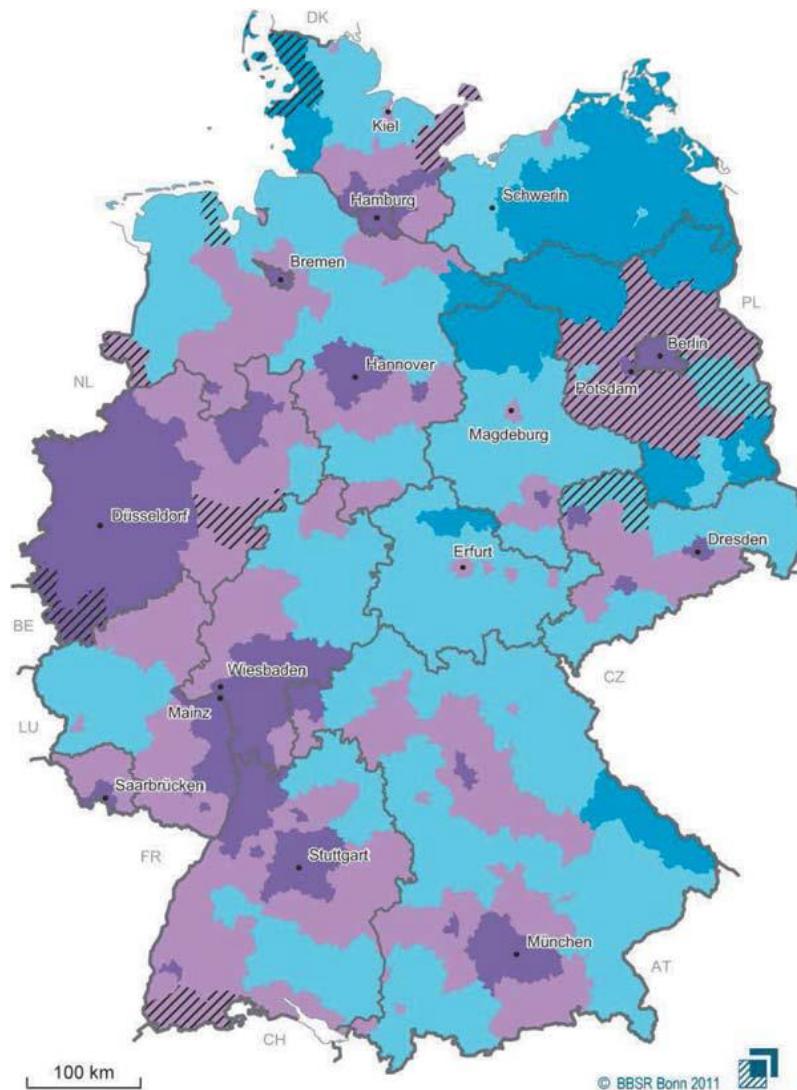
Definice venkova a jeho různé typy

S ohledem na strukturální změny se tradiční vymezování venkova a venkovských regionů ukazuje jako nevyhovující. Stále se setkáváme s paušalizujícími pohledy na venkov a venkovská sídla jako na území s relativně nízkou hustotou osídlení, kde lidé pracují převážně v zemědělství. Takový obraz venkova již dávno neplatí. V posledních desetiletích roste diferenciací venkovských území, takže mnozí raději než o venkově hovoří o venkovech. O různých typech venkovských regionů.

V literatuře existuje velké množství teoretických prací, které se v různých zemích nebo kontextech zabývají venkovem a jeho vymezením. Problém spočívá v tom, že v poslední době převažuje názor, že **venkov je sociálním konstruktem**, který ve skutečnosti neexistuje (stejná diskuse se vede o tom, zda objektivně existují regiony). Důsledkem takové diskuse je, že se stále více hovoří například o nemetropolitních regionech, které tvoří zbytkovou kategorii po vyloučení metropolitních regionů. Nemetropolitní regiony jsou přitom velmi diferencovanými regionálními strukturami.

Někteří dokonce zpochybňují koncept venkova jako takový (Helbrecht, 2014)². Jsme tak svědky toho, že se v některých zemích opouští od pojmu „venkov“, který je nahrazován kategoriemi, které vyjadřují především dopravní polohu (dosažitelnost) daného území. Jako příklad lze uvést každoročně publikované zprávy o územním rozvoji v Německu (*Bundesraumordnungsbericht*), které od roku 2011 používají takové kategorie jako velmi centrální, centrální, periferní, velmi periferní a území s velkými rozdíly v dostupnosti veřejných služeb.

Obrázek 1-1. Územní kategorie v závislosti na dopravní poloze (*Bundesraumordnungsbericht*).

Lagetypen nach erreichbarer Tagesbevölkerung

Datenbasis: Laufende Raumbewertung des BBSR
Geometrische Grundlage: BKG, Kreise, 31.12.2009

Zdroj: BBSR, 2011.

² Helbrecht, I. (2014). Urbanität und Ruralität. In: Lossau, J. et al. Schlüsselbegriffe der Kultur- und Sozialgeographie. Stuttgart, s. 167-181.

Popravdě je zapotřebí zmínit, že obtíže spojené s definováním venkova nesouvisí pouze s postmoderním relativistickým myšlením, ale také s objektivní skutečností, že se nám venkov značně diverzifikoval. Ještě v 60. letech minulého století bylo možné venkovské regiony relativně jednoduše definovat: nízká hustota osídlení, orientace na zemědělství, nižší míra vzdělání, vyšší podíl věřících apod. Dnes z toho téměř nic neplatí.

Na druhou stranu je ovšem zapotřebí uvést, že český národ vzešel z „venkovských chalup“, jak o tom psal např. historik prof. Petráň a jiní, takže je silně ukotven v myslích české společnosti. V duchu sociálně konstruktivistického přístupu by tak mělo být venkovem to, co lidé za venkov považují. Výzkumy identity českého venkova (Kučerová, 2010) však ukazují, že venkovem lidé většinou chápou celé území ČR s výjimkou velkých a středních měst.

V této souvislosti je ovšem zapotřebí připomenout, že Češi se silně identifikují s obcemi, kde se narodili nebo kde žijí. Na rozdíl od Němců, kde se silná regionální identita, která má historické kořeny a sahá hluboko do středověku. V Česku už od dob Rakouské monarchie také silná tradice místní samosprávy, která byla po r. 1989 obnovena. Jedná se jistě o jednu z příčin, proč se i nejmenších obce brání slučování.

V souvislosti s identitou je zapotřebí uvést, že teorie rozlišuje tzv. identifikační regiony, to znamená území, s nimiž se lidé a další aktéři rozvoje venkova identifikují. Zvláště dobrovolná sdružení obcí, místní akční skupiny a podobné organizace vznikají na tomto principu. Na rozdíl například od správních obvodů ORP, které považujeme za umělé konstrukty, které nepředstavují funkční regiony, o nichž se dnes hodně diskutuje.

Kromě toho existují i další přístupy k vymezení venkova. Jak je uvedeno mimo jiné v *Koncepci rozvoje venkova* (2019), tak existuje implicitní vymezení venkova, resp. venkovských obcí na základě požadavků legislativy a exekutivy. V České republice za venkovské obce považujeme obce do 3 tisíc obyvatel, neboť sídlo, které má alespoň 3 tisíce obyvatel a splňuje některá další kritéria jako kompaktní zástavbu, občanskou vybavenost atd., se může stát městem. Městem se obec stává tehdy, pokud návrh odsouhlasí vláda a vyhlásí předseda Poslanecké sněmovny. Z mezinárodního pohledu je hranice pro definování města postavena relativně nízko. Na druhou stranu stanovit hranici, kdy o sídlo budeme hovořit jako o městském a ne venkovském, je velmi rozmazaná. Často se hovoří o kontinuu mezi venkovským a městským sídlem.

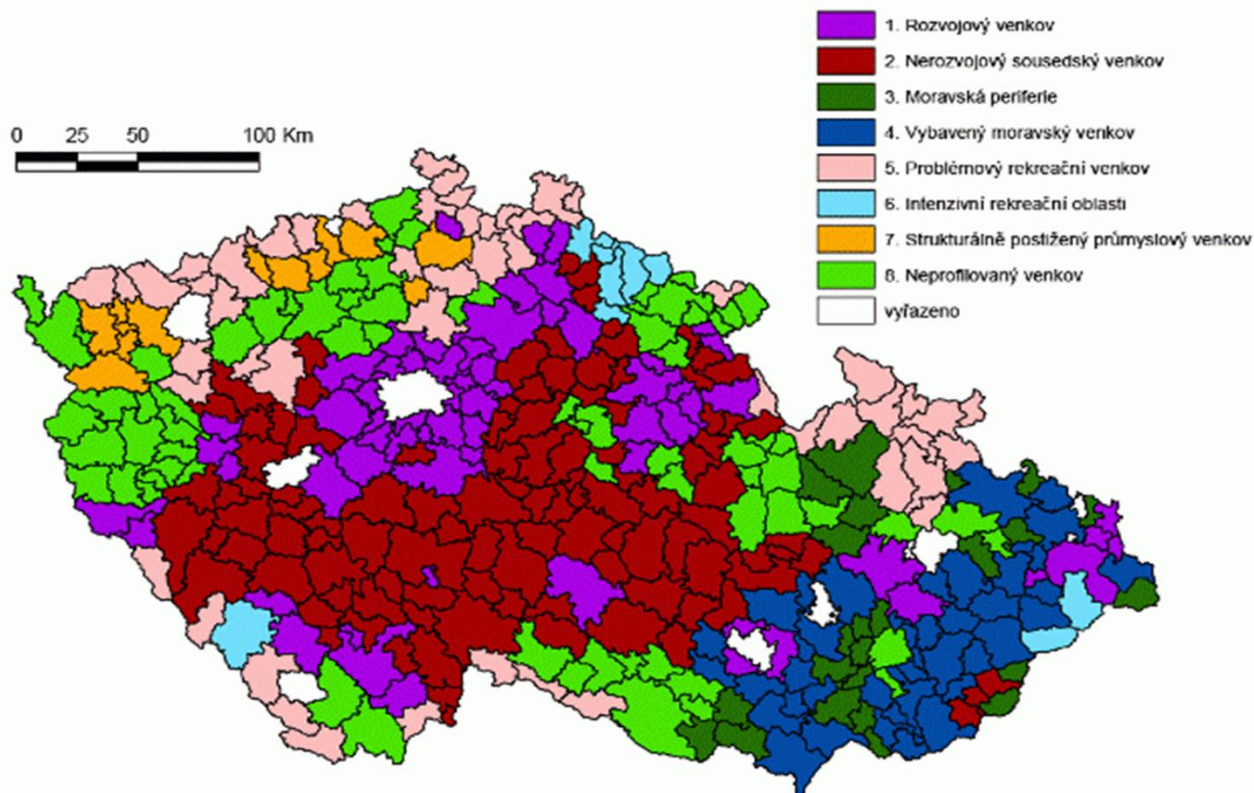
Po roce 1989 v České republice vznikly dvě typologie venkova. Autorem obou z nich je dr. Radim Perlín z katedry sociální geografie a regionálního rozvoje na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy.

První typologie (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010)³ vychází ze zhodnocení rozvojového potenciálu. Zdůrazňuje klíčový význam faktorů velikosti a geografické polohy pro diferenciaci venkovských obcí v Česku. Faktor velikosti jednoznačně definuje především moravský venkov (typy „vybavený moravský venkov“ a „moravská periferie“). Malé obce dále rozdělené do většího počtu malých sídel naopak vytvářejí charakteristický typ českého venkova mimo významná rekreační a industrializovaná území. Nejčastější typ „nerozvojový sousedský venkov“ v sobě zahrnuje jak významný faktor malé velikosti, tak i faktor periferní polohy. Ve vymezení jednotlivých typů se také do určité míry projevila dichotomie mezi po roce 1945 dosídlovaným pohraničím a vnitrozemím. V prostoru pohraničí se vyskytují čtyři typy venkova: „strukturálně postižený průmyslový venkov“, „intenzivní rekreační oblasti“, „problémový rekreační venkov“, „neprofilovaný venkov“. Existence těchto typů není jednoznačným výsledkem odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce, ale je odrazem obecnějších

³ https://geografie.cz/media/pdf/geo_2010115020161.pdf

procesů uplatňujících se ve specifických podmínkách různých částí českého pohraničí. Vliv širších společensko-ekonomických podmínek se také velmi výrazně projevil při utváření typu „rozvojový venkov“, kde zejména dominující suburbanizace a změna způsobu života obyvatel ve venkovských obcích proměnila i původní venkovský charakter oblastí. Typologie venkovského prostoru z hlediska rozvojového potenciálu prokázala hlubší diferenciaci venkovského prostoru Česka. Jako základní faktor této diferenciaci je možné považovat faktor velikosti obcí a dále faktor růstu, ve kterém se projevují aktuální změny počtu obyvatel, počtu domů a další růstové ukazatele (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010).

Obrázek 1-2. Typologie venkova (2010)

Perlín, Kučerová, Kučera (2010)

V rámci projektu „Socioekonomický vývoj nemetropolitních oblastí České republiky se zřetelem na rozvojové potřeby jednotlivých regionů“, řešeného v rámci projektu TAČR Beta, kolektiv autorů pod vedením dr. Perlína vytvořil pro potřeby MMR novou typologii. Je založena na faktorové analýze 32 vzájemně nezávislých socioekonomických ukazatelů. Výsledkem je typologie nemetropolitních území ČR na úrovni správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP). Typologie je konstruována jako kombinace rozvojového potenciálu a reálného stavu rozvoje daného území (ORP). Rozvojový potenciál je uvažován ve dvou rovinách – jako potenciál vycházejících z vnějších a vnitřních podmínek. V rámci faktorové analýzy byly zkonstruovány dva faktory, přičemž jeden z nich vyjadřuje vnější podmínky, resp. míru exponovanosti území, a druhý vnitřní podmínky, definovány především kvalitou lidských zdrojů. Faktorové skóre za oba faktory byly vloženy do dvoudimenzionálního grafu, kdy na osu x byla vynesena hodnota vnějších podmínek a na osu y hodnota podmínek vnitřních za dané ORP. V prvním kvadrantu se tak nacházely ORP s dobrými vnějšími i vnitřními podmínkami ("rozvinuté regiony"), naopak ve třetím kvadrantu ORP se špatnými vnějšími i vnitřními podmínkami ("sociálně a polohově znevýhodněné regiony"). Ve zbylých dvou kvadrantech se nacházely ORP, které měly dobré buďto vnější ("sociálně znevýhodněné regiony"), nebo vnitřní podmínky ("polohově znevýhodněné regiony").

ORP, které z hlediska hodnocení obou typů podmínek dosahovaly relativně průměrné hodnoty, byly klasifikovány jako "nevyhraněné regiony".

Obrázek 1-3. Typologie venkova (2019)

Zdroj: Perlín, 2019.

„**Rozvinutý typ**“ tvoří nejčastěji zázemí nejvýznamnějších ekonomických center (především krajských měst s počtem obyvatel blízkým se 100 tis.). Až na výjimky (v suburbánních oblastech) je se vyznačuje velmi dobrou občanskou a technickou vybaveností, dostatečnou nabídkou veřejné hromadné dopravy, jenž je směřovaná nejčastěji do hlavního centra. Z hlediska sociálních a ekonomických charakteristik území jsou tato ORP v drtivé většině významně nadprůměrná. Jedná se o oblasti v okolí přirozených regionálních center. „Sociálně znevýhodněný typ“ je tvořen ORP s méně rozdrobenou sídelní strukturou, jsou lidnatější a v poměrně vysokém počtu obcí žije více než deset tisíc obyvatel. Významný podíl obyvatel má však potíže s exekucemi. V těchto ORP jsou zhoršené hodnoty ukazatelů dokládajících kvalitu lidského asociálního kapitálu, ve volbách dostávají více hlasů politické strany směřující k extrémním hodnotám. Nachází se zde pouze základní občanská vybavenost. Podnikavost obyvatel je nižší, než činí průměr ČR. Typicky se jedná o strukturálně postižená území s vyšší nezaměstnaností, dalšími post-transformačními problémy, nutnou konverzí ekonomiky a často i se špatným image.

„**Polohově a sociálně znevýhodněný typ**“ je charakteristický rozdrobenou sídelní strukturou s vyšším počtem řídko zalidněných místních částí. Je zde slabá nabídka veřejné hromadné dopravy a velký podíl obcí pociťuje dluh v technické infrastruktuře. Z hlediska drtivé většiny sociálních a ekonomických ukazatelů a kvality lidského kapitálu jsou tato ORP výrazně podprůměrná s potřebou externího impulsu. Z velké míry se jedná o území s původním německým obyvatelstvem v periferních polohách.

„Polohově znevýhodněný typ“ má taktéž rozdrobenou sídelní strukturu s velkým počtem řídko zalidněných místních částí obcí a slabší nabídka veřejné hromadné dopravy. V tomto typu jsou však dosaženy nejvyšší hodnoty indexu stáří a je zde vyšší míra podnikavosti. Ve volbách kandiduje velké množství občanů a je vysoká též volební účast. Menší počet obyvatel volí politické strany směřující k extrémním hodnotám a též málo obyvatel má významnější zkušenosti s exekucemi. Vzhledem k malé velikosti obcí a sídel je zde významný dluh na technické infrastruktuře. Typicky se jedná o území vnitřní periferie podél krajských hranic. Některé polohově znevýhodněné oblasti mají poměrně vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu.

„Nevyhraněný typ“ je tvořen ORP, která jsou často prostorově rozlehlejší, se spíše stabilním a rozsáhlým zázemím. Ve městě je užší zaměření ekonomiky s dominantním jedním podnikem či odvětvím, méně pracovních příležitostí v kvartéru a naopak více zaměstnanců pracuje v sekundéru se střední úrovní vzdělanosti. Zázemí je z hlediska sídelní struktury relativně rozdrobené. Tento typ tvoří souvisle vymezená území.

V *Koncepci rozvoje venkova (2019)* se v souvislosti s touto druhou typologií venkova (Perlín, 2019) uvádí, že „naznačuje, jaký je reálný stav socioekonomického rozvoje jednotlivých regionů a také v čem spočívá jejich rozvojový potenciál. (...) Typologie venkova umožňuje přesnější formulování jednotlivých nástrojů lokálního rozvoje pro hospodářsky slabé oblasti, a je tedy v souladu s obecnými cíli současné regionální politiky“.

Podle našeho názoru tato typologie představuje tradiční, spíše akademický přístup k otázce vymezení problémových regionů. Podobné typologie jsou nejčastěji motivovány snahou poznat, vysvětlit a pochopit rozdíly v regionálním rozvoji. Z politického hlediska jejich problém spočívá v tom, že jsou příliš složité. Starostovi venkovské obce lze těžko vysvětlit, proč byla jeho obec zařazena do určité kategorie. To je nesdělitelné a v lidech praxe (včetně politiků) to vyvolává nedůvěru. Na úrovni EU se pro vymezení problémových regionů přes silnou kritiku, používá stále jeden hlavní indikátor, a to hrubý domácí produkt na hlavu. Zařazení do podobných kategorií musí být ověřitelné. U výše uvedených typologií, které pracují s desítkami indikátorů často stačí změnit jeden parametr a výsledek se změní.

Pokud se v politické praxi dnes nějaké typologie používají, tak mají většinou informativní funkci. Slouží pro potřeby monitorování územních změn. Ale i v tomto kontextu se uvedená typologie zdá problematická. Lze si těžko představit, že by např. Český statistický úřad podle podobné typologie vykazoval svá data. Takový přístup je neprosaditelný. Vymezení „nevyhraněného typu venkova“ je sice vědecky korektní, ale v praxi těžko akceptovatelné. Za tímto účelem bychom doporučovali použít typologii, která vychází z několika málo indikátorů vázaných na hustotu osídlení, vývoj obyvatelstva a příjmy místních lidí. Musí se jednat o nezpochybnitelné a všeobecně dostupné indikátory.

Také představa, že provedeme typologii venkovských regionů a pomocí kvantitativních analýz (vývoje obyvatelstva, rozmístění občanského vybavení) stanovíme formou top-down (shora dolů) potřeby venkovských obcí a regionů neodpovídá současným poznatkům.

Aniž bychom tuto myšlenku dále rozvíjely tak pouze konstatujeme, že středobodem dnešní diskuse je otázka územní soudržnosti, polycentrického vývoje, funkčních regionů atd. Podpůrná politika musí vycházet z potřeb venkovských obcí a regionů (viz nové paradigma regionální politiky) a ty musí určovat právě místní aktéři, obce, DSO, MAS a podobně. V této souvislosti je zapotřebí vnímat rozvoj venkova jako víceúrovňové vládnutí a vytvářet koordinační mechanismy. Jako příklad můžeme uvést sousední Rakousko, kde se rozvoj venkova plánuje na úrovni mikroregionů (Kleinregionen). Rozvojovou strategii vytvářejí nejenom místní aktéři (starostové obcí a měst, zástupci podnikatelských sdružení a občanského sektoru), ale také zástupci příslušných ministerstvem, a u kulatých stolů se domlouvají o tom, co a v jaké míře např. ministerstvo dopravy v daném území podpoří. Řešení problémů

jednotlivých regionů vzniká v rámci dialogu (jedná se tudíž o kombinaci top-down a bottom-up přístupu) v rámci něhož se sladují státní zájmy se zájmy jednotlivých regionů. U těchto kulatých stolů se stanovují priority regionální politiky. Samozřejmě že se jako argumenty používají různé studie, typologie, výsledky výzkumů apod. Podobné mechanismy bychom měli vytvářet také v České republice a nespoléhat na tradiční přístupy.

V sousedních zemích (Německu, Rakousku) se často pracuje s pěti typy venkovských regionů. Jejich vymezení má spíše informativní roli a neslouží jako nástroj regionální politiky. Sousední Bavorsko dnes zajišťuje regionální politiky podle tzv. regionálních managementů. Jedná se o různé organizační formy sdružující místní aktéry, s nimiž příslušná ministerstva, především Bavorské zemské ministerstvo hospodářství, zemského rozvoje a energie individuálně domlouvá podporu. Vychází přitom především z konceptu polycentrického rozvoje. Dlouhodobě se např. snaží o to, aby v každém regionu byla lokalizována nějaká významná aktivita, která by měla znamenat změnu.

Obrázek 1-4. Vymezení podporovaných regionů v Bavorsku (stav k listopadu 2020).

Regionale Initiativen

Regionalmanagement, Regionalmarketing, Konversionsmanagement

Stand: November 2020

Zdroj: www.landentwicklung-bayern.de, 2020.

Ve střeoevropském kontextu někteří autoři navrhují pracovat s těmito pěti typy venkovských regionů (Moose, 2018)⁴:

- **Venkovské oblasti v blízkosti městských aglomerací a významných dopravních os (koridorů).** Jedná se o oblasti, které se vyznačují především obytnou funkcí a relativně vysokou hustotou obyvatelstva. Zároveň mají dobrou ekonomickou základnu opírající se hlavně o malé a střední podniky. Blízkost a dopravní propojení s městskými aglomeracemi jim vytváří dobré rozvojové předpoklady.
- **Venkovské regiony atraktivní pro cestovní ruch.** Jedná se o území s atraktivní krajinou, v nichž cestovní ruch přináší mnohým lidem pracovní nebo podnikatelské příležitosti. Problémem je, že se často jedná pouze o sezónní zaměstnanost, přičemž jednostranná orientace venkovských regionů na cestovní ruch není vždy vnímána jako rozvojová příležitost.
- **Venkovské regiony s příznivými podmínkami pro rozvoj zemědělské produkce.** Takové regiony mají vzhledem ke svým přírodním podmínkám často dobré podmínky pro rozvoj zemědělství, pokud je ovšem zemědělská produkce konkurenceschopná a na odpovídající technologické úrovni. Příkladem mohou být vinařské regiony.
- **Méně zalidněné venkovské oblasti s rozvíjející se ekonomikou** (někdy hovoříme o mezilehlých venkovských oblastech). Tato území se vyznačují větší vzdáleností od metropolitních oblastí a výrazně nižší hustotou obyvatelstva. Lidé jsou zaměstnáni jak v tradičním průmyslu, tak ve službách. Obecně se jedná o území s relativně dobrými lokalizačními podmínkami.
- **Strukturálně slabé periferní venkovské regiony.** Problémy tohoto typu území souvisí především s jejich nevýhodnou polohou vůči metropolitním regionům a městským aglomeracím. Z důvodu nedostatků v oblasti infrastruktury, úbytku obyvatelstva, a strukturálním ekonomickým problémům se stávají problémovými územími s negativním image a často negativními rozvojovými perspektivami.

⁴ Moose, I. (2018). Ländliche Räume. In: Akademie für Raumforschung und Landesplanung. Handwörterbuch der Stadt- und Raumentwicklung. díl 2, s. 1323-1334.

2. Rozvoje problému, budoucí trendy a investiční potřeby venkovských obcí

V této kapitole využíváme výsledky dotazníkového šetření obcí do 3 tisíc obyvatel (za celou Českou republiku), které probíhalo on-line formou od listopadu 2019 do ledna 2020. Respondenty byli především starostové, místostarostové a tajemníci venkovských obcí. Celkem bylo dotázáno 1083 obcí.

Rozvojové problémy venkovských obcí

Vývoj v posledních přibližně deseti letech (po globální finanční a ekonomické krizi v letech 2008-2011) hodnotí představitelé venkovských obcí pozitivně (93,9 %). O několik procent méně jsou spokojeni nejmenší obce do 500 obyvatel. Naprostá většina obcí hodnotí dlouhodobý vývoj jako přirozený nebo stabilizovaný, kdy starosta a členové obecního zastupitelstva pracují více, než jedno volební období, a také ve vedení nedochází k příliš častým změnám. Nestabilitu a časté změny ve vedení obce uvedlo pouze 5 % obcí.

Výzkum ukázal, že nejvíce jsou venkovské obce spokojeny (více jak ¾ obcí) s odpadovým hospodářstvím, vzhledem, čistotou a upraveností obce, kvalitou životního prostředí, zásobování vodou a také technickou infrastrukturou.

Naopak nejhůře jsou hodnoceny možnosti uplatnění vzdělání a kvalifikace, investiční a podnikatelská atraktivita, nabídka pracovních příležitostí, stav a údržba místních komunikací, ale i potenciál rozvoje cestovního ruchu anebo parkovací možnosti.

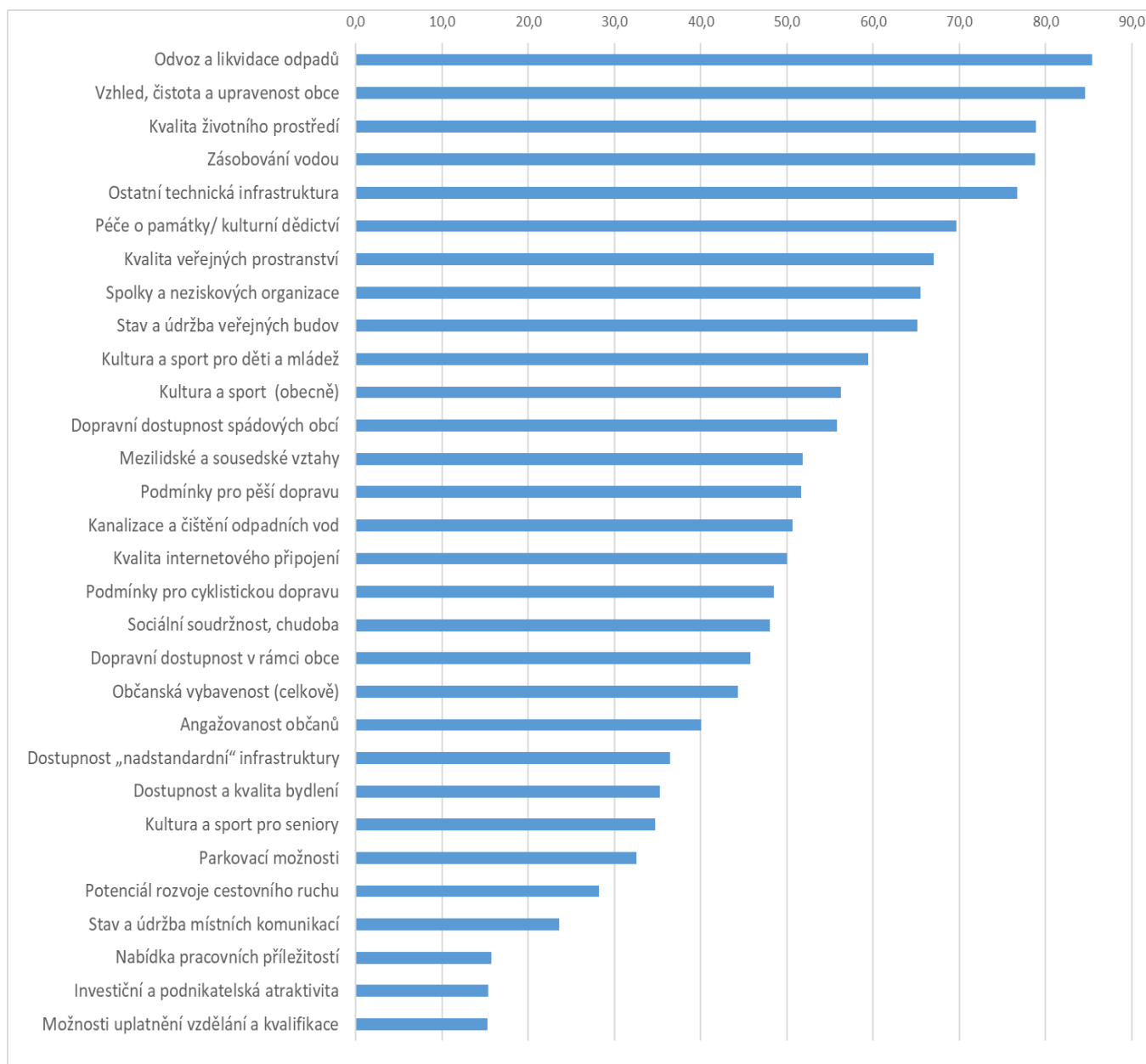
Existují také rozdíly mezi jednotlivými typy venkovských území. Jak ukazuje následující tabulka, tak periferní venkovské regiony vykazují větší nespokojenost s celou řadou hodnotících kritérií. Především se to týká nabídky pracovních příležitostí, možností uplatnění na trhu práce, investiční a podnikatelské atraktivity, ale i dostupnosti a kvality bydlení, občanské vybavenosti, hlavně kulturní a sportovní vybavenosti, ale i mobility a dopravní spádovosti, technické infrastruktury (Kanalizace a čištění odpadních vod, zásobování vodou), kvality veřejných prostranství a také vzhledu, čistoty a upravenosti obcí.

Obce ležící v suburbanizovaných územích hodnotí více negativně především kvalitu životního prostředí a stav a údržbu místních komunikací.

Pokud se jedná o rozdíly mezi obcemi podle velikostních kategorií, tak často nehorší situace se nachází v nejmenších obcích do 200 obyvatel. Problémem je jak technická infrastruktura, podnikatelská a investiční atraktivita, nabídka pracovních příležitostí, tak dopravní dostupnost.

U některých hodnotících kritérií se jejich hodnocení s velikostí obce zlepšuje. Jedná se především o nabídku pracovních příležitostí, investiční a podnikatelskou atraktivitu, občanskou vybavenost, dopravní dostupnost, kvalitu internetového připojení a také potenciál rozvoje cestovního ruchu.

Graf 2-1. Hodnocení venkovských obcí podle vybraných kritérií. Podíl kladných odpovědí v %.

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Tabulka 2-1. Hodnocení venkovských obcí podle vybraných kritérií v závislosti na typu venkovských regionů. Podíl kladných odpovědí v %.

	průměr	suburba- nizovaný	mezilehlý	periferní
Vzhled, čistota a upravenost obce	84,6	88,9	87,0	81,2
Kvalita veřejných prostranství	67,0	72,8	69,7	63,0
Stav a údržba veřejných budov	65,1	66,6	67,5	62,1
Péče o památky/ kulturní dědictví	69,6	66,7	71,6	68,0
Kvalita životního prostředí	78,9	70,4	76,5	83,3
Zásobování vodou	78,8	84,0	80,8	75,7
Kanalizace a čištění odpadních vod	50,7	70,4	51,3	38,3
Odvoz a likvidace odpadů	85,4	98,7	84,6	84,3
Ostatní technická infrastruktura	76,7	77,7	79,3	73,7
Stav a údržba místních komunikací	23,6	19,8	25,7	22,0
Dopravní dostupnost v rámci obce	45,8	61,8	52,4	35,1
Dopravní dostupnost spádových obcí	55,8	67,9	64,0	43,8
Dostupnost „nadstandardní“ infrastruktury	36,5	49,3	45,2	23,9
Parkovací možnosti	32,6	34,6	34,5	30,0
Podmínky pro pěší dopravu	51,6	49,4	53,9	49,4
Podmínky pro cyklistickou dopravu	48,5	46,9	48,6	48,7
Kvalita internetového připojení	50,0	55,5	53,4	45,1
Nabídka pracovních příležitostí	15,7	21,0	18,5	11,4
Možnosti uplatnění vzdělání a kvalifikace	15,2	23,4	18,6	9,9
Investiční a podnikatelská atraktivita	15,3	22,2	16,7	12,5
Potenciál rozvoje cestovního ruchu	28,3	20,9	27,9	30,0
Dostupnost a kvalita bydlení	35,3	42,0	40,2	28,3
Občanská vybavenost (celkově)	44,3	55,6	49,6	36,2
Kultura a sport (obecně)	56,2	66,7	60,9	48,9
Kultura a sport pro seniory	34,7	37,0	38,9	29,4
Kultura a sport pro děti a mládež	59,5	64,2	65,4	51,8
Mezilidské a sousedské vztahy	51,8	59,2	53,4	48,8
Sociální soudržnost, chudoba	48,0	50,6	49,9	45,3
Spolky a neziskových organizace	65,5	72,8	67,2	62,3
Angažovanost občanů	40,1	41,9	40,7	39,0

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Tabulka 2-2. Hodnocení venkovských obcí podle vybraných kritérií v závislosti na velikosti obcí. Podíl kladných odpovědí v %.

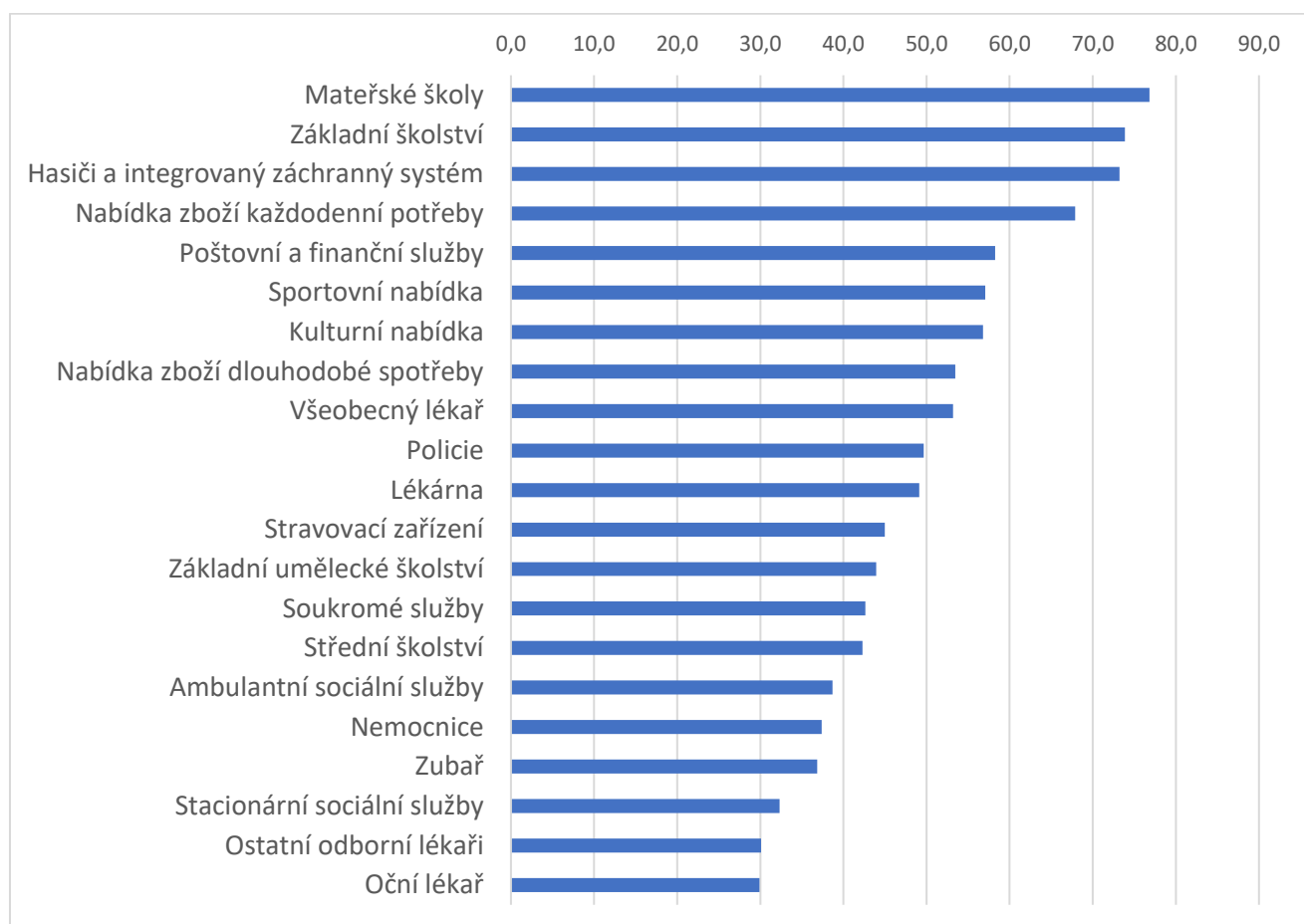
	průměr	1- 200	201- 500	501- 1000	1001- 2000	2001- 3000
Vzhled, čistota a upravenost obce	84,6	82,4	84,4	84,5	87,5	86,1
Kvalita veřejných prostranství	67,0	68,1	65,1	66,1	72,4	66,7
Stav a údržba veřejných budov	65,1	62,5	65,9	66,4	62,5	69,4
Péče o památky/ kulturní dědictví	69,6	66,7	71,0	70,5	68,4	70,8
Kvalita životního prostředí	78,9	86,1	79,0	76,8	73,0	76,4
Zásobování vodou	78,8	66,7	80,9	79,7	86,2	84,7
Kanalizace a čištění odpadních vod	50,7	28,7	44,6	60,1	68,4	75,0
Odvoz a likvidace odpadů	85,4	85,6	85,2	85,6	84,9	86,1
Ostatní technická infrastruktura	76,7	64,4	76,1	79,7	86,2	86,1
Stav a údržba místních komunikací	23,6	25,5	21,8	24,4	25,7	20,8
Dopravní dostupnost v rámci obce	45,8	30,6	40,3	48,0	66,4	68,1
Dopravní dostupnost spádových obcí	55,8	42,1	51,6	58,7	71,7	73,6
Dostupnost „nadstandardní“ infrastruktury	36,5	23,1	34,1	36,9	54,6	48,6
Parkovací možnosti	32,6	29,2	31,7	33,2	38,2	33,3
Podmínky pro pěší dopravu	51,6	49,5	50,0	46,9	61,8	62,5
Podmínky pro cyklistickou dopravu	48,5	55,1	46,0	41,7	55,3	52,8
Kvalita internetového připojení	50,0	48,6	50,5	45,4	55,9	56,9
Nabídka pracovních příležitostí	15,7	7,9	11,3	17,3	28,9	27,8
Možnosti uplatnění vzdělání a kvalifikace	15,2	7,4	15,9	13,3	26,3	19,4
Investiční a podnikatelská atraktivita	15,3	6,5	11,8	17,0	26,3	30,6
Potenciál rozvoje cestovního ruchu	28,3	20,8	23,9	31,7	35,5	44,4
Dostupnost a kvalita bydlení	35,3	29,2	35,2	33,6	46,7	36,1
Občanská vybavenost (celkově)	44,3	23,1	34,4	54,2	71,1	65,3
Kultura a sport (obecně)	56,2	37,5	50,3	64,2	75,7	72,2
Kultura a sport pro seniory	34,7	19,9	28,0	38,7	50,7	65,3
Kultura a sport pro děti a mládež	59,5	40,3	53,8	67,5	78,9	75,0
Mezilidské a sousedské vztahy	51,8	50,9	48,1	53,1	58,6	54,2
Sociální soudržnost, chudoba	48,0	39,4	49,2	49,8	55,3	45,8
Spolky a neziskových organizace	65,5	42,6	60,2	77,1	83,6	79,2
Angažovanost občanů	40,1	38,0	37,4	42,1	48,0	36,1

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Hodnocení občanského vybavenosti a veřejných služeb

Z hlediska hodnocení občanské vybavenosti venkovské obce nejlépe hodnotí mateřské a základní školství, protipožární ochranu a fungování integrovaného záchranného systému, stejně tak jako nabídku zboží každodenní potřeby.

Graf 2-2. Hodnocení občanského vybavení a veřejných služeb ve venkovských obcích. Podíl pozitivních hodnocení v %.

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Naopak nejhůře je hodnocena dostupnost zdravotní (oční lékaři, odborní lékaři, zubaři, dostupnost nemocnice) a sociální péče (stacionární a ambulantní sociální služby, ale také střední školství nebo komerční (soukromé) služby typu kadeřnictví nebo čistírna oděvů.

Jak ukazují tabulky 2-3 a 2-4, tak hodnocení občanského vybavení je silně závislé jak na velikosti obcí, tak na typu venkovských regionů. Nejhůře je občanská vybavenost hodnocena v nejmenších obcích a v obcích ležících v periferní poloze.

Tabulka 2-3. Hodnocení občanského vybavení a veřejných služeb ve venkovských obcích v závislosti na velikosti obcí. Podíl pozitivních hodnocení v %.

	průměr	1- 200	201- 500	501- 1000	1001- 2000	2001- 3000
Nabídka zboží každodenní potřeby	67,9	44,4	63,2	74,9	90,8	87,5
Nabídka zboží dlouhodobé spotřeby	53,5	35,2	52,2	56,1	72,4	65,3
Poštovní a finanční služby	58,3	39,4	48,9	70,1	78,9	75,0
Stravovací zařízení	45,0	31,5	43,0	49,8	56,6	52,8
Soukromé služby	42,7	28,2	40,1	46,9	55,9	55,6
Všeobecný lékař	53,2	34,7	47,3	56,5	73,0	84,7
Zubař	36,8	19,9	33,6	36,2	52,6	73,6
Oční lékař	29,9	22,2	31,5	30,6	33,6	34,7
Ostatní odborní lékaři	30,1	22,2	30,1	30,6	36,8	37,5
Lékárna	49,1	36,6	48,7	46,5	57,9	80,6
Nemocnice	37,4	25,9	38,2	41,7	42,8	40,3
Ambulantní sociální služby	38,7	25,9	40,3	40,6	46,1	45,8
Stacionární sociální služby	32,3	23,6	30,9	32,8	42,1	43,1
Policie	49,7	38,9	53,0	49,4	57,9	48,6
Hasiči a integrovaný záchranný systém	73,2	57,4	72,6	76,0	86,2	86,1
Kulturní nabídka	56,8	33,3	57,0	64,2	67,8	75,0
Sportovní nabídka	57,1	30,6	56,2	63,8	73,7	80,6
Mateřské školy	76,8	44,9	71,0	93,0	98,0	97,2
Základní školství	73,9	44,9	70,2	87,5	92,8	88,9
Střední školství	42,3	26,4	47,0	44,6	51,3	37,5
Základní umělecké školství	44,0	22,2	46,5	46,9	55,9	59,7

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Zdravotnictví (zdravotnická péče) je nejhůře hodnocenou oblastí občanského vybavení. Obce jsou s ní nejvíce nespokojeny. S dostupností všeobecných lékařů je spokojeno 53,2 % obcí, se zubařem 36,8 %, s očním lékařem 29,9 %, s ostatními specialisty 30,1 %, s dostupností lékárny 49,1 % a s dostupností nemocniční péče 37,4 % obcí. Výzkum ukázal, že nejvíce nespokojeny jsou nejmenší obce do 500 obyvatel.

Dostupnost sociálních služeb patří hned za zdravotnictvím nejhůře hodnocenou oblastí občanského vybavení. Se stacionárními sociálními službami je spokojeno pouze 32,3 % obcí a s ambulantními sociálními službami 38,7 %. Spokojenost závisí na velikostní kategorii obcí.

Školství je obcemi ze všech oblastí občanského vybavení hodnoceno daleko nejlépe. V průměru je 78,4 % obcí spokojeno s mateřskými školami a 73,9 % se základními školami. Nejhůře je dostupnost hodnocena v nejmenších obcích do 200 obyvatel. Hůře je hodnocena dostupnost středních škol, spokojeno je 42,3 % obcí.

Maloobchod a služby. Výzkum ukázal, že venkovské obce jsou více nespokojeny s nabídkou komerčních služeb, než s maloobchodem a že dostupnost komerčních služeb obecně (maloobchod a služby) je lépe hodnocena, než oblast zdravotnických a sociálních služeb. V oblasti komerční nabídky jsou obce nejvíce spokojeny s nabídkou zboží každodenní spotřeby (67,9 %) a s poštovními a finančními službami (58,3 %) a s nabídkou zboží dlouhodobé spotřeby (53,5 %). Hůře je hodnocena nabídka stravovacích zařízení (45,0 %) a nejhůře soukromé služby typu kadeřnictví nebo čistírna (42,7 %). Tak

jako v jiných oblastech občanské vybavenosti je spokojenost závislá na velikosti příslušné obce. Menší obce jsou více nespokojeny s komerčními službami, kdežto větší sídla s nabídkou stravovacích služeb.

S nabídkou **kulturních zařízení** je spokojeno 56,8 % obcí a s nabídkou sportovních zařízení 57,1 %. Opět je spokojenost závislá na velikosti obce. Kulturu a sport pro seniory hodnotí pozitivně 34,7 %. Kulturu a sport pro děti a mládež hodnotí pozitivně 59,5 % obcí. Hodnocení závisí na velikosti obcí.

S **požární ochranou (hasiči) a integrovaným záchranným systémem** je spokojeno 73,2 % obcí. Dokonce i v obcích do 200 obyvatel je více než polovina spokojena. Policii pozitivně hodnotí 49,7 % obcí.

Tabulka 2-4. Hodnocení občanského vybavení a veřejných služeb ve venkovských obcích v závislosti na typu venkovských regionů. Podíl pozitivních hodnocení v %.

	průměr	suburbanizovaný	mezilehlý	periferní
Nabídka zboží každodenní potřeby	67,9	75,3	71,2	62,7
Nabídka zboží dlouhodobé spotřeby	53,5	65,4	58,0	46,1
Poštovní a finanční služby	58,3	69,2	61,3	52,9
Stravovací zařízení	45,0	66,7	48,4	37,1
Soukromé služby	42,7	59,2	49,4	31,8
Všeobecný lékař	53,2	61,7	59,3	44,5
Zubař	36,8	48,1	43,1	27,5
Oční lékař	29,9	44,4	37,7	18,2
Ostatní odborní lékaři	30,1	42,0	36,9	20,0
Lékárna	49,1	50,6	56,5	40,1
Nemocnice	37,4	49,4	45,1	26,1
Ambulantní sociální služby	38,7	43,2	44,1	31,5
Stacionární sociální služby	32,3	39,5	35,6	27,1
Policie	49,7	56,8	52,9	44,8
Hasiči a integrovaný záchranný systém	73,2	71,6	77,5	68,6
Kulturní nabídka	56,8	65,5	63,9	46,9
Sportovní nabídka	57,1	66,7	62,8	48,7
Mateřské školy	76,8	82,7	79,3	73,1
Základní školství	73,9	75,3	77,3	69,7
Střední školství	42,3	51,8	48,8	32,9
Základní umělecké školství	44,0	51,9	48,7	37,1

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Trendy budoucího rozvoje venkovských obcí

S trendy, které budou ovlivňovat budoucí vývoj venkovských obcí, nás seznamují tabulky 2-5, 2-6 a 2.7 a graf 2-3. Jejich interpretace není jednoduchá. Více se tím zabývá naše samostatná publikace „Výzvy a scénáře rozvoje venkovských oblastí“. Z hlediska politiky rozvoje venkova je důležité, abychom dokázali identifikovat nejvýznamnější trendy a na jejich řešení orientovali podpůrné nástroje.

Důležité je také zjistit, zda se týkají obcí všech velikostních kategorií a všech typů území.

Výsledky výzkumu ukazují, že existuje několik klíčových trendů a vedle nich další trendy s menším významem.

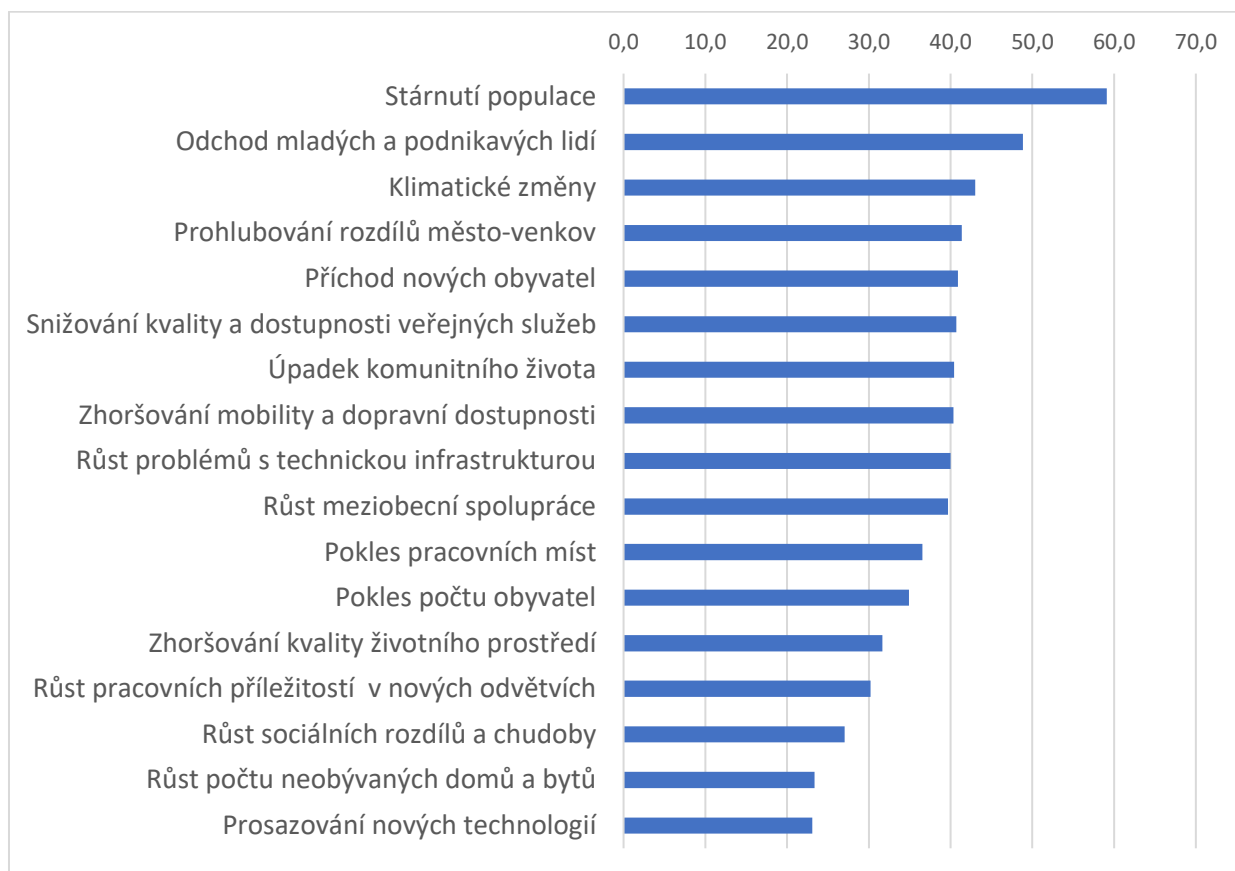
Tabulka 2-5. Trendy, které budou určovat budoucí vývoj venkovských obcí v nejbližších deseti letech v závislosti na velikostních kategoriích obcí. Podíl obcí v %.

	průměr	1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Pokles počtu obyvatel	34,9	50,0	34,1	29,2	29,6	26,4
Odchod mladých a podnikavých lidí	48,8	58,3	49,2	45,4	42,1	45,8
Stárnutí populace	59,1	67,6	61,0	53,5	53,3	56,9
Příchod nových obyvatel	40,9	37,0	43,8	38,7	45,4	36,1
Úpadek komunitního života	40,4	39,4	44,9	39,1	38,2	30,6
Prohlubování rozdílů město-venkov	41,4	44,0	44,6	39,9	36,8	31,9
Růst sociálních rozdílů a chudoby	27,1	26,9	29,3	28,4	24,3	16,7
Růst počtu neobývaných domů a bytů	23,4	28,7	24,7	20,7	21,1	15,3
Snižování kvality a dostupnosti veřejných služeb	40,7	40,7	43,0	42,1	38,2	29,2
Pokles pracovních míst	36,6	37,5	37,4	37,6	33,6	31,9
Růst pracovních příležitostí v nových odvětvích	30,2	24,1	30,4	32,1	34,2	31,9
Zhoršování mobility a dopravní dostupnosti	40,4	45,4	42,2	39,5	32,9	34,7
Růst problémů s technickou infrastrukturou	40,0	40,3	43,5	37,3	35,5	40,3
Klimatické změny	43,0	43,5	46,5	38,7	40,8	44,4
Zhoršování kvality životního prostředí	31,7	30,6	31,7	30,3	34,2	34,7
Prosazování nových technologií	23,1	20,8	22,0	22,1	28,9	26,4
Růst meziobecní spolupráce	39,7	42,6	41,4	39,9	36,2	29,2

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Nejvýznamnějšími trendy, které budou ovlivňovat budoucnost venkovských obcí patří do kategorie demografické změny. Nejvíce obcí se dotkne stárnutím populace (59,1 %) a odchod mladých, vzdělaných a podnikavých lidí (48,9 %). K dalším významným trendům patří klimatické změny (43,0 %), prohlubování rozdílů mezi městy a venkovem (41,4 %) a v neposlední řadě snižování kvality a dostupnosti veřejných služeb (40,7 %).

Graf 2-3. Trendy, které budou určovat vývoj venkovských obcí v nejbližších 10 letech. Podíl obcí v %. Seřazeno podle důležitosti.

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Jedná se o trendy, které se dotýkají všech venkovských obcí ve všech typech venkovských regionů. Výzkum zároveň ukázal, že existují rozdíly podle velikostních kategorií a typu venkovských regionů. V tabulce 2-6 je uvedeno pět nejvýznamnějších trendů v závislosti na velikosti obcí a typu venkovských regionů.

Stárnutí populace a odchod mladých a podnikavých lidí jsou trendy, které se dotýkají téměř všech kategorií obcí, s výjimkou obcí v suburbanizovaných územích. Zhoršování mobility a dopravní dostupnosti a růst problémů se zajištěním technické infrastruktury, očekávají především nejmenší obcí a obce ležící v periferní poloze. Naopak potřeba adaptace na klimatickou změnu se dotýká více větších obcí a obcí v suburbanizovaných územích.

Výzkum ukázal, že sice existují rozdíly mezi jednotlivými typy venkovských regionů, ale nelze konstatovat, že by se některé trendy týkaly pouze jedné kategorie venkovských obcí. Odlišnosti jsou většinou v tom, že např. obce nacházející se v periferní poloze některé trendy se jich více dotýkají, než např. obcí v centrální poloze (suburbanizovaná území).

Tabulka 2-6. Pět nejvýznamnějších trendů, které budou určovat budoucí vývoj venkovských obcí v nejbližších deseti letech v závislosti na velikostních kategoriích obcí a typech venkovských regionů. Podíl obcí v %.

Průměr	1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Stárnutí populace	Stárnutí populace	Stárnutí populace	Stárnutí populace	Stárnutí populace	Stárnutí populace
Odchod mladých lidí	Odchod mladých lidí	Pokles obyvatel	Odchod mladých lidí	Příchod nových obyvatel	Odchod mladých lidí
Prohlubování rozdílů město – venkov	Zhoršování mobility	Odchod mladých lidí	Kvalita veřejných služeb	Odchod mladých lidí	klimatické změny
Příchod nových obyvatel	Prohlubování rozdílů město – venkov	Klimatické změny	Prohlubování rozdílů město - venkov	Klimatické změny	Problémy s technickou infrastrukturou
Úpadek komunitního života	Klimatické změny	Úpadek komunitního života	Význam meziobecní spolupráce	Kvalita veřejných služeb	Příchod nových obyvatel

Průměr	Suburbanizovaný venkov	Mezilehlý venkov	Periferní venkov
Stárnutí populace	Klimatické změny	Stárnutí populace	Stárnutí populace
Odchod mladých lidí	Stárnutí populace	Odchod lidí	Odchod lidí
Prohlubování rozdílů	Příchod nových obyvatel	Klimatické změny	Prohlubování rozdílů
Příchod nových obyvatel	Problémy s technickou infrastrukturou	Příchod nových obyvatel	Zhoršování mobility
Úpadek komunitního života	Úpadek komunitního života	Úpadek komunitního života	Problémy s technickou infrastrukturou

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Tabulka 2-7. Trendy, které budou určovat budoucí vývoj venkovských obcí v nejbližších deseti letech v závislosti na typech venkovských regionů. Podíl obcí v %.

	průměr	Suburbanizovaný	mezilehlý	periferní
Pokles počtu obyvatel	34,9	25,9	28,9	43,6
Odchod mladých a podnikavých lidí	48,8	34,6	41,7	60,1
Stárnutí populace	59,1	44,4	53,2	68,9
Příchod nových obyvatel	40,9	43,2	42	39,2
Úpadek komunitního života	40,4	37	39,8	41,9
Prohlubování rozdílů město-venkov	41,4	30,9	36,1	49,6
Růst sociálních rozdílů a chudoby	27,1	21,0	24,2	31,5
Růst počtu neobývaných domů a bytů	23,4	17,2	21,1	27,2
Snižování kvality a dostupnosti veřejných služeb	40,7	32,0	36,7	47,1
Pokles pracovních míst	36,6	23,4	32,3	44,0
Růst pracovních příležitostí v nových odvětvích	30,2	27,1	26,9	34,6
Zhoršování mobility a dopravní dostupnosti	40,4	33,4	36,3	46,5
Růst problémů s technickou infrastrukturou	40,0	38,3	36,3	44,7
Klimatické změny	43,0	45,7	43,3	42,3
Zhoršování kvality životního prostředí	31,7	29,6	33	30,5
Prosazování nových technologií	23,1	30,8	24,5	20,2
Růst meziobecní spolupráce	39,7	35,8	37	43,7

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Investiční potřeby venkovských obcí do roku 2030

V rámci výzkumu investičních potřeb obcí jsme zvažovali různé možnosti. Začali jsme výběrem 13 ORP (různých typů venkovských regionů) a v rámci nich jsme zamýšleli vedle situační analýzy provést také rozbor strategických dokumentů tří největších obcí a dále dobrovolných sdružení obcí a místních akčních skupin, pokud se na daném území nacházejí. V druhém kroku jsme chtěli (v r. 2020) v daných územích provést workshopy a s místními aktéry diskutovat problémy a možnosti jejich řešení. Bohužel z důvodu pandemie koronaviru jsme od této možnosti museli upustit. Strategické dokumenty jsou většinou natolik obecné a příliš se neliší, takže postihnout specifické problémy jednotlivých typů venkovských regionů pohledem místních aktérů se nám přes snahu nepodařilo.

Proto hlavním zdrojem informací pro identifikaci investičních potřeb venkovských obcí nám jsou výsledky reprezentativního dotazníkového šetření, které proběhlo na přelomu roku 2019 a 2020, to znamená ještě vypuknutím pandemie koronaviru. I tyto výsledky jsme chtěli široce diskutovat. V této souvislosti jsme uspořádali dva workshopy, jeden z experty v září 2020 a druhý s představiteli SMO ČR, místních akčních skupin a vybraných představitelů obcí a měst. Druhý workshop proběhl on-line formou, zúčastnilo se ho kolem 60 účastníků, ale diskuse byla velmi obtížná, neboť účastníci většinou řešili dopady koronaviru a ne to, co bude za deset let. Zvažovali jsme i možnost uspořádat nové dotazníkové šetření, ale nakonec jsme k němu nepřistoupili, neboť předvýzkum s 10 starosty obcí nám

ukázal, že nejsou schopni budoucí vývoj odhadnout. Všichni většinou předpokládají, že budou muset investice redukovat a rozložit v čase.

V rámci dotazníkového šetření nás zajímaly také investiční potřeby venkovských obcí. Výzkum ukázal, že největší potřeby jsou ve čtyřech oblastech, a to rozvoji technické infrastruktury, zvyšování kvality občanského vybavení, dále adaptace na klimatickou změnu a posilování obytné funkce.

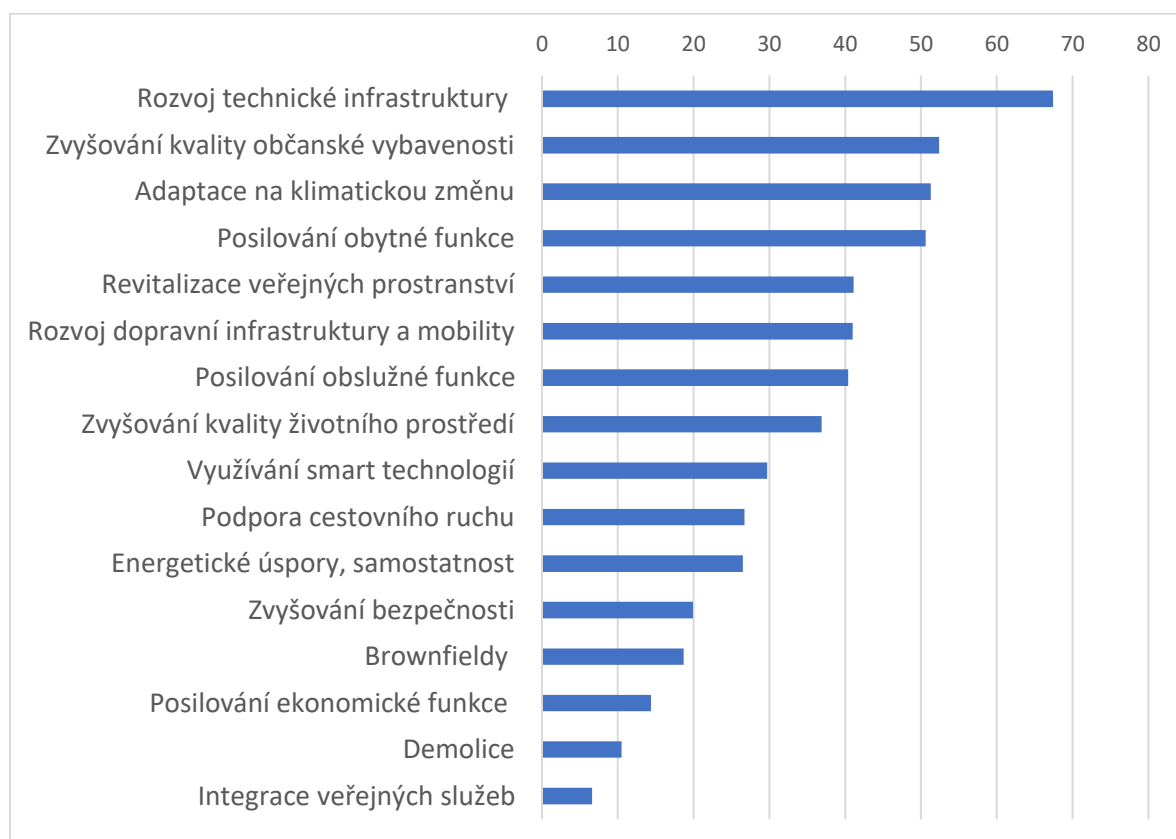
Relativně nejmenší zájem je o integraci veřejných služeb (např. výstavbou multifunkčních objektů), demolice a posilování ekonomické funkce.

S velikostí obcí se zvyšuje poptávka po posilování ekonomické funkce, podpora cestovního ruchu, ale i potřeba investic do zvyšování kvality životního prostředí, bezpečnosti, ale také občanského vybavení, obslužné a obytné funkce.

Venkovské obce v suburbanizovaných územích nejvíce poptávají investice do technické infrastruktury, adaptace na klimatickou změnu, občanského vybavení, obytné funkce a oslužné funkce.

Venkovské obce v periferních regionech podobně poptávají hlavně investice do technické infrastruktury, kvality občanského vybavení, adaptace na klimatickou změnu, posilování obytné funkce a do oblasti dopravy.

Graf 2-4. Investiční potřeby venkovských obcí v %. Bylo možné více odpovědí.

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Tabulka 2-8. Investiční potřeby venkovských obcí v závislosti na velikosti obcí v %. Bylo možné více odpovědí.

	průměr	1- 200	201- 500	501- 1000	1001- 2000	2001- 3000
Brownfieldy	18,7	15,3	16,9	18,1	23,7	29,2
Demolice	10,5	6,5	9,7	10,0	15,8	18,1
Revitalizace veřejných prostranství	41,1	29,2	37,6	43,2	52,6	62,5
Integrace veřejných služeb	6,6	4,6	5,1	7,0	7,9	16,7
Posilování obytné funkce	50,6	36,6	52,7	57,2	50,0	58,3
Posilování obslužné funkce	40,0	21,3	35,5	48,7	52,6	59,7
Zvyšování kvality občanské vybavenosti	52,4	39,4	51,3	57,9	62,5	54,2
Rozvoj technické infrastruktury	67,4	69,9	70,7	66,1	65,8	51,4
Rozvoj dopravní infrastruktury a mobility	41,0	40,7	42,7	38,4	44,7	34,7
Posilování ekonomické funkce	14,4	7,9	13,2	12,2	23,0	30,6
Podpora cestovního ruchu	26,7	23,1	24,2	28,8	28,9	37,5
Energetické úspory, samostatnost	26,5	19,4	26,3	26,2	38,2	25,0
Adaptace na klimatickou změnu	51,3	45,8	53,8	49,4	56,6	51,4
Zvyšování kvality životního prostředí	36,9	30,6	40,1	34,7	40,1	41,7
Zvyšování bezpečnosti	19,9	13,9	15,1	20,3	29,6	41,7
Využívání smart technologií	29,7	23,6	29,3	29,5	40,8	27,8

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

Tabulka 2-9. Investiční potřeby venkovských obcí v závislosti na typech venkovských regionů v %. Bylo možné více odpovědí.

	průměr	Suburbani- zovaný	mezilehlý	periferní
Brownfieldy	18,7	16	18,3	19,5
Demolice	10,5	8,6	9,5	12,1
Revitalizace veřejných prostranství	41,1	35,8	42,6	40,4
Integrace veřejných služeb	6,6	12,3	6,8	5,5
Posilování obytné funkce	50,6	49,4	49,9	51,8
Posilování obslužné funkce	40,4	49,4	38,3	40,4
Zvyšování kvality občanské vybavenosti	52,4	54,3	49	56,1
Rozvoj technické infrastruktury	67,4	66,7	65,7	69,7
Rozvoj dopravní infrastruktury a mobility	41	33,3	39,4	44,3
Posilování ekonomické funkce	14,4	11,1	12,8	16,9
Podpora cestovního ruchu	26,7	24,7	22,4	32,2
Energetické úspory, samostatnost	26,5	32,1	26,4	25,7
Adaptace na klimatickou změnu	51,3	56,8	51,4	50,4
Zvyšování kvality životního prostředí	36,9	44,4	38,7	33,6
Zvyšování bezpečnosti	19,9	22,2	21,5	17,8
Využívání smart technologií	29,7	39,5	30,5	27,2

Zdroj: vlastní zjištění, 2020, n= 1083

V rámci již zmíněného dotazníkového šetření, jehož se zúčastnilo 1083 respondentů byly obcím položeny mimo jiné dvě otevřené otázky.

1. Pokud srovnáte občanskou vybavenost, resp. nabídku veřejných a komerčních služeb ve vaší obci s ostatními stejně velkými obcemi ve vašem kraji. Co u vás chybí, má nedostatečnou kapacitu nebo je zapotřebí zkvalitnit?
 - Co u vás zcela chybí? Čím je zapotřebí vaší obec dovybavit? Prosíme o konkretizaci.
 - U čeho zapotřebí zvýšit kapacitu? Prosíme o konkretizaci.
 - Co je zapotřebí modernizovat? Kde je zapotřebí zvýšit kvalitu? Prosíme o konkretizaci.
2. Jaké klíčové nebo strategické projekty předpokládáte ve vaší obci realizovat v nejbližších přibližně deseti letech? O jaké projekty se jedná? Prosíme o specifikaci. Uvádějte prosím především takové projekty, které mohou významným způsobem ovlivnit rozvoj vaší obce, a nelze je financovat z vašich vlastních zdrojů. Charakteristiku maximálně 5 projektů (seřazených podle důležitosti) prosím napište do následujících okének (projekt 1 až projekt 5).

Vyhodnocení těchto otevřených otázek bylo velmi náročné, neboť bylo zapotřebí odpovědi shlukovat. Celou analýzu vykonávala jedna osoba, aby se zajistila jednotnost kódování odpovědí. Někdy to bylo velmi obtížné, zvláště v případě kulturní a společenských domů, center, sálů nebo komunitních center. V tomto případě byla většinou všechna tato zařízení přiřazena k pojmu „kulturní dům“.

Podrobné odpovědi na jednotlivé otázky podle velikostních kategorií venkovských obcí jsou součástí přílohy této studie.

Pro potřeby zobecnění výsledků výzkumu jsme se rozhodli pro každou velikostní kategorii uvést pět nejčastěji uváděných odpovědí.

Co z občanského vybavení nejvíce chybí?

1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Maloobchod	Maloobchod	Sportovní areál	Zdravotnictví – lékaři	Sportovní areál
Kanalizace	Kanalizace	Kulturní dům	Kulturní dům, komunitní centrum	Kulturní dům, komunitní centrum
Vodovod	Stravovací služby	Stravovací služby	Bydlení pro seniory	Bydlení
Hřiště, sportoviště	Kulturní dům	Soukromé služby	Stravovací služby	Stravovací služby
ČOV	Sportovní areál	Maloobchod	Sportovní areál	Soukromé služby

Co z občanského vybavení potřebu zvýšit kapacitu?

1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Dopravní obslužnost	Dopravní obslužnost	Mateřská škola	Mateřská škola	Základní škola
Vodovod	Parcely pro bydlení	Základní škola	Parkovací možnosti	Mateřská škola
Bydlení	Mateřská škola	Bydlení	Bydlení	Parkovací možnosti
Kulturní dům	Bydlení	Parkování	Pozemky pro IBV	Bydlení
Mateřská škola	Vodovod	Stravovací služby	ČOV	Maloobchod - rozšíření

Co z občanského vybavení potřebuje modernizovat?

1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Místní komunikace	Místní komunikace	Místní komunikace	Místní komunikace	Místní komunikace
Obecní úřad, veřejné objekty	Obecní úřad, veřejné objekty	Kulturní dům	Vodovod	Základní škola
Kanalizace	Kulturní dům	Základní škola	Kanalizace	Veřejná prostranství
Kulturní dům	Veřejné osvětlení	Obecní úřad	Obecní úřad	Kulturní dům, komunitní centrum
Veřejné osvětlení	Sportovní areál	Kanalizace	Kulturní dům	Sportovní areál

Jaké klíčové projekty byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

1-200	201-500	501-1000	1001-2000	2001-3000
Kanalizace	Plyn	Kanalizace	Místní komunikace	Kulturní dům, komunitní centrum
Místní komunikace	ČOV	Místní komunikace	Kanalizace	Základní škola
ČOV	Kanalizace	Chodníky, bezpečnost	Základní škola	Místní komunikace
Vodovod	Vodovod	Výkup pozemků pro IBV	ČOV	Bydlení
Kulturní dům/ sál	Nový zdroj vody	Vodovod	Vodovod	Kanalizace

Dílčí shrnutí

- Výsledky výzkumu nejsou nikterak překvapivé. Ukazují, že venkovské obce mají stále problémy se zajištěním technické infrastruktury, jako je kanalizace, vodovody, čističky odpadních vod apod.
- Obce všech velikostních kategorií mají problémy s komerční nabídkou – to znamená s maloobchodem (zvláště nejmenší obce do 500 obyvatel), službami vč. stravovacích zařízení (postrádají kvalitní restaurace, kavárny apod.)
- Zvláště nejmenší obce mají problémy také ve zajištění dopravní obslužnosti
- V podstatě všechny velikostní kategorie obcí dále chtějí zvýšit kapacity mateřských a základních škol a modernizovat kulturní domy (společenská centra). Domníváme se, že zvláště modernizaci kulturních domů nebo vytváření komunitních center doposud nebyla věnována náležitá pozornost.
- Venkovské obce dále předpokládají investovat do sportovních areálů a do bydlení (zvláště obce nad 1000 obyvatel).

Kvantitativní analýza

V rámci kvantitativní analýzy byla sledována vzájemná závislost níže uvedených proměnných pomocí testování nezávislosti v kontingenční tabulce (χ^2 test nezávislosti). Pomocí Cramerova koeficientu V byla posouzena míra kontingence. U ordinálních proměnných (nezávisle proměnná Velikostní kategorie x ordinální závisle proměnné) byl jako míra asociace použit Goodman-Kruskal koeficient γ .

Seznam otázek a výpočty jsou uvedeny v příloze 2.

Tabulka 2-10. Proměnné kvantitativní analýzy

			nominální	ordinální
Nezávisle proměnná	2	Velikostní kategorie (počet obyvatel)		x
	3	Krajská příslušnost	x	
		Perlín (2019)	x	
Závisle proměnná	8	Dosavadní vývoj ve vedení obce	x	
	9	Vývoj obce v posledních 10 letech	x	
	11 a-f	Vývoj obce v posledních 10 letech dle vybraných kritérií		x
	12 a-zd	Hodnocení obce dle vybraných kritérií		x
	13 a-u	Hodnocení občanské vybavenosti obce		x
	17	Budoucnost obce		x
	18 a-q	Trendy a jejich vliv na budoucnost obce		x
	19 a-q	Investiční potřeby obce	x	
	20 a-e	Faktory a jejich vliv na rozvoj obce		x
	21 a-j	Největší překážky rozvoje obce	x	

Velikostní kategorie obce (nezávisle proměnná) x Závisle proměnné

V příloze 2 jsou zaneseny výsledky χ^2 testů nezávislosti dvojic proměnných, u nichž byla prokázána statisticky významná závislost (p -value < 0,05). Vzhledem k rozsahu výběrového souboru bylo prokázání statisticky významné závislosti očekávatelné. Jak ale ukazují hodnoty Cramerova koeficientu V a především Goodman-Kruskal koeficientu γ , míra asociace je většinou nízká a pro praktické využití není příliš významná (γ < 0,2 – v tabulce tyto nízké hodnoty nejsou zaneseny).

Při hodnocení vývoje vybraných aspektů obce v posledních deseti letech (otázka 11) byla prokázána významná závislost mezi velikostní kategorií a počtem pracovních míst ($\gamma=0,38$) a občanskou vybaveností ($\gamma=0,35$). Provedené šetření prokázalo, že **růst počtu pracovních míst v posledních deseti letech je přímo úměrný velikosti obce, stejně tak zlepšování (zvyšování) občanské vybavenosti** (v menších obcích dochází spíše k poklesu, růst je zaznamenán u větších obcí). U ostatních hodnocených aspektů byl vztah s velikostní kategorií obce nevýznamný.

Při hodnocení obce dle různých kategorií (ot. 12) byla **nejvyšší míra asociace shledána mezi velikostí obce a proměnnými sledujícími možnosti kulturního a sportovního vyžití**. S růstem velikosti obce roste i hodnocení daného kritéria, v malých obcích byla tato kritéria hodnocena spíše špatně. Významná míra asociace je také u kritéria **nabídky pracovních příležitostí**. Celkově jsou sledovaná kritéria hodnocena spíše dobře ve větších obcích.

Při hodnocení občanské vybavenosti obce (otázka 13) byla prokázána závislost na velikosti obce u všech sledovaných proměnných (p-value $p > 0,05$). Také koeficient gama γ dosahuje u většiny sledovaných vztahů vysokých hodnot. Především při hodnocení vztahu velikosti obce a dostupností škol (mateřských, základních, uměleckých) jsou hodnoty koeficientu blízko +0,5, což značí velmi silnou přímou závislost. Celkově spolu s velikostí obce roste hodnocení občanské vybavenosti.

Budoucnost obce (otázka 17) je vnímána spíše pozitivně u větších obcí, ale u hodnocení vlivu jednotlivých trendů (otázka 18) již tato tendence prokázána nebyla. Přestože byla shledána statisticky významná závislost mezi velikostí obce a hodnocením vlivu vybraných trendů na budoucnost obce, praktický vliv této závislosti je spíše nízký a prokázání závislosti je opět dáno spíše rozsahem výběrového souboru. **U hodnocení žádného ze sledovaných ukazatelů nebyl shledán významný praktický vztah s velikostí obce.** Koeficienty asociace byly ve všech sledovaných případech nízké.

U investičních potřeb (otázka 19) byla shledána nejvyšší míra závislosti mezi **velikostí obce a potřebou revitalizace vybraných částí obce a dále zvyšováním bezpečnosti obce.**

Z hlediska hodnocení vlivu vybraných ukazatelů na budoucí rozvoj obce (otázka 20) je nejvyšší závislost na velikosti obce u ukazatele „**lepší marketing a propagace obce**“, tedy s růstem velikosti obce roste vnímání důležitosti tohoto aspektu.

Hodnocení největších překážek rozvoje obce (ot. 21) není rozdílné v závislosti na velikosti obce. Statistická závislost byla v některých případech prokázána, ale míra asociace je nízká.

Krajská příslušnost (nezávisle proměnná) x Závisle proměnné

V případě posuzování závislosti mezi krajskou příslušností obce a závisle proměnnými byly do xls tabulky zanášeny hodnoty Cramerova koeficientu V , jestliže $V > 0,15$.

Celkově je možné konstatovat, že závislost krajské příslušnosti obce a sledovaných proměnných je celkově nižší než v případě závislosti proměnných a velikostní kategorie obce.

Nejvýznamnější závislosti byly shledány mezi krajskou příslušností obce **a investičními potřebami obce** (otázka 19), a to u budoucí potřeby řešení problémů s brownfieldy, a to včetně jejich demolice nebo odstranění.

Nedostatek rozvojových ploch jako významná překážka budoucího rozvoje obcí (otázka 21c) je vnímán **v jednotlivých krajích rozdílně.**

3. Výzvy politiky rozvoje venkova a možnosti jejich řešení

V této kapitole identifikujeme rozvojové výzvy venkovských obcí, mikroregionů a místních akčních skupin. Vycházíme přitom především ze zahraničních přístupů, které mohou být inspirací pro naši praxi. Jak pro politiky, tak aktéry v jednotlivých venkovských regionech. Jedná se o příklady strategických opatření a projektů, které by měla reflektovat také moderní politika rozvoje venkova. Jako příklady často uvádíme malá města, neboť rozvoj venkova je v dnešní době zapotřebí chápat v jejich kontextu. Zvláště v periferních venkovských regionech je zapotřebí stabilizovat sídelní systém podporou jeho center – malých měst⁵.

Veřejná správa

V oblasti veřejné správy lze do budoucna doporučit decentralizaci veřejné správy spojenou s **přemístování vybraných centrálních úřadů a jejich poboček nejlépe** do malých měst, a tím posílit jejich centrální funkci. Zvláště v periferních venkovských územích. Může tak dojít ke stabilizaci stávajících pracovních míst nebo k vytvoření nových pracovních míst s atraktivní perspektivou pro absolventy vysokých škol a kvalifikované odborníky z okolí. To může zároveň posílit jejich inovační kapacitu a ovlivnit ekonomický rozvoj venkovských regionů. ČR tento nástroj nepoužívá, spíše jsme svědky toho, že se plánuje zrušení některých finančních úřadů. Často se stává, že např. v Praze se obtížně shánějí úředníci, a přitom ve venkovských obcích a malých městech, jich je dostatek a jejich místa se spíše ruší. Také v oblasti kohezní politiky EU by různé administrativní činnosti bylo možné decentralizovat.

Velkou výzvou je využívání výhod e-governmentu, což může přiblížit veřejnou správu obyvatelům a může vést k jejímu zefektivnění (zrychlení, vzájemnému provázání agend, nahrazení rutinních činností technikou, a tak uvolnění části úředníků, jimž je zapotřebí najít náhradní činnost, aby z území neodcházel).

Srovnáním s vyspělými zeměmi má veřejná správa v ČR (na všech úrovních) rezervy. Zapotřebí je její modernizace, aby byla více zákaznický orientovaná. Zvláště lze poukázat na velkou míru byrokratizace, která nejenom brzdí iniciativu lidí, ale i vytváří bariéry pro podnikatele. Zvláště venkovské obce by měly více spolupracovat s místními podnikateli a hledat společné zájmy a tím vytvářeli synergické efekty.

Obecně je zapotřebí dále zdůraznit, že v oblasti lokálního a regionálního rozvoje, resp. rozvoje venkova, je zapotřebí, aby obce vyvinuly více aktivity. Aby více komunikovali s občany a seznamovali se s jejich problémy.

⁵ Některé případové studie byly vytvořeny v rámci řešení projektu TAČR Beta TITSMMR702. „Predikce budoucích výzev sídel do 15 000 obyvatel a foresight souvisejících trendů“.

Nadmístní nebo meziobecní spolupráce

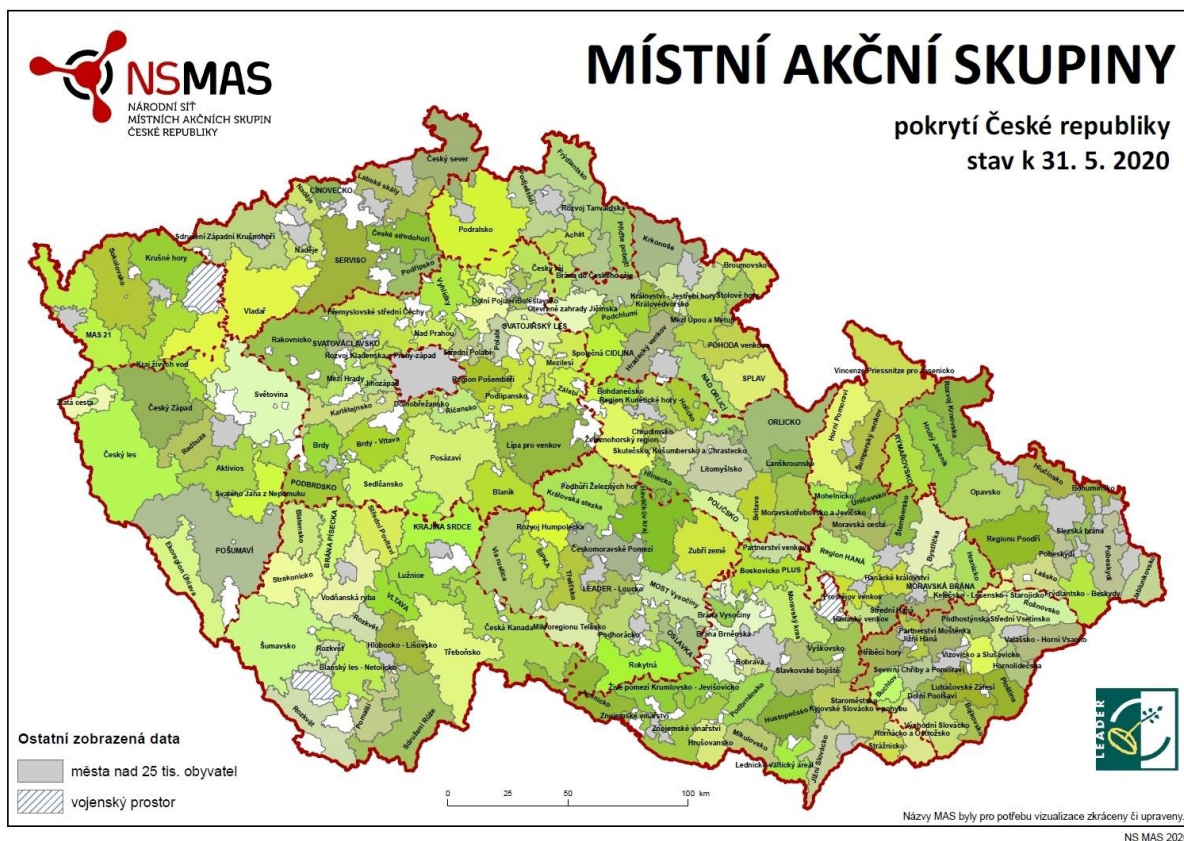
Nadmístní (meziobecní spolupráce) by se měla stát efektivním a vyhledávaným nástrojem, jak řešit problémy malých obcí. Měla by být nesena heslem „společně zmůžeme více“.

Podle některých právníků by mělo dojít k novému nastavení kompetencí mezi státem, kraji a obcemi (státní správa, územní samospráva) v řadě oblastí jako je sociální a zdravotnická péče. Obcím chybí nástroje, jak řešit problémy s nedostatkem lékařů.

Prostřednictvím vzájemně výhodné kooperace mohou zvláště malé obce a města realizovat **projekty, které jsou nad jejich reálnými možnostmi**. Získají také odborné know-how a zvýší se profesionalita jejich činnosti, což může přispět k větší spokojenosti občanů. Zvýší se také schopnost učit se (učící se organizace/ regiony), transparentnost, otevřenost, flexibilita a v konečném důsledku celková akceschopnost malých venkovských obcí.

V centrech malých měst, jakožto přirozených centrech venkovských regionů, by měla být vytvářena nejrůznější **kompetenční centra**, pomáhající obyvatelům, podnikům a obcím s inovativním řešením jejich každodenní činnosti.

Obrázek 3-1. Místní akční skupiny v České republice (2020)

Zdroj: NS MAS, 2020.

V souvislosti s rozvojem venkovským územím se osvědčily místní akční skupiny. Metoda Leader, z níž jejich existence vychází, je někdy označována za nejlepší nástroj evropské regionální politiky. Jejich výhodou je, že o rozvojových strategiích a opatřeních nerozhodují politici a úředníci, ale také zástupci podnikatelského a občanského sektoru. Dalším pozitivem je existence „regionálních manažerů“, to

znamená profesionálů, kteří se každodenně zabývají aktivitami souvisejícími s rozvojem venkovských regionů. Komunikují, iniciují, poskytují informace, radí, koordinují, připravují projekty apod. Bohužel v poslední době dochází k tomu, že se jejich činnost byrokratizuje. Centrálními úřady státní správy jsou místní akční skupiny v poslední době využívány pro administrování dotačních problémů. Jejich role podle našeho názoru je ale spíše v tom, že budou nové projekty iniciovat, připravovat a realizovat, a ne administrovat rozdělování finančních prostředků. Je zapotřebí uvést, že v mnohých venkovských regionech jsou právě místní akční skupiny organizacemi, které mají největší znalostní, plánovací a organizační kapacity.

Problémem místních akčních skupin, který je zapotřebí řešit je, že si na jedné straně vytvářejí integrované (komunitně) vedené strategie, ale na druhé straně ministerstva rozhodují, z jakých podpůrných programů budou moci čerpat finanční prostředky. Těchto možností je zatím velmi málo. V této souvislosti je zapotřebí **správně chápat zásady nové regionální politiky, resp. politiky rozvoje venkova**, formulované OECD, která zdůrazňuje, že podpůrná politika by měla vycházet ze specifických potřeb jednotlivých typů venkovských území. V ČR je to stále státní správa, která určuje, kdo na co bude moci využívat jaké dotační prostředky. Podpůrné programy jsou často úzce zaměřené, a nevycházejí vstříc potřebám venkovských regionů. Je zapotřebí navrhnout obecnější a šířeji zaměřené podpůrné programy, které umožní komplexní řešení takových problémů, jako je demografická změna, mobilita nebo občanská vybavenost. Stát má venkovu pomáhat, ale ne mu říkat, jak to má dělat. Příkladem je např. oblast maloobchodu. Je zapotřebí řešit problém s nedostupností zboží každodenní potřeby. Řešením může být nejenom „záchrana“ místního obchodu, ale také pojízdná prodejna, komunitní obchod, investování do mobility lidí (zvláště seniorů) apod. Uvedené otázky je zapotřebí řešit formou meziobecní spolupráce.

V souvislosti s meziobecní spoluprací je zároveň důležité zdůraznit, že **existuje více právních forem. Nejenom dobrovolné sdružení obcí podle zákona o obcích**. Existují i soukromoprávní formy, jako jsou sdružení fyzických a právnických osob. I takové formy meziobecní spolupráce jsou podpory hodné. Zahraniční autoři, kteří se věnují meziobecní spolupráci předpokládají, že do jejich činnosti jsou zapojováni také občané, podnikatelé, takže i soukromoprávní formy jsou vhodné některými autory preferované, neboť více naplňují myšlenku regionálního rozvoje, jak jej chápe například Světová banka. Regionální rozvoj je podle ní „cílená aktivita firem, místních a regionálních samospráv a dalších místních skupin, zaměřená na maximalizaci ekonomických zdrojů v daném území. To umožňuje zvyšovat ekonomický růst, tvorbu pracovních míst a kvalitu života pro všechny. Místní a regionální rozvoj je tedy o společenství a o neustálém zlepšování investičního klimatu a podnikatelského prostředí, které zvyšuje jeho konkurenční schopnost, zajišťuje práci a zlepšuje výstupy (tržby)“ (Světová banka 2000).

Digitalizace

Moderní technologie dnes představují **cestu k inovacím a ekonomickému rozvoji**. Právě díky digitalizaci mohou být kompenzovány některé nevýhody venkova. Obyvatelé zvláště v periferních regionech mohou díky nim získat nové pracovní příležitosti. Stejně tak někteří vsázení na telemedicínu.

Podmínkou ovšem je **plošné pokrytí území vysokorychlostním internetem** a jeho široká dostupnost (pokud možno bezplatně, ve všech veřejných zařízeních). Praxe České republiky je této představě zatím vzdálená.

Digitální kompetence se brzy stanou nezbytnou součástí školského i profesního vzdělávání. Větší důraz bude kladen na přírodovědecké a technické vzdělání, zakládání technických laboratoří v kooperaci mezi školami, vysokými školami a místními podnikateli apod. Šanci v této souvislosti mají i malá města ve venkovských regionech.

Také **senioři a lidé s omezenou mobilitou** mohou z digitálních služeb profitovat. Kromě on-line komunikace s úřady se v budoucnosti stane běžnou také online komunikace s lékaři a pracovníky ve zdravotnictví a sociálních službách. Tomu je zapotřebí věnovat pozornost již dnes, aby senioři nebyli vyloučeni z digitalizace.

Již dnes se např. v sousedním Německu nebo Rakousku hovoří o nové certifikaci „digitální obce“.

Případová studie – Vorchdorf (Rakousko)

Vorchdorf je malé město s 7,3 tis. obyvateli, nacházející se ve spolkové zemi Horní Rakousy v okrese Gmunden. Vorchdorf se rozhodl pomoci 3D tiskáren změnit budoucnost průmyslové výroby ve městě. Jaké možnosti a příležitosti vznikají využíváním 3D tiskáren? Jak mohou proměnit ekonomiku a život v regionu? To byly otázky, které si aktéři této iniciativy na začátku kladli. Po dlouhých diskusích se rozhodli otevřít dvě veřejné (bezplatné) 3D laboratoře na dvou místních středních školách s tím, že zástupci kreativní ekonomiky z města i regionu mohli poznávat a zkoušet využití 3D tisku pro život, práci a podnikání.

3D tiskárny jsou důležitou součástí nových technologických možností, podobně jako laserové střihače, CNC-frézy, plotry, 3D scannery a další hardware. Umožňují data a myšlenky (software) proměnit v konkrétní věci. Digitální laboratoře ("Fablabs") mohou usnadňovat realizaci nových myšlenek a inovací. Předpokladem je dostupnost potřebných znalostí a produkčních technologií.

Nejenom ve Vorchdorfu, ale i v jiných venkovských regionech se hodně diskutuje o tom, jak může zavedení širokopásmového internetu, resp. digitalizace ovlivnit rozvoj těchto území. Příklad Vorchdorfu ukazuje, že s rozvojem 3D tiskáren vznikají zcela nové možnosti produkce. Klíčové je propojení s oblastí vzdělávání. Ve Vorchdorfu vytvořili nejenom zmíněné 3D tiskárny, ale také pořádají nejrůznější vzdělávací kurzy pro dospělé a snaží se hledat další impulsy pro rozvoj kreativní ekonomiky.

Další podrobnější informace:

<https://www.tips.at/nachrichten/gmunden/land-leute/307749-die-zukunft-ist-dreidimensional-erstes-3d-druck-labor-in-vorchdorf>

<https://otelo.or.at/standort/vorchdorf/>

Využívání místních (přírodních) zdrojů

Prognózy OECD uvádějí, že se do budoucnosti bude zvyšovat globální konkurence ve využívání přírodních zdrojů. Budoucnost venkovských obcí tak bude stále více závislá na tom, **jak dokáže využít svou konkurenční výhodu – přírodní zdrojů a půdní bohatství**. Řada venkovských regionů a malých měst se ve vyspělých zemích Evropy (příkladem dobré praxe je zvláště sousední Rakousku) je již dnes snaží efektivně využívat a chránit své přírodní zdroje. Materiálové a energetické využívání obnovitelných zdrojů (sluneční, větrná a vodní energie, biomasa) má podle různých prognóz enormní potenciál budoucího rozvoje

Digitální inovace mohou navíc ještě zvyšovat efektivitu využívání zemědělských a lesních ploch. K tomu je zapotřebí zabezpečit odpovídající **technické vzdělání pro zemědělce a lesníky** a pro ně kompetenční/ poradenská centra nebo jiný způsob zprostředkování vědění, potřebného k inovacím.

Všestranné využívání disponibilních zdrojů (nikoliv ale za každou cenu) je důležitým předpokladem, jak lépe využívat dary země. Vzácné zdroje by měly být nejdříve maximálně využity látkově, a až potom, na konci životního cyklu, energeticky. Prostřednictvím recyklace lze dosáhnout maximálního užítka zdrojů, resp. optimálního využití zemědělského a lesnického půdního fondu.

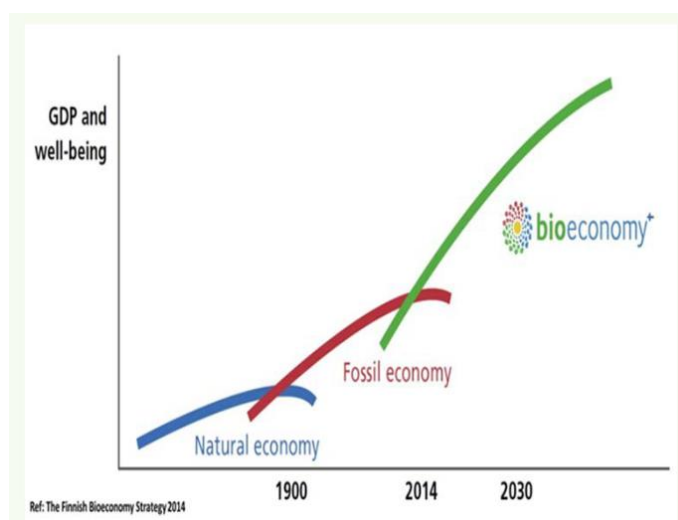
Například **intenzivnější využívání biomasy** může nejenom snižovat emise oxidu uhličitého, ale také mít pozitivní dopad na zemědělskou a lesnickou ekonomiku (ve smyslu diverzifikace činností). Může vést také ke zvyšování přidané hodnoty, regionální soběstačnosti a k tvorbě nových pracovních míst.

Cirkulární ekonomika (oběhové hospodářství) je koncept, který je integrální součástí udržitelného rozvoje. Zabývá se způsobem, jak zvyšovat kvalitu životního prostředí a lidského života pomocí zvyšování efektivity produkce. Klíčové je, aby používané materiály byly navzájem odděleny do dvou nezávisle cirkulujících okruhů, jež se řídí rozdílnou logikou. První operuje s látkami organického původu, které jsou snadno odbouratelné a není u nich problém navrátit je zpět do biosféry. Druhý operuje se syntetickými látkami, jež by měly být do produktů vkládány tak, aby bylo možné je z nich následně extrahovat a opět použít, a nebylo tak nikdy nutné je do biosféry navracet. Oběhové hospodářství je způsob výroby a spotřeby, který díky sdílení, pronajímání, opětovnému používání, opravování, repasování nebo recyklaci zhodnocuje již existující výrobky, suroviny a materiály. Díky tomu se **prodlužuje životní cyklus produktů** a **minimalizuje odpad**. Když už samotný výrobek nemůže být používán, využijí se suroviny a komponenty tak, aby z nich **vznikla další hodnota** pro ekonomiku. Oběhové hospodářství je jinými slovy snaha posunout se od modelu *vytěžit-vyrobít-použít-vyhodit* k šetrnějšímu a efektivnějšímu zužitkování zdrojů. V České republice vznikl v roce 2015 Institut Cirkulární Ekonomiky, z. ú., který se zaměřuje na edukační i praktickou činnost, směřující k analýze monitoringu odpadů. Institut cirkulární ekonomiky provozuje mimo jiné informační portál www.zajimej.se, jehož účelem je poskytovat novinky z oblasti cirkulární ekonomiky a udržitelnosti, a web www.uplatni.se, který slouží k poskytování a hledání pracovního uplatnění v oblasti cirkulární ekonomiky.

Odborníci na udržitelný rozvoj hovoří také o tom, že bychom měli více ekonomicky využívat dřevo jako přírodní zdroj. Lesní plochy pokrývají přibližně 1/3 rozlohy České republiky. Zvláště v horských a podhorských oblastech, s vysokým podílem lesních ploch, by se mělo být více využíváno **dřevo jako stavební materiál**. Nejenom pro nosné konstrukce, ale také jako izolační desky, dřevěná okna apod. V některých zemích (Bavorsko, Rakousko) roste popularita dřevěných staveb a venkovské obce často určují trend. Nové školy, sociální zařízení apod. se staví ze dřeva.

Využívání místních zdrojů lze zefektivňovat prostřednictvím **inovací**. Výzkumná a inovační politika by se měla více orientovat na zemědělství, lesnictví, vodní hospodářství, výrobu potravin, vinařství, energetickou produkci, cestovní ruch a nové (mobilní) služby. Za tímto účelem je zapotřebí podporovat **inovační partnerství**, která mohou zvyšovat konkurenční schopnost zemědělství a lesního hospodářství. Zvláštní pozornost je přitom zapotřebí věnovat malým a středním zemědělským a lesním podnikům. Dále je zapotřebí podporovat výměnu mezinárodních zkušeností a efektivní transfer těchto poznatků do praxe. Tomu je zapotřebí přizpůsobit podpůrné programy, podporující inovativní využívání obnovitelných zdrojů.

Obrázek 3-2. Vývoj od tradičního využívání přírodních zdrojů k bioekonomice

V kontextu budoucnosti venkova se často diskutuje o **bioekonomii**, která se zabývá využíváním obnovitelných zdrojů k výrobě řady produktů. Bioekonomie se dotýká jak produkce, tak doprovodných služeb. Celosvětově se význam bioekonomie výrazně zvyšuje a v posledních letech získává na významu. Bioekonomie vyžaduje nové vědecké poznatky a inovace. Přechod k bioekonomii podporuje zejména klimatickou změnu, nedostatek půdy, ale také reaguje na růst světové populace.

Bioekonomika má obrovský potenciál a představuje jednu z hlavních cest udržitelného rozvoje. Bioekonomika je ta část ekonomiky, která využívá obnovitelné biologické zdroje. Tyto biologické zdroje jsou využívány k výrobě potravin, krmiv, chemických látek, textilu a energie udržitelným způsobem. Základem bioekonomiky je zemědělství, lesnictví, akvakultura, potravinářský a chemický průmysl. Evropská unie definuje bioekonomiku jako komplexní přístup pro řešení současných výzev, ať už ekologických, energetických, nebo týkajících se potravinové bezpečnosti. EU proto přijala v roce 2018 bioekonomickou strategii s těmito hlavními cíli: (1.) zajistit potravinovou a nutriční bezpečnost, (2.) spravovat přírodní zdroje udržitelným způsobem, (3.) snížit závislost na neobnovitelných zdrojích energie z EU i mimo EU, (4.) zmírnit dopady změny klimatu a adaptovat se na ně a (5.) posílit evropskou konkurenceschopnost a vytvořit nová pracovní místa. V Česku je obrat ze sektoru bioekonomiky zhruba o 40 % nižší, než je průměr EU. Česká republika zatím nemá žádnou bioekonomickou strategii. V ČR ovšem funguje Platforma pro bioekonomiku České republiky, která sdružuje řadu odvětví a prostřednictvím výzkumu a vzdělávání prohlubuje znalosti jednotlivých oblastí bioekonomiky. Česko je také členem iniciativy BIOEAST, sdružující středoevropské a východoevropské unijní státy. Bioekonomice se také věnuje hodně vědeckých projektů, takže téma bioekonomiky u nás není vůbec nové.

Ochrana půdy a její inteligentní využívání

Česká republika patří k zemím s výrazným růstem zastavěných ploch, vysokým podílem ploch supermarketů a hypermarketů, a hustou silniční a železniční sítí. Máme také velké množství brownfieldů (včetně venkova a malých měst). Zahraniční zkušenosti zemí (Rakousko, Itálie) ukazují, že se lze do budoucnosti obávat dalšího nárůstu nevyužívaných nemovitostí. K tomu musíme připočítat také půdní plochy určené k protipovodňovým opatřením. Pokud by se trend záboru kvalitní zemědělské půdy nepodařilo zabránit, tak bychom mohli být za 200 let bez zemědělské půdy.

Rostoucí suburbanizace a s ní spojené narušování krajiny (rozšiřování zastavěných ploch) způsobuje **růst infrastrukturálních nákladů**. Kompaktní sídelní struktury naopak šetří prostředky místních rozpočtů.

Brownfieldy a prázdné obytné i komerční nemovitosti způsobují, že i na venkově přibývá objektů ve špatném technickém stavu. Požadavky na sanaci starých objektů však dramaticky rostou. DO budoucnosti bude zapotřebí přijmout právní nástroje, které umožní lepší **efektivnější využívání zastavěných ploch**.

Bytová výstavba se dnes většinou orientuje na výstavbu nových domů a bytů. Do budoucnosti je zapotřebí zajistit, aby byly více využívány existující zastavěné plochy, a to pro výstavbu rodinných domů. Často se v této souvislosti hovoří o **šetrném sídelním vývoji** nebo o bytové výstavbě upřednostňující vnitřní rozvoj sídel na úkor rozvoje vnějšího (suburbanizace). V této souvislosti musí venkovské obce prosazovat aktivnější, a hlavně **úsporný management ploch (nemovitostí)**. Některá města si za tímto účelem již dnes vytvářejí databáze nemovitostí, proluk, rezervních ploch a nevyužívaných nemovitostí s cílem nabízet tyto objekty nejčastěji prostřednictvím internetu potenciálním zájemcům/ investořům.

V zahraničí často existují daňové úlevy a různé podpůrné programy k revitalizaci/ oživování vnitřních částí obcí a měst (starých, prázdných) nebo diferencované daně a poplatky znevýhodňující výstavbu na zelené louce. V případě přestavby nebo modernizace existujících domů se pozornost nevěnuje pouze

obytné funkci. Stále častěji se setkáváme s integrovanými koncepcemi pro bydlení a práci v rámci starých objektů. Setkáváme se také s různými alternativními modely bytové výstavby a jejich podpory (daňové pobídky, zkracování doby daňových odpisů, a to zvláště v případě domů nacházejících se v centrech obcí nebo objektů památkově chráněných).

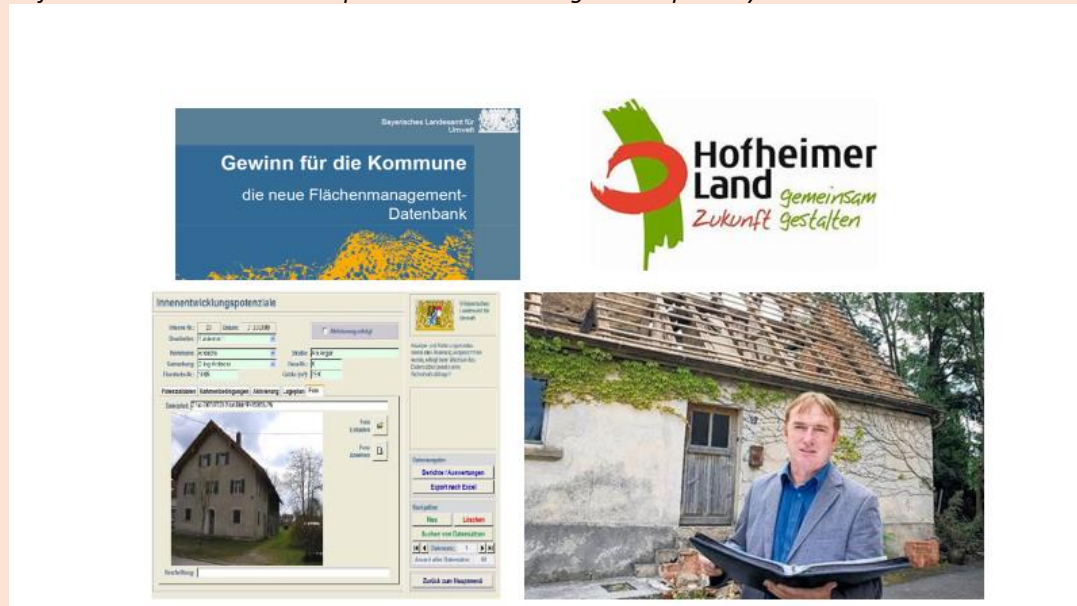
Případová studie: Aliance obcí a měst Hofheimer Land

Aliance obcí a měst Hofheimer Land představuje správní společenství (*Verwaltungsgemeinschaft*), jednu z forem meziobecní spolupráce, kterou iniciovalo město Hofheim in Unterfranken. Jedná se o malé město s 5 tisíci obyvateli, nacházející se v Bavorsku, v řídké osídlené oblasti Dolních Franků. Leží na severovýchod od Schweinfurtu. Celá aliance má asi 15 tisíc obyvatel.

Samotné město Hofheim i. U. je tvořené historickým jádrem s typickými starofranskými domy. Jedná se o centrální místo místního významu (*Unterzentrum*). Spádovou oblast tvoří asi 12 tisíc lidí. Město se vyznačuje vysokým podílem nevyužitých nemovitostí. Ani prognózy demografického vývoje nejsou příznivé a lze očekávat, že zvláště v centru města bude v budoucnosti nevyužívaných budov přibývat.

Město Hofheim i. U. společně s okolními šesti obcemi přijalo strategii, jak uvedený problém řešit. Iniciátorem byl podpůrný program na podporu „stavebních substancí“, jehož cílem je zároveň zabránit vystěhovalectví lidí z městských center. Aliance obcí Hofheimer Land („*Gemeinde-Allianz Hofheimer Land*“) vznikla v roce 2008 ve snaze využít zmíněný dotační program pro zlepšení obytného prostředí v centrech členských obcí. Aliance se nachází na periferii městských regionů Schweinfurt, Bamberg, Coburg a Hassfurt. Rozvoj aliance vychází z uplatňování principů endogenního rozvoje. Snahou je dosáhnout toho, aby revitalizovaný bytový fond v centrech obcí a měst byl pro rezidenty atraktivnější, než nová výstavba za městem. Z této vize také vychází rozvojový dokument „*Integrierte Ländliche Entwicklungskonzept*“ (ILEK), který byl zpracován za spoluúčasti občanů. Vedle regulace nových stavebních pozemků na okrajích obcí a měst obsahuje dvě další klíčová opatření. Za prvé vytvoření kompletních a transparentních (veřejně dostupných) pasportů nevyužívaných nemovitostí a jejich stavebních/ rozvojových potenciálů. Za druhé intenzivní poradenství, určené majitelům prázdných nemovitostí a pomoc s hledáním jejich nových využití.

Hofheimer Land. Příklad dobré praxe v oblasti managementu prázdných nemovitostí.

Zdroj: www.hofheimer-land.de, 2019.

Zkušenosti této aliance ukazují, že na začátku řešení podobného problému je zapotřebí provést evidenci nevyužívaných nemovitostí a dosáhnout toho, aby je veřejnost začala vnímat jako problém. Nejdříve proto začali mapováním nevyužívaných nemovitostí (budov a proluk) a pokračovali dotazováním vlastníků na jejich budoucí záměry. Vznikla tak veřejně dostupná databáze, v níž mohou případní zájemci vybírat nemovitosti podle mnoha kritérií. Prázdné (nevyužívané) budovy jsou navíc nabízeny prostřednictvím různých internetových portálů. Za aktualizaci dat jsou zodpovědní „navigátoři“ – v každé obci jeden. Sedm kooperujících obcí si pravidelně a intenzivně vyměňují zkušenosti a koordinuje nabídku s dalšími obcemi a městy v rámci okresu. Vše je zároveň

podpořeno mediální ofenzívou v místních a regionálních denících, na internetu, facebooku a vydáváním vlastního informačního zpravodaje („Allianzboten“). Aliance obcí se snaží každý týden dostat alespoň jednu zprávu o dané problematice do novin. K tomu je nutné přidat ještě různé informační akce a pořádání různých projektových dílen.

Vlastníci nevyužívaných objektů mohou získat zdarma poradenství v oblasti architektury a energetiky. To je důležité z hlediska přípravy sanačních a revitalizačních opatření, podle individuálních požadavků jednotlivých zájemců. Pro investory jsou v jednotlivých obcích a městech, kromě toho, k dispozici komunální podpůrné programy (financované ze spolkových a zemských rozvojových programů), přičemž případný investor může získat až 10 tisíc €. Tímto způsobem již bylo revitalizováno přes 200 nevyužívaných budov (2019). Kromě toho existuje také podpora při odklizení sutě a při vyřizování správních záležitostí.

Příklad meziobecní aliance Hofheimer Land ukazuje, že problémy nevyužívaného domovního fondu, zvláště v centrech malých obcí a měst, je efektivní řešit společně, v rámci meziobecní spolupráce. Významnou roli přitom hraje koncept endogenního rozvoje, využívající vnitřní zdroje. Prostřednictvím aktivního managementu a meziobecní spolupráce lze dosáhnout toho, že se městská centra revitalizují a stanou se atraktivními pro bydlení.

Doprava a mobilita

Mobilita a dopravní dostupnost se dnes stala klíčovou oblastí života a podnikání na venkově. Z důvodu větší vzdálenosti k pracovním místům, úřadům, obchodům atd., jsou lidé na venkově často odkázáni na auto. Odhaduje se, že více jak 75 % cest, které venkovský člověk uskutečňuje, se realizuje osobním automobilem a pouze cca 10 % veřejnými dopravními prostředky. Přitom roste počet pracovních míst, která nejsou snadno dosažitelná veřejnou dopravou. Díky rozvoji individuální motorizace, výstavbě dálnic, silnic, obchvatů, parkovacích domů atd. se daří brzdit odchod lidí z venkova zvláště do velkých měst a metropolitních regionů, na druhé straně dochází k enormnímu zatěžování dopravního systému velkých měst.

V periferních venkovských regionech s vyšším podílem vystěhovalectví často dochází ke snižování hustoty veřejné dopravy, čímž jejich závislost na osobních automobilech ještě vzrůstá. Z hlediska udržitelného rozvoje venkovských obcí a malých měst jako obytných a pracovních míst je nezbytné, aby byla zajištěna veřejná osobní doprava. Dopravní propojování venkovských obcí s malými a středními městy v okolí (vytváření sítí) se stává velkou výzvou do budoucna. Zabezpečení základní dopravní dostupnosti veřejnou dopravou (spoje několikrát denně, nejlépe každou hodinu nebo dvě) se do budoucna stane významným faktorem atraktivity venkovských regionů, resp. malých měst. Zvláště v periferních městech a regionech je do budoucna nezbytné vytvářet inovativní, místním podmínkám přizpůsobenou a flexibilní nabídku dopravního spojení s většími centry osídlení. Dopravní systém musí brát také zvláštní zřetel na seniory a jeho požadavky na mobilitu.

Cílem by podle dopravních expertů mělo být zajištění optimální mobility lidí prostřednictvím **svobodné volby dopravního prostředku**. Lidé by měli mít možnost svobodné volby dopravního prostředku. Lze očekávat, že se díky rozvoji inteligentní dopravy zvýší kvalita jednotlivých míst.

Vedle konvenční železniční a autobusové dopravy lze do budoucna očekávat rozvoj **flexibilní a poptávkově-orientované mobility**. Již dnes se diskutuje o car-sharingu, e-mobilitě (elektrokola, elektrokoloběžky apod.), inteligentní infrastruktuře dobíjecích míst (ve veřejných zařízeních). Také se setkáváme s volnými jízdenkami (zadarmo) pro studenty, seniory nebo pendlery. V některých zemích se dokonce diskutuje o tom, jestli by veřejná doprava neměla být zdarma pro všechny (Dánsko, Itálie).

Řešením jsou kromě tradičních integrovaných dopravních konceptů také mikroregionální nabídky mobility, resp. **mikroregionální systémy veřejné dopravy**, které mohou přinášet jak obyvatelům, tak podnikům nákladové úspory. Vytvářejí se také **alternativní systémy mobility**, jejichž úkolem je hlavně

řešit problém s tzv. poslední mílí („last mile“ – senior např. přijede na nádraží, ale nemá možnost, jak se dostat k dva kilometry vzdálenému domu, kde bydlí) a opatření v oblasti bezbariérovosti.

Prostorové struktury zastavěných území je do budoucnosti zapotřebí rozvíjet tak, aby lidé nebyli tolik závislí na autech, jako dnes. **Koncentrace sídelního rozvoje** podél regionálních/ nadregionálních dopravních sítí, hlavně železničních tratí, zvyšuje atraktivitu venkovských obcí a měst pro příchozí investory.

Integrovaný management mobility vyžaduje propojení všech nabízejících. To znamená, že je zapotřebí vytvářet centralizované platformy, které budou propojovat různé formy mobility, aby se člověk dostal až ke svému domu. jak se dostat od „dveří ke dveřím“. To zabraňuje zároveň snižování hustoty veřejných dopravních prostředků. Zavádějí se také nejrůznější karty, které umožňují využívání nabídky různých dopravců, resp. provozovatelů. S tím bude do budoucnosti zároveň docházet k standardizaci služeb a informací, integraci open dat a kooperaci mezi dopravci, resp. poskytovateli mobility.

Případová studie: oblast Spessartu (Německo)

Prostorová mobilita se stává klíčovou oblastí života a podnikání na venkově a v malých městech. Z důvodu větší vzdálenosti k pracovním místům, úřadům či občanské vybavenosti jsou dnes lidé ve venkovském prostoru často odkázáni na osobní automobil. V periferních regionech, jakým je Spessart, dochází k vystěhovalectví a ke snižování hustoty veřejné dopravy, čímž se závislost místního obyvatelstva na osobních automobilech ještě zvyšuje. Místní akční skupinu „SPESSARTregional“ zastupující Spolek pro rozvoj hessenské části Spessartu (Verband zur Entwicklung des hessischen Spessart e.V.), tvoří dvanáct obcí, nacházejících se na východě okresu Main-Kinzig (na hranicích mezi Hessenskem a Bavorskem). Jedná se o typickou periferní venkovskou oblast, vyznačující se velkým počtem malých obcí.

Místní aktéři, zapojení do řešení spolkové experimentálního programu „Aktionsprogramm regionale Daseinsvorsorge (MORO)“, za pomoci expertů, spolupracujících regionů a za účasti jak představitelů obcí, tak i místních obyvatel, vytvořili akční plán (rozvojovou strategii), který má tři pilíře: kvalitní bydlení, zabezpečení základní občanské vybavenosti (lékař, maloobchod) a doprava/ mobilita. Klíčovou roli hraje právě doprava a mobilita. Představitelé spolupracujících obcí si uvědomují svoji periferní polohu a problémy se zajištěním občanské vybavenosti, a proto vsadili na udržitelnou veřejnou dopravu. „Pokud nebude region několikrát denně spojen s pracovními centry, tak se odchod zvláště mladých lidí nepodaří zastavit“. Snaží se rozvíjet chytrou dopravu a mobilitu. Podle regionální manažerky Jennertové „musí vytvářet flexibilní nabídku dopravního spojení s většími centry. Lidé by přitom měli mít možnost svobodné volby dopravního prostředku“. Obec nabízí volné jízdenky pro studenty a penzisty.

Vedle existujícího regionálního dopravního systému, řízeného a financovaného okresem Main-Kinzig (regionální obslužnost), se snaží vytvořit doplňkový nebo alternativní mikroregionální systém veřejné dopravy, jehož cílem je zajistit spojení místa bydliště občanů (často se jedná o samoty nebo vísy o několika málo obyvatelích) s nejbližšími centrálními místy (Schlüchtern a Steinau an der Strasse), která leží při dálnici a železnici spojující Fuldu a Frankfurt nad Mohanem. V mikroregionu funguje „taxi na zavolání“, které dopravuje nejenom seniory, ale děti a další obyvatele mikroregionu za službami a do škol. Službu zajišťuje místní akční skupina. Své požadavky lidé zasílají telefonicky nebo pomocí chytrých mobilů. Prostřednictvím mobilů se obyvatelé mikroregionu zároveň informují o plánovaných cestách a o možnostech svezení.

Další podrobnější informace:

<http://www.regionale-daseinsvorsorge.de/>

https://landesplanung.hessen.de/informationen/modellvorhaben-der-raumordnung/moro_ArD

<https://www.spessartregional.de/>

Občanská společnost

Velké množství lidí žijících na venkově je dnes aktivních v nejrůznějších zájmových spolcích, neziskových organizacích apod. Prognózy ukazují, že prostřednictvím občanské angažovanosti bude v budoucnosti zajišťována řada služeb, zvláště v sociální, sportovní, kulturní (včetně péče o historické

a kulturní dědictví) a vzdělávací oblasti. Sociální participace bude v budoucnosti hrát také významnou roli v souvislosti se sociální integrací lidí ve venkovských obcích.

Zvláštní pozornost je zapotřebí v této souvislosti věnovat dětem a mladým lidem, aby se již dnes učili přejímat zodpovědnost a získávat důležité sociální kompetence. I z tohoto důvodu bude je nutné věnovat zvýšenou pozornost otázce následovnictví v zájmových organizacích. Zvýšenou pozornost je zapotřebí věnovat také podpoře spolupráce spolků se školami a mateřskými školami.

Významnou oblast zájmu místních samospráv se do budoucnosti stane oblast péče o děti jak předškolního, tak školního věku (jesle, mateřské školy, družiny, kroužky, lidové školy umění apod.) Všeestranná péče o děti musí být flexibilní a musí odpovídat místním potřebám.

Následující případová studie nám ukazuje, jak lze v podmínkách venkovských obcí malých měst propojit otázku péče o historické a kulturní dědictví, občanskou angažovanost a lokální ekonomický rozvoj.

Případová studie – Wanfried (Německo)

Wanfried je malé město nacházející se v periferní poloze na východě spolkové země Hesensko, (v okrese Werra-Meissner), v blízkosti hranic s Durynskem. Jedná se o malé městečko s hrázděnou architekturou, které má přibližně 4,2 tisíce obyvatel. Na počátku milénia jeho počet obyvatel začal rapidně klesat, každoročně o přibližně o 100 lidí. V centru města se nacházelo velké množství nevyužívaných historických domů z hrázděného zdiva. V roce 2006 to bylo 21 ladem ležících hrázděných domů. Problémem se ukázalo, že majitelé ani potenciální zájemci nemají představu o jejich budoucím využití, resp. o nákladech na renovaci. Aby zabránili pokračujícímu úpadku města, rozhodlo se jedenáct místních angažovaných občanů a založili (2006) „Občanskou skupinu pro zachování wanfridských domů“ (Bürgergruppe für den Erhalt Wanfrieder Häuser), s cílem zachránit hrázděné domy v centru města před demolícemi. Od počátku bylo jasné, že bez nových vlastníků nebo uživatelů nebudou domy přinášet potřebný příjem (užitek). I když se noví uživatelé najdou, je zapotřebí je přesvědčit o rentabilitě takové investice. Jinak řečeno, že obnova těchto domů je reálná a z časového i finančního hlediska realizovatelná. Vedle zevrubné evidence zchátralých domů členové občanské skupiny společně s místními řemeslníky hledali (prověřovali) možnosti využití, aby tak dokázali čelit strachu potenciálních kupujících z nákladů na sanaci. Pro jednotlivé domy byly vytvořeny nákresey, odhadnuty náklady a vytvořeny plány na revitalizaci těchto domů, splňující moderní požadavky na kvalitu bydlení a energetické standardy. Při hledání zájemců o koupi domů pomáhal nejenom komunální portál nemovitostí, veřejné soutěže, ale zafungovala také náhoda. Holandský manželský pár, který navštívil město a uvěřil záměrům občanské skupiny (dokázali jej přesvědčit), šířil s nadšením informace o možnostech a koupi chátrajících hrázděných domů ve Wanfriedu mezi jejich krajanů. Když se to starosta města dozvěděl, ihned se s nimi setkal a domluvili se na propagaci nevyužívaných hrázděnek na internetovém portále „marktplaats.nl“. Od 2009 tak uvedený portál začal v Nizozemí nabízet ke koupi zmíněné domy. Zájem se ukázal jako velký a do Wanfriedu se přistěhovalo 18 nizozemských rodin, často v důchodovém věku. V létě 2018 byly ve městě pouze tři nevyužité objekty. Od založení občanské skupiny bylo zprostředkováno přibližně 40 prodejů hrázděnek. Úspěch se začal šířit i v širším okolí města. Do Wanfriedu se začali stěhovat další lidé z aglomerace Jižního Hesenska. V roce 2011 vznikla vzorová roubenka "Fachwerkmusterhaus" která podporovala obchodní strategii záměru. Návštěvníci se mohou seznámit s různými možnostmi opravy hrázděnek – jak řešit stěny nebo izolaci, jaké používat materiály a postupy apod.

O městečku Wanfried jako úspěšném modelu, jak čelit demografické změně, v posledních letech informují také nejenom německá média. Také starosta a členové občanské skupiny se účastní nejrůznějších workshopů, rozhovorů a dalších akcí, které slouží k výměně zkušeností. Díky angažovanosti občanské iniciativy (často bezplatně) a dobrému vedení (managementu) se podařilo do města přilákat nové obyvatele, opravit velké množství hrázděných domů, nalézt pro ně nové udržitelné využití a posílit tak historickou identitu a image města. Došlo také ke stabilizaci počtu obyvatel a k posílení místní ekonomiky. Na sanaci domů se podílely především místní nebo okolní firmy. Odhaduje se, že nové majitelé hrázděnek učinili objednávky u místních nebo okolních řemeslných firem ve výši přes 3 milióny EUR. U mnohých lidí byl také povzbuzen nebo probuzen smysl pro krásu a pro bydlení v historických domech.

Další podrobnější informace:

<http://buergergruppewanfried.de/buergerguppe>

Genderové otázky

Statistická šetření ukazují, že z venkova migrují více ženy, než muži. Především mladé ženy se rozhodují pro odchod do větších měst. Proto je v souvislosti se stabilizací obyvatelstva na venkově zapotřebí věnovat zvláštní pozornost právě mladým ženám s dětmi (ve věku 25-35 let). Např. zjišťovat důvody jejich odchodu do větších měst.

V zahraničí, např. v sousedním Rakousku se setkáváme se zaváděním pobídkových systémů, jejichž cílem je zvýšit podíl žen v rozhodovacích orgánech, v politice, veřejně podporovaných rozvojových projektech apod. Obecně dochází ke zvýšené podpoře žen ve veřejném sektoru.

Významná pozornost je zapotřebí věnovat také péči o děti: nabídka hlídání, krátkodobé hlídání, dětské skupiny atd., ale také flexibilní pracovní doba, práce z domova (home office), sdílená pracovní místa (job-sharing) apod. Často se hledají alternativní řešení, jako např. flexibilní hlídání prostřednictvím seniorů, podpora žen při zakládání podniků, jejich on-line distanční vzdělávání apod.

Občanská vybavenost pro seniory

Z důvodu rostoucí střední délky života a nízké míry porodnosti dochází k tomu, že jak absolutně, tak i relativně se zvyšuje podíl seniorů na celkovém počtu obyvatel venkovských obcí. Podpora seniorů a péče o jejich mobilitu se stávají již dnes jednou z prioritních oblastí mnohých venkovských obcí. V této souvislosti je zapotřebí zdůraznit, že je zapotřebí hledat takové modely poskytování veřejných (hlavně sociálních a zdravotnických) služeb, zvláště v periferních regionech, které jim umožní, aby byli co možná nejdéle soběstační a mohli žít ve vlastních bytech/ domech. Proto je klíčová prevence. Díky vysoké zaměstnanosti žen nelze do budoucnosti spoléhat na to, že ženy budou pečovat o seniory, jak tomu ve venkovských regionech bylo v minulosti. Přesto je zapotřebí rodinnou péči o seniory všemožně podporovat.

Očekává se, že do budoucnosti poroste význam nejrůznějších pečovatelských domů a služeb, jak pro ambulantní, tak stacionární péči. Nová centra sociální péče je zapotřebí vytvářet v prostorách nevyužitých nemovitostí. Také je zapotřebí budovat bydlení pro seniory, nejlépe v centrálních částech venkovských obcí. Nikoliv na okraji obcí, jak u nás často přetrvává. V zahraničí existují příklady toho, jak lokalizace domovů důchodců v centrech obcí a malých měst vedly k oživení těchto míst a k nastartování ekonomického rozvoje (sociální služby, kavárny apod.). V případě venkovských obcí může v této souvislosti hrát významnou roli dlouhodobé plánování na bázi meziobecní spolupráce. Budování potřebné infrastruktury může zvyšovat atraktivitu venkovských obcí pro lékaře a sociální pracovníky. Důležité je ale zajistit, aby pracovníci ve zdravotnických a sociálních službách žili tam, kde pracují, společně se svými klienty.

Po celém světě se hledají flexibilní formy péče o seniory. Velký význam zaznamenávají mobilní služby (zvláště v periferních venkovských regionech) a podpora místních občanských iniciativ, kdy mladší senioři pomáhají starším nebo hůře mobilním. Řešením je také meziobecní spolupráce v oblasti sociálních a zdravotnických služeb, podpora inovativních projektů a také rozvoj mezigenerační solidarity. Příkladem je např. výstavba domovů důchodců vedle mateřských škol.

Případová studie – Rödental (Německo)

Rödental je malé město (asi 13 tisíc obyvatel), nacházející se severně od Coburgu, v severním Bavorsku na úpatí Duryňského lesa. Samo sebe označuje jako „město keramiky a loutek“. Pracovní příležitosti (cca 7 tisíc) nabízí především malé a střední průmyslové podniky (výroba porcelánu, keramiky, hraček, umělých hmot). Přestože vývoj počtu obyvatel je relativně stabilní (migrační saldo je relativně malé), tak si jeho představitelé dlouhodobě uvědomují, že Rödental stárne, a rozvinuli udržitelný koncept, jak zabezpečit starším lidem vysokou kvalitu života. Jejich pozornost je věnována nejenom seniorům, ale také mladým. Iniciátorem přístupu „přívětivého k seniorům“ byl jejich mluvčí, místní rodinný lékař, který včasné rozpoznal problémy a možnosti spojené se stárnutím populace. Celý proces změny byl nastartován dotazníkovým šetřením seniorů, kteří se měli odpovědět na otázku, jak by mělo vypadat město, v němž by rádi žili?

Úvahy o městě přívětivém k seniorům se točila kolem otázky, jak to udělat, aby se senioři dokázali o sebe co možná nejdéle sami postarat? Důraz byl kladen na finanční dostupnost domácí péče a zvláště na zajištění svobodného pohybu ve veřejném prostoru. Aby mohli samostatně nakupovat, navštěvovat lékaře nebo realizovat volnočasové aktivity. Aby lépe rozpoznal potřeby a bariéry seniorů, tak tehdejší starosta města dokonce použil simulátor stáří a podnikl s ním procházku městem. Na základě výsledků dotazníkového šetření byl zpracován koncept politiky pro seniory, který chápe péči o seniory jako o strategickou otázku města.

V rámci projektu „Preventivní návštěvy u seniorů“ realizují proškolení pracovníci každý týden dobrovolnické návštěvy přestárlých lidí a hodnotí přitom jejich zdravotnická rizika, podle vytvořených indikátorů. Při kritickém zhoršení zdravotního stavu je informován domácí lékař. Cílem je včasné rozpoznat zdravotní problémy u seniorů a dosáhnout toho, aby nemuseli do domovů důchodců či jiných zařízení celodenní péče, resp. pokud to není nevyhnutelně nutné, mohli nadále žít ve svých bytech a domech.

Paralelně k tomu je podporován samostatný způsob života seniorů. Město se zajímá o finanční možnosti seniory a o takové oblasti jako je mobilita, participace, výživa, bezpečné bydlení anebo sociální prostředí.

S podporou bavorské vlády byl realizován také preventivní program "Fit pro všední den", v rámci něhož po deset týdnů dvakrát za týden se příslušní instruktoři navštěvovali seniory a seznamovali je s vhodnými sportovními aktivitami s důrazem na posilování a zachování rovnováhy.

V roce 2004 město odstartovalo projekt „domácí pomoci“. Jedná se o zajištění celostní (komplexní) péči o seniory prostřednictvím blízkých osob. Důležité bylo vytvořit atmosféru důvěry a sociální kontakty, bránící izolaci přestárlých osob. Doprovázející osoby nejen pomáhají při nakupování, návštěvě lékaře, či návštěvě volnočasových zařízení, ale také vypomáhají v domácnosti. Jsou za to finančně odměňováni. Jedná se o cca 20 spolupracovníků, kteří se pravidelně scházejí na společných poradách, mají na starosti přibližně 70 přestárlých osob a měsíčně odpracují kolem 800 hodin.

Bezbariérové vytváření veřejného prostoru. Prostřednictvím analýzy míst pádů a klopýtnutí seniorů byla v centru identifikována, resp. barevně označena kritická místa.

V rámci podpory bezbariérovosti byl vytvořen a realizován celoměstský koncept "strategických laviček", které jsou rozprostřeny po celém městě a umožňují posedět si a načerpat síly nejenom seniorů. Zvyšuje se tím také mobilita starších lidí a podporují jejich samostatnost. Obchody v centru města se k této iniciativě přidali a pomohli vybudovat veřejná WC a někteří si pořídili samo se otevírací dveře, aby tak usnadnili přístup vozíčkářům. V centru města byly také vybudovány nové široké přechody pro chodce se sníženými obrubníky, došlo k zúžení vozovek a omezena rychlost.

Sport pro seniory. Také v oblasti podpory sportovních aktivit (sportu pro zdraví) seniorů se město Rödental vydalo vlastní cestou. Velký důraz klade na prevenci a rehabilitaci. Cílem města je zlepšení chronických problémů se zády (zádových svalů), zlepšení pohyblivosti kloubů, zmírňování bolesti, zlepšování funkce srdce, plic, oběhového systému a také celkové zlepšení pohyblivosti - aby se tak předcházelo nešťastným pádům. Ve spolupráci s domovy důchodců jsou pořádány četné fitness kurzy. Přes sto dobrovolníků bylo v této souvislosti proškoleny. Většinou se jedná o mladší seniory, kteří pak pomáhají těm starším.

Také městská knihovna se přizpůsobuje nabídkou starším občanům především tím, že nakupuje více knih psaných většími písmeny anebo buduje fond audioknih. Ve spolupráci s domovem důchodců AWO a městskou knihovnou začala donášková služba „Essen auf Rädern“ (Jídlo na kole) seniorům přinášet kromě obědů také rezervované knihy.

Prevence v sociální filozofii Rödentalu znamená také to, že senioři by na zaslouženém odpočinku měli rozvíjet také své zájmy a sociální kontakty. Vícegenerační dům AWO (Mehrgenerationenhaus) poskytuje nejenom seniorům prostory (Seniorentreff), které jsou dobře dosažitelné v centru města. Kromě kavárny a několika salonků jsou k dispozici také počítače a připojení na internet. Činnost vícegeneračního domu AWO je

podporována z městských prostředků. Hojně navštěvované jsou také různé dotované kurzy (počítače, zpěv, sport, trénink paměti apod.). Ročně je navštíveno přes 10 tisíc účastníků. Prvním krokem na cestě k vícegeneračnímu setkávání bylo vytvoření společné divadelní skupiny seniorů a dětí z mateřské školky. Senioři (řada ubytovacích zařízení pro seniory je lokalizována vedle mateřské školky) také pomáhají rodinám s dětmi tím, že vodí děti do škol a školek, na kroužky, anebo jim jinak pomáhají. Nabídku doplňují přednášky, poradenství, konzultační hodiny atd. Kromě toho je místo setkávání využíváno pro setkávání dobrovolníků a vzájemně si pomáhajících občanů a občanských skupin.

Také v oblasti bydlení pro seniory byl v Rödentalu realizován nejenom projekt. V rámci modelového programu „Inovativní koncepty pomoci ve stáří“ Bavorského státního ministerstva práce, sociálního pořádku, rodiny a otázky žen se rozvinut komunální koncept pomoci seniorům ve stáří. Bylo vytvořeno bytové společenství seniorů a realizován především projekt „Bydlení pro všechny životní fáze“.

Město Rödental příkladem města, které od 90. let minulého století si uvědomuje problém stárnutí populace, který se snaží proaktivně řešit tím, že se úspěšně snaží vytvářet optimální životní podmínky pro seniory. Má zpracovanou strategii, z níž vycházejí klíčové projekty, které jsou nejenom široce iniciovány občanskou společností, ale také většinou politicky podporovány a koordinovány. Ve městě funguje koordinační síť tvořená ze zástupců a mluvčích seniorů, dále pak veřejných institucí, soukromých poskytovatelů služeb i četných dobrovolnických (neziskových) organizací. Faktorem úspěšnosti jsou nejenom angažovaní lidé, jakožto motor celého vývoje (rodinní lékaři, zástupci/ zmocněnci seniorů) ale také profesionální koordinace.

Další podrobnější informace:

http://www.vdk.de/deutschland/pages/25427/wie_eine_stadt_rechtzeitig_fuer_ihre_senioren_vorsorgt

<http://www.roedental.de/buerger/senioren.html>

<http://www.bosch-stiftung.de/content/language1/html/43383.asp>

Zdravotní péče

Na poskytování zdravotní péče, tak jak ji známe dnes, můžeme podle mnohých expertů zapomenout. Kvalitní zdravotnická péče vyžaduje inovativní přístupy a inteligentní spolupráci mezi všemi poskytovateli zdravotnických služeb. V nejbližších 10 letech se více jak polovina lékařů dostane do důchodového věku. Znovuobsazení těchto míst z důvodu vysokého pracovního vyčerpání, vysokým provozním nákladům soukromých ordinací, měnícím se požadavkům na práci a život a neflexibilním smlouvám se zdravotními pojišťovkami, bude v budoucnosti pravděpodobně obtížnější, než je tomu v současnosti. Vývoj povede pravděpodobně k tomu, že obce budou zakládat místní (mikroregionální) centra zdravotní péče. Kromě toho budou mnohem více využívány mobilní praxe a další inovativní koncepty. V zahraničí se setkáváme také s tím, že se hledají způsoby, jak zvýšit spolupráci praktických lékařů s nejbližšími nemocnicemi.

Do budoucnosti se očekává, že poroste počet nelékařských povolání ve zdravotnictví. To znamená lidí, kteří budou poskytovat masáže, pomáhat starším a málo mobilním lidem s tréninkem, budou se zabývat psychosociální činností a také řešit geriatrické otázky.

Také internet bude stále více využíván při řešení zdravotních problémů lidí (zvláště v Německu v této souvislosti sází na e-zdravotnictví)

Problémy se získávání praktických lékařů často venkovské obce řeší tím, že v rámci meziobecní spolupráce společně plánují lékařská místa a koordinují činnost lékařů včetně specialistů na různých místech. To se stalo nezbytností i v suburbanizovaných venkovských regionech v Německu. Snahou je, aby se odbourávaly nákladné několikeré návštěvy lékařů.

Trendem je podpora skupinových lékařských praxí, mobilních praxí a budování center odborné lékařské péče na bázi meziobecní spolupráce. Do budoucnosti se tedy rozšíří e-health a telemedicína. Mnohem více budou také podporovány různé formy prevence.

Regionální energetika (energetická soběstačnost)

Boj proti klimatické změně a je dnes všeobecně známý, ale donedávna nebyl v České republice příliš podporovaný. Přitom např. v sousedním Rakousku se již více než třicet let rozvíjejí regionální energetické koncepty, využívající obnovitelné zdroje (voda, vítr, slunce, geotermální energie, biomasa). V souvislosti s veřejnou správou se přijímají opatření na využití obnovitelných zdrojů energie při přestavbě budov. Zavádějí se úsporná řešení (energetické úspory), proto se např. podporuje car-sharing apod. Diskutuje se také o decentralizaci vedení elektrické energie, o občanských elektrárnách, nabíjecích místech pro elektroauta.

Případová studie: Prenzlau (Německo)

Město Prenzlau má asi 19 tisíc obyvatel a nachází se v okrese Uckermark, ve spolkové zemi Brandenbursko (ve východním Německu). V roce 1997 se představitelé města rozhodli přijmout zásady místní agendy 21 a tak položili základy udržitelného rozvoje města. Od počátku se pozornost soustřeďuje na obnovitelné energetické zdroje. A to nejenom kontextu adaptace na klimatickou změnu, ale také, že díky obnovitelným zdrojům energie je město zásobováno levnou elektrickou energií. Jinak řečeno příklad Prenzlau ukazuje, že využívání obnovitelných zdrojů energie se může vyplatit. Prenzlau je dnes v Německu označováno jako město obnovitelných energií. Tímto způsobem se město také prezentuje. V rámci výzkumného programu Experimenteller Wohnungs- und Städtebau (ExWoSt) se město zúčastnilo realizace modelového projektu „Energetická obnova města“, v rámci něhož mohlo zkoumat možnosti rozvoje nových energetických a ekologických standardů, stejně tak lokálních/ regionálních technologií (solární energie, biomasa, geotermální energie atd.).

Ve městě Prenzlau se již delší dobu vyrábí více elektrické energie z obnovitelných zdrojů, než město potřebuje. Samo město není pouze šampiónem v oblasti zásobování energiemi, ale významně rozvíjí své kompetence v oblasti energetického hospodářství a energetických technologií. Energetické využívání místních zdrojů totiž nabízí řadu nových pracovních příležitostí. V Případě Prenzlau se jedná o mix energetických zdrojů: geotermální energie, solární energie, energetické využívání kalů, folovoltaika, vítr). Město je úspěšné v tom, že dokáže efektivně spojit výrobu energie s výrobou tepla a hledá různé způsoby, jak akumulovat energii. Zvláště v oblasti inovativního uchování elektrické energie a tepla město vyniká. Úspěšně také provozuje hybridní elektrárnu, která vedle větru a vody využívá také bioplyn od okolních zemědělců.

Veřejné služby města Prenzlau (Stadtwerke) provozují několik teplárenských sítí ve vnitřním městě, které jsou zásobovány soukromou firmou Biogas-Blockheizkraftwerk. Ve městě existuje velká stanice na bioplyn, kterou postavila a provozuje firma agri.capital z Münsteru. K bioplynové stanici jsou napojeny čtyři Blockheizkraftwerke s elektrickým výkonem kolem 2 megawattů.

Město také podporuje, resp. dotuje fotovoltaiku a solární energii na soukromých budovách (solární kolektory, fotovoltaika). Kromě toho vytvořilo koncept, kdy solární zařízení jsou umístována v prostorách bývalého vojenského areálu (rekonverze), dále na bývalých skládkách anebo starých průmyslových areálech. Kromě toho ve městě existuje katastr střech (přehled o budovách, kde lze umístit solární panely) a informační a poradenské centrum.

Komunální management budov vystavuje energetické průkazy veřejným i soukromým budovám. Od roku 1990 se ve městě každoročně zpracovává „Zrcadlo životního prostředí“ (Umweltspiegel) a aktualizují se údaje o energetické spotřebě města a veřejných zařízení. Snahou města je maximálně komunikovat s občany, aby přispívali k naplňování vize města – stát se energeticky samostatným a udržitelným městem.

Další podrobnější informace:

<http://www.prenzlau.eu/cms/detail.php?gsid=bb3.c.266118.de>

<http://www.kommunal-erneuerbar.de/de/energie-kommunen/energie-kommunen/prenzlau.html>

<http://www.kommunalwind.de/cms3/index.php/stadtwerke>

https://www.enertrag.com/183_kraftwerk-uckermark.html

Ekonomika – hledání a vytváření atraktivních podmínek pro podnikání

Venkov má z ekonomického hlediska do budoucnosti podle různých studií značný potenciál, neboť velká část malých a středních podniků je lokalizována právě ve venkovských obcích a malých městech. To znamená, že významně ovlivňují, a i do budoucnosti budou ovlivňovat regionální ekonomickou strukturu. Tradiční výrobci a poskytovatelé služeb ale často zanikají (nejenom z důvodu ztráty konkurenceschopnosti a nedostatečné poptávky, ale také z důvodu nevyřešeného následovnictví), nebo se přesouvají jinde.

Tvorba atraktivních podmínek pro podnikání na venkově dnes vyžaduje meziobecní spolupráci. Do budoucnosti budou v této souvislosti hrát významnou roli různá (mikro)regionální partnerství, sdružující podnikatele, základní a střední školy, mateřské školky, vysoké školy, organizace vědy a výzkumu aj.), vytvářející důležité impulsy pro budoucí rozvoj. Mnozí autoři v této souvislosti hovoří o potřebě podporovat na venkově kreativní milieu.

V oblasti ekonomických odvětví je zapotřebí podporovat také mezisektorovou spolupráci – např. propojení alternativních forem zemědělství s ochranou životního prostředí a péčí o krajinu. Dále je zapotřebí posilovat regionální soběstačnost, vazby mezi cestovním ruchem, zemědělstvím a gastronomií apod. V tom je podle některých autorů budoucnost konkurenční schopnosti malých podniků na venkově.

Také lze očekávat, že poroste význam přímého prodeje regionálních produktů v restauracích, občerstveních, školách, neziskových organizacích, lékárnách s regionálními bylinkami apod. Podporován bude také jejich prodej prostřednictvím internetu.

Větší pozornost, než dnes bude věnována vzniku a rozvoji klastrových iniciativ, zvláště v takových oblastech jako je energie, odpady, dřevo apod.

Velký důraz bude věnován podpoře start-upů, resp. podpoře začínajícím podnikatelům. Obce musí v této souvislosti více spolupracovat, aby podnítili a motivovali obyvatele k podnikání. Tyto strategie budou často spojeny se snahami o posilování místní/ regionální identity.

V malých městech jakožto centrech venkovských ekonomik bude docházet k budování integrovaných center služeb a podnikání, kompetenčních center pro venkovské podnikání, k podpoře mobilních poskytovatelů služeb (mobilní spořitelny, pošty, knihovny, lékárny, pojízdné prodejny atd.). Stále častěji se budeme také setkávat s interaktivními mapami regionálních trhů, prodejen atd.

Obecně se budeme v budoucnu více setkávat s novými formami prodeje, využívající kooperace, partnerství, crowd-funding (skupinové financování), solidární zemědělství atd.

Bylo by dobré, kdyby renesanci zaznamenalo také družstevnictví (členy by byli hlavně místní obyvatelé a podnikatelé).

Případová studie – Region Engiadina (Švýcarsko)

Engadin (rétorománsky *Engiadina*) je region ve východní části Švýcarska. Tvoří ho protáhlé údolí na horním toku Innu mezi Malojským průsmykem a rakouskou hranicí, ohraničené pohořím Bernina na jihovýchodě a Albula na severozápadě. Administrativně náleží ke kantonu Graubünden. Centrem *Dolní Engadinu* je město Scuol s asi 4,7 tisíci obyvateli.

Ve snaze využít současný trend digitalizace a změnit dosavadní způsob práce a života, se podnikatelé, hoteliéři a další aktéři v regionu Engadin spojili a přišli s iniciativou „Mia Engiadina“. Jejím cílem je vytvořit inovativní a

udržitelný model budoucnosti pro Engadin, který by měl zajistit profit pro všechny zúčastněné. Moto je „Mia Engiadina – „Your first Third Place“. Engadin touto vizí se chce stát místem propojení a inspirace pro Švýcarsko tím, že bude vytvářet potřebné prostředí a služby pro znalostně orientované firmy. Iničiátoři vycházejí z přesvědčení, že „Third Places“ mohou přispívat k inovativnímu rozvoji a že jejich význam v budoucnosti vzroste. Součástí této strategie bylo zavedení optického kabelu pro rychlý internet (Mountain Hubs) a vytváření coworkingových center.

Coworking představuje styl práce a podnikání ve flexibilním kancelářském prostředí sdíleným s dalšími nezávislými pracovníky. Jedná se též o komunitu nezávisle pracujících lidí, jimž společné prostory umožňují sdílet hodnoty, zkušenosti a nápady a profitovat ze synergického efektu, který přináší koncentrace talentovaných pracovníků na jednom místě. První sdílené pracovní prostory začaly vznikat po r. 1989. V Česku vznikají tato centra od roku 2009 převážně ve větších městech. Pilíři coworkingu jsou: komunita, spolupráce, otevřenost, dostupnost. Vznik coworkingových center je výsledkem hledání strategií, jak se vyrovnat s riziky a problémy nových, flexibilních stylů práce. Některá coworkingová centra byla založena internetovými podnikateli, kteří hledali alternativu k práci z kaváren nebo k izolaci způsobené prací z domu. Počet coworkingových center v současnosti celosvětově vzrostl na více jak 1100 (r. 2015) a má rostoucí trend.

Mezi výhody coworkingu patří pozitivní vliv na psychiku a výkonnost, protože umožňuje navazovat nové kontakty a vykonávat práci v komunitě podobně smýšlejících lidí ochotných podílet se o informace, zkušenosti a rady. Řeší nevýhody práce v domácím prostředí, která se vyznačuje izolací, množstvím rušivých vlivů, malou motivací, ztrátou sociálního kontaktu a prorůstáním práce do soukromí.

Najčastěji coworking využívají například obchodníci, umělci, programátoři, konzultanti, designéři, makléři nebo malé a začínající firmy (start-upy).

Prostory, které coworkingová centra nabízejí svým členům, jsou připravené k okamžitému využití a nevyžadují žádné počáteční investiční náklady. Kancelář pro coworking (coworkingové centrum) je obvykle vybavené potřebným kancelářským nábytkem a počítačovou sítí s internetovým připojením, případně také sdílenou síťovou tiskárnou. Součástí centra bývá rovněž vybavená kuchyňka, sociální zařízení, místo pro odpočinek či zasedací místnost s projektorem. Stálí uživatelé centra hradí pravidelný měsíční členský poplatek, zatímco jednorázové návštěvy bývají zpoplatněny od hodiny. Sdílená kancelář vyjde jednak levněji, ale důležitá je také už zmíněná společenská a psychologická funkce takového pracoviště.

Projekt „Mia Engiadina“ je dobrým příkladem toho, jak výzvy globalizace, digitalizace a individualizace mohou vést k novým myšlenkám a strategiím v periferních regionech. Mohou vést ke změnám způsobu života a práce. Švýcarské město Scuol ve snaze stabilizovat obyvatelstvo, zvláště mladé, vsadilo na digitalizaci, podpoře tzv. třetích míst a coworkingových center. Je nutné doplnit, že Švýcarsko dnes všechny své finanční prostředky na regionální politiku využívá na podporu podnikání. V této souvislosti je podporován také projekt „Mia Engiadina“.

Další podrobnější informace:

<https://www.miaengiadina.ch/>

<https://www.facebook.com/pg/miaEngiadina/posts/>

<https://scuol-zernez.engadin.com/de/unterengadin/mia-engiadina-mountain-coworking>

<http://www.alpineworking.com/>

<https://www.youtube.com/watch?v=RMNkFkqo3dU>

Vzdělávání

Moderní a všestranná nabídka vzdělávání je nezbytným předpokladem, abychom přiblížili životní a pracovní šance lidí na venkově velkým městům a metropolitním regionům. Jinak řečeno, abychom dosáhli větší spravedlnosti mezi městy a venkovem. Vzdělání bude více než v minulosti otevírat lidem z malých venkovských obcí a měst nové perspektivy. Významnou roli bude sehrávat duální vzdělávání. Vzdělání musí vést k možnosti získání maturity, jinak nebude zajímavé. Aby bylo studium pro mladé lidi atraktivní, tak je nutné také komplementárně rozvíjet vzdělávací a profesní poradenství a evidovat volná pracovní místa.

Odborné profesní vzdělávání se stane praktickou alternativou k vysokoškolskému vzdělávání. Abychom dokázali zajistit celoživotní učení lidí žijících na venkově, tak je zapotřebí vytvářet a propojovat

vzdělávací instituce, které ovšem musí mít ve venkovských obcích svá sídla a stálé pracovníky. Klíčový může být jejich podíl na budování kompetenčních center pro různé oblasti venkovské ekonomiky. Aby byla zajištěna kvalita vzdělávací nabídky, tak bude nezbytné, aby vzdělávací institucemi mezi sebou spolupracovaly.

Poroste také význam e-learningových kurzů pro začínající podnikatele, které jim poskytnou více flexibility.

Také se zvýší význam vysokých škol jako poskytovatelů impulsů pro lokální a regionální rozvoj. Budou ve větší míře než dnes poskytovat regionálním podnikům potřebné kvalifikované absolventy a nabízet možnosti dalšího vzdělávání. Prostřednictvím cílené vědecko-výzkumné spolupráce bude podporována také lokalizace nových inovativních podniků.

Rozvojový potenciál nabízí také decentralizace speciálně zaměřených fakult nebo pracovišť vysokých škol a možnosti online celoživotního učení.

Odchod mladých, vzdělaných a podnikavých lidí do větších měst a metropolitních regionů

Aby nedocházelo k odchodu talentů z venkova do měst (brain-drain), tak musí venkov a malá města objevovat nové možnosti a perspektivy. Řešením vedoucím ke zvyšování atraktivity venkovských obcí je **budování moderní infrastruktury** (širokopásmový internet, dopravní dostupnost a mobilita atd.), tvorba atraktivních pracovních příležitostí, nabídka vzdělávacích možností a v neposlední řadě možnost skloubit práci s rodinou (péče o děti, seniory apod.). venkovské obce by také měly hledat možnosti, jak podpořit cílený návrat lidí na venkov.

Lokalizace inovativních start-upů nebo specializovaných klastrů by měla být komplementárně řešena s profesionálním managementem prázdných nemovitostí (brownfieldů). Nevyužívané budovy mohou být přeměněny na coworkingová centra nebo kompetenční centra pro začínající podnikatele.

Podpora malého a středního podnikání by se měla stát klíčovou oblastí zájmu venkovských obcí (ve všech podobách). Podporovány by měly být především podniky, které přispívají k (regionální) tvorbě přidané hodnoty, využívají místní zdroje a podporují přímý prodej.

Dalším důležitým faktorem je dostupné bydlení pro mladé lidi. Venkovské obce se musí snažit o vyprofilování jako ideálních míst pro bydlení. Podporou startovacích bytů a bydlení (zvláště v centrech obcí) lze vytvářet perspektivu pro lidi ve všech fázích životního cyklu.

V zahraničí se již dnes setkáváme s tím, že venkovské obce pěstují neformální kontakty s lidmi, kteří odcházejí jinam. Snaží se udržet komunikaci, zasílají jim informace o pracovních příležitostech a společenském dění v obci.

V této souvislosti je zapotřebí věnovat pozornost také vytváření sociálních sítí podporujících místní a regionální rozvoj. Zvláště důležitá je komunikace s lidmi se specifickými kompetencemi, to znamená se studenty vysokých škol, prominenty a obecně lidmi s vysokým sociálním kapitálem (kontakty, známosti).

Cestovní ruch

Cestovní ruch představuje značný potenciál pro rozvoj venkova. Přírodní a kulturní pamětihodnosti činí mnohé venkovské obce atraktivní jak pro domácí, tak zahraniční návštěvníky. Aby obce dokázaly více užítkovat místní přírodní a kulturní zdroje, tak je nezbytná spolupráce a lepší integrace regionálních produktů a služeb.

Na významu bude získávat rozmanitost, autentičnost, regionálnost, biologická produkce a udržitelnost. Poroste také význam budování silných regionálních značek (RegionBrands).

Z různých forem cestovního ruchu poroste význam venkovského cestovního ruchu (zvýší se počet výletníků a domácího cestovního ruchu. Mimo jiné z důvodu zvýšeného podílu seniorů a také omezených finančních možností turistů. Obecně se očekává, že poroste tzv. levný cestovní ruch. Lidé budou vyžadovat sice kvalitní, ale cenově dostupné služby, což je velká šance pro atraktivní venkovské regiony.

Velký potenciál podle expertů skýtá rozvoj lokální a regionální gastronomie ve vazbě na místní zdroje.

Značné rozvojové rezervy také představuje moderní forma lázeňství – wellness.

Kultura

Kreativita a kultura jsou klíčovými faktory jak individuálního, tak společenského a ekonomického rozvoje. Mají význam i pro budoucnost venkova. Jejich význam se neomezuje pouze na velká města. Problémem je, že kulturní a duševní kapitál je velmi mobilní a ve venkovských obcích často chybí. Významnou roli proto hraje podpory talentů a všestranná podpora kultury a kulturního života.

Kreativita a kultura jsou také významnými zdroji regionální identity, inovační síly (vitality) a atraktivity. Důležitou roli hrají při získávání nových rezidentů.

Pro budoucí rozvoj kreativních odvětví na venkově jsou relevantní tyto trendy:

- Prohlubování konvergence kultury a ekonomie. Jinými slovy, ekonomika se kulturalizuje a kultura ekonomizuje. Tento proces dává vzniknout tak zvané kognitivně-kulturní ekonomice.
- V návaznosti uvedené lze očekávat nárůst symbolické hodnoty produktů. Lash a Urry (1994) tvrdí, že hlavní část přidané hodnoty produktů je v současnosti tvořena symbolickou a estetickou hodnotou. To znamená, že se produkují více symboly, než materiální objekty, a zboží a služby se stávají více estetickými entitami se symbolickým rozměrem.
- Zvyšuje se význam znalostní ekonomiky a celkově sektoru služeb (tercializace). Naopak klesá význam průmyslu (deindustrializace). Pokles významu průmyslu bude na rozdíl od minulosti hnán průmyslovou revolucí 4.0. Nikoliv přesunem do regionů nebo zemí s nižšími náklady, jako v minulosti.
- Růst významu informačních a komunikačních technologií bude mít zásadní vliv nikoliv na obsah, ale formu a distribuční kanály produktů kreativních odvětví.
- Roste individualizace a pluralizace životních stylů. Různé životní styly a konzumní kultura střední třídy se projevují při spotřebě, kdy při nákupu prakticky jakýchkoliv produktů nesledují zákazníci jejich skutečnou užitnou hodnotu. Hlavním argumentem pro volbu produktu je spíše kulturní hodnota produktu, přičemž tuto skutečnost podporuje potřeba společenské distinkce.

- Nárůst významu alternativních konceptů jako například slow food či organig food je reakcí na globalizaci, respektive „McDonaldizaci“. Tyto koncepty, přesněji vyjádřeno, produkty a služby těchto konceptů mají úzkou vazbu na kreativní odvětví.

Gastronomie

Do budoucnosti bude docházet k většímu propojování zemědělské produkce s gastronomií a turistickou nabídkou (vytváření synergických efektů). Poroste také povědomí lidí (nejenom obyvatel) o regionálních produktech a kulinářství.

4. Výzva hledání nových koncepčních přístupů k zajišťování veřejných služeb na venkově⁶

Obslužná vybavenost, střediskovost a spádovost venkovských sídel

Prostorové rozmístění veřejných služeb úzce souvisí se střediskovostí a spádovostí sídel. Nepřítomnost a obtížná dosažitelnost (dostupnost) služeb pro bydlící obyvatelstvo, zvláště maloobchodu, základního školství, zdravotnictví a kultury, jsou důležitými důvody nespokojenosti obyvatel s životními podmínkami na venkově. Tato nespokojenost je také častým důvodem k odchodu obyvatel do lépe vybavených měst a městských regionů. Obyvatelé venkovských sídel s nedostatečnou občanskou vybaveností, ležící stranou linek veřejné dopravy a nacházející se daleko od center obslužné vybavenosti, se obtížně vyrovnávají s problémy každodenního shánění základních potravin, dopravování dětí do a ze základních škol a zařízení lékařské péče. (Chilla, Kühne, Neufeld, 2016)

Úbytek obyvatel venkovských sídel a skutečnost, že stále více obyvatel využívá nabídku služeb ve městech, zvláště při dojíždě do zaměstnání, jsou významnou příčinou snižování počtu zákazníků v místních zařízeních služeb. Mnohá venkovská obslužná zařízení se tak postupně dostávají pod práh rentability a zanikají. Týká se to především místních obchodů, základních škol a zdravotnických zařízení na venkově. (Knox, Mayer, 2009)

Systém centrálních míst - analytický a normativní přístup k jejich vymezení

Tradiční přístupy k rozmístování veřejných služeb, snažící se o „zajištění územně rovnocenných podmínek“ pro obyvatele, se opírají o Christallerovu teorii centrálních míst, resp. vycházejí z vymezení různých kategorií obslužných center (Christaller, 1933). W. Christaller hledal odpověď na otázku, zda existuje nějaká pravidelnost v prostorovém rozmístění sídel různé velikosti a jejich vybavenosti. Dokázal, že sídelní systém je hierarchicky organizovaný a je tvořen sídly s různou (odstupňovanou) mírou centrality (centrální funkce).

K tomu je zapotřebí dodat, že systém centrálních míst, resp. střediskových obcí (obslužných center) není statický, ale podléhá změně. K nejvýznamnějším faktorům, ovlivňujícím prostorové rozmístění služeb patří (mj. Kegler, 2016; Trezib, 2014; Green Leigh, Blakely, 2013):

- růst kupní síly obyvatelstva a další faktory, vedou k nabídce nových výrobků a služeb a k rozšiřování hierarchie centrálních míst směrem nahoru;
- zlepšování dopravní dostupnosti (integrované systémy, dopravní rychlost, dopravní náklady), resp. vyšší mobilita obyvatelstva vede k přesakování nižších centrálních míst a tím k zvětšování tržních zón;
- působením aglomeračních efektů dochází ke koncentraci kupní síly, např. ve velkých nákupních centrech, což znevýhodňuje centra menší velikosti;
- změna spotřebitelského/ nákupního chování ve prospěch jiných nákupních center, než místních (nejblíže ležících) podporuje také růst dojížděky mezi místem bydliště a pracoviště;
- lepší možnosti skladování mají za následek nižší frekvenci nakupování (přesakování center nižšího řádu);

⁶ Zkušenosti z německé regionální politiky a prostorového plánování

- koncentraci služeb, resp. občanského vybavení do center vyššího řádu obecně způsobuje také všudypřítomný tlak na efektivitu, snižování nákladů a kvalitu.

V posledních letech jsme svědky toho, že dochází k redukci počtu obslužných zařízení ve většině venkovských sídel a k jejich soustředování do vyšších obslužných center s většími spádovými regiony (Schlump, Zaspel-Heisters, 2017).

Prostorové rozmístění veřejných služeb se neřídí pouze ekonomickými kritérii návštěvnosti anebo provozních nákladů. Vždy záleží také na veřejné politice a veřejné správě (jak na národní, tak i regionální a lokální úrovni) do jaké míry jsou ochotny nerentabilní zařízení podporovat. Také sami občané a občanské organizace se mohou spolupodílet na zajišťování veřejných služeb (Haber, Rüdiger, Baumgart, 2014).

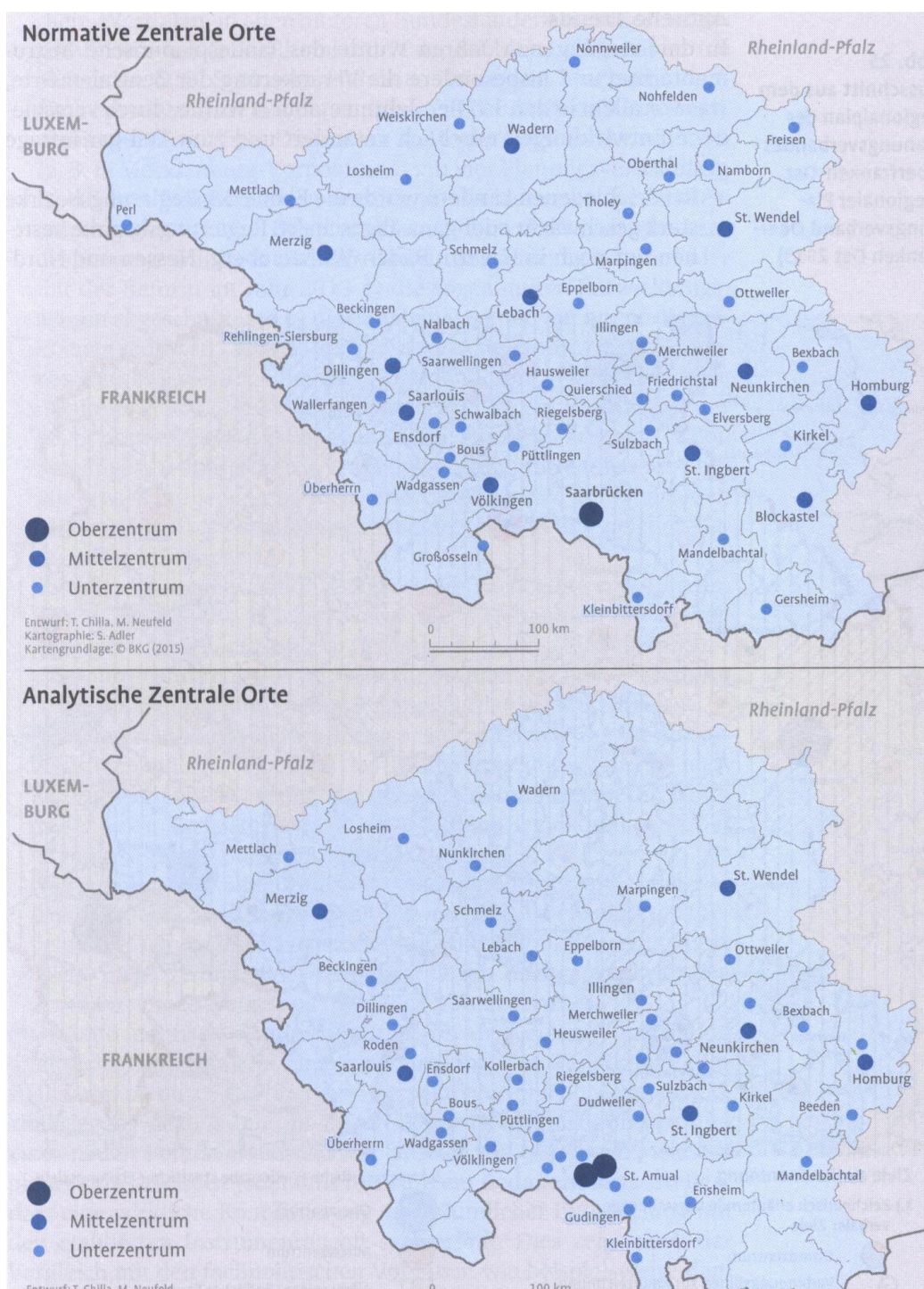
V poválečném období se na základě Christallerova analytického zjištění rozvinulo normativní pojetí centrality. V rámci tohoto přístupu se začal vývoj centrálních míst plánovat a podporovat, aby bylo zajištěno co možná největší dostupnosti služeb (občanského vybavení). Zatímco Christaller se snažil pouze zjistit, jaké funkce se koncentrují v sídlech určité velikostní kategorie, tak úkolem prostorového plánování se stalo určovat, jaké funkce je zapotřebí rozvíjet ve vymezených typech sídel, aby bylo dosaženo rovnocenných životních podmínek na území celého státu. Podobný systém vznikl také v 70. letech minulého století v Československu pod označením středisková soustava sídel. (Schlier, 1937; Barnes, Minca, 2013).

Existují přitom značné rozdíly mezi analytickým a normativním pojetím nebo vymezením centrálních míst. Názorně nám to ukazuje příklad ze Sársku. Zemský rozvojový plán Sársko (*Landesentwicklungsplan*) normativně stanovuje tři typy centrálních míst: *Oberzentrum*, *Mittelzentrum* a *Untzentrum*. Analytické a normativní vymezení centrálních míst se přitom značně liší. Mnohá normativně stanovená *Mittelzentren* a *Untzentren* nevykazují analyticky zjiřitelné centrální funkce. Naopak v okolí Saarbrückenu, hlavního města Sársko, mnohá místa s vysokou centrální funkcí nejsou v rozvojovém plánu jako centrální místa vůbec uvedena.

Koncept centrálních míst je v kontextu regionální politiky a prostorového plánování nejenom v Německu, ale i v Rakousku, Švýcarsku a Nizozemí považován za prominentní koncept. O centralitě jako důležitém přístupu k prostorovému plánování sídel se diskutuje také ve Velké Británii, Izraeli, Francii nebo Finsku (Trebiz 2014).

Snad nejčastěji se o centrálních místech diskutuje v souvislosti s povolováním a umístováním maloobchodních zařízení. V mnohých německých spolkových zemích je regulována maximální velikost nákupních ploch odpovídající centrální funkci daného sídla. Např. v Porýní – Falci je možné v centrech místního významu (*Grundzentrum*) povolit pouze obchodní plochy do 2 000 m² prodejní plochy. Pokud investor nebo obec chtějí realizovat větší obchodní centrum, tak musí podle příslušného zákona proběhnout proces posuzování vlivu takového zařízení na existující maloobchodní síť, dopravní síť apod. Ve výsledku může být takováto investice schválena. Alternativně může také dojít ke změně centrální funkce sídla (např. přechod od *Grundzentrum* k *Mittelzentrum*).

Obrázek 4-1. Analytický a normativní přístup k centrálním místům v Sársku

Zdroj: Chilla, Kühne, Neufeld 2015

V posledních letech se však i v Německu přístup k normativně vymezeným centrálním místům, jakožto nástrojům regionální politiky a prostorového plánování, značně změnil (Chilla, Kühne, Neufeld, 2015; Schlump, Zaspel-Heisters, 2017 a jiní):

- V mnohých spolkových zemích dochází k tomu, že se výrazně omezují správní kompetence okresů (*Regierungsbezirke*), nebo dochází k jejich rušení. Vládní okresy (velikostně odpovídající našim správním obvodům ORP nebo bývalým okresům) dnes v Německu existují pouze v Bavorsku,

Bádensku-Würtenbersku, Hessensku a Severním Porýní-Vestfálsku. V ostatních spolkových zemích byly zrušeny (Porýní – Falc, Sasko) nebo vůbec nevznikly (Šlesvicko-Holštýnsko, Duryňsko, Sársko). Na této úrovni dnes existují pouze tzv. regionální plánovací svazy (např. Meklenbursko – Přední Pomořansko).

- V mnohých spolkových zemích došlo k „změkčení“ nástrojů zemského prostorového plánování. Nejsou tedy právně závaznými. Jako příklad můžeme uvést Bavorsko, resp. jeho zemské plánování. Z důvodu snižování byrokracie byly v rámci reformy (2013) zrušeny rozvojové osy a redukován systém centrálních míst na pouhé dva stupně, přičemž zároveň ztratil v mnohých oblastech závaznost. Na druhé straně získal na „velkorysosti“, takže např. spojení měst Wunsiedel a Marktredwitz se dostalo do stejné kategorie *Oberzentrum*, podobně jako Mnichov.
- Rostoucí význam internetu jak v oblasti maloobchodu, tak i v oblasti veřejné správy a trhu práce (práce z domova - teleworking) potenciálně oslabují centrální funkce sídel, neboť mnohé zboží a služby nejsou poptávány v centrálních místech, ale z místa bydliště.

Územní kategorie a jejich typologie

Dalším v minulosti často používaným koncepčním nástrojem regionální politiky a prostorového plánování jsou tzv. územní kategorie (*Gebietskategorien*). U nás, v kontextu územního plánování je známe spíše pod označením funkční plochy. V německém pojetí se však jedná také o různě vymezené typy území vymezované na regionální úrovni, přičemž nejčastějším kritériem je odlišnost prostorových struktur nebo odlišné rozvojové předpoklady (např. příměstské suburbanizované regiony, periferní venkovská území apod.). Tradičně se k řešení problémů venkova přistupovalo tak, že se vymezovaly jeho různé typy a regionální politika se zabývala řešením jejich typických problémů.

Na cestě k hledání nových integrovaných a kooperativních strategií

V posledních desetiletích (od 90. let 20. století) dochází v Německu k postupné změně myšlení, resp. hledání nových koncepčních přístupů k politice rozvoje venkova. (Weck, Beisswenger, 2014; Küpper, Kundolf, Mettenberger, Tuitjer, 2018 a jiní).

Za prvé, venkov již není chápán jako výlučná územní kategorie, kterou je zapotřebí koncepčně řešit odděleně od měst a městských aglomerací. Právě naopak. Již v 90. letech se v Německu objevují názory, že rozvoj venkova je zapotřebí řešit v kontextu rozvoje měst a městských regionů, nikoliv samostatně. V souvislosti s rozvojem venkova se od počátku 21. století zdůrazňuje role malých a středních měst. Vedle metropolí a metropolitních regionů se často hovoří o tzv. regiopolích.

Za druhé, jak vyplývá z expertních rozhovorů i z rešerše odborné literatury, tak venkov a venkovská sídla jsou dnes natolik heterogenními kategoriemi, že snahy o jejich komplexní typologizaci často selhávají. Přestože má Německo podle R. Danielzyka bohaté zkušenosti s používáním různých typologií (*Gebietskategorien*) v regionální politice a prostorovém plánování, sahající do 60. let 20. století, tak v poslední době převažuje názor, že podobné typologizace pozbývají na normativní relevanci a mají pouze informativní význam. Problémem je nejednoznačnost a nepřesvědčivost kritérií pro jejich vymezování, resp. jejich neakceptování politickou reprezentací.

Podle oslovených expertů se můžeme pouze dohadovat, zda tato změna souvisí s rezignací na společenské řízení (regulaci) veřejných služeb v důsledku „neoliberálního paradigmatu“ nebo se naopak v duchu liberálního přístupu jedná o paradigmatickou změnu v pojetí regionální politiky a prostorového plánování směrem k větší flexibilitě a upřednostňování bottom-up přístupů (ze zdola nahoru).

Dnešní německé koncepční přístupy k zabezpečování veřejných služeb (občanského vybavení) na venkově rezignují na normativní přístupy „se shora dolů“. To v Německu znamená, že normativní vymezování obslužných center a vymezování kategorií venkovských regionů a obcí je na ústupu.

Naopak se hledají místně, resp. regionálně specifické adaptační strategie rozvoje veřejných služeb (občanského vybavení), čelící takovým výzvám jako je stárnutí populace, pokles počtu obyvatel a rostoucí požadavky na kvalitu veřejných služeb. Tyto strategie mají většinou regionální (my bychom řekli spíše mikroregionální charakter) a vznikají v rámci spolupráce mezi veřejnou správou, občany a dalšími relevantními aktéry.

V oblasti regionální politiky a plánování rozvoje venkova tak dnes v Německu vidíme zřetelný posun od celoplošných přístupů a snah o zajištění rovnocenných životních podmínek v celé zemi k individuálnímu rozvoji jednotlivých regionů, vycházejícího z identifikace jejich specifických problémů a konkurenčních výhod, které zajistí jejich dlouhodobý (udržitelný) rozvoj. Celoplošné zabezpečení občanského vybavení není podle R. Danielzyka ani smysluplné, ani finančně možné. Vyrovnání např. odlišné vybavenosti západoněmeckých a východoněmeckých regionů z hlediska občanského vybavení není předmětem regionálně-politických úvah. Podle J. Maiera by mělo být ponecháno na regionálních společenstvích, jaké služby a jakou formou se budou snažit rozvíjet. V tom by je měly podporovat především zemské vlády.

Potřeby a rozvojové příležitosti jednotlivých venkovských regionů jsou dnes natolik diferencované, že je nutné k nim přistupovat individuálně (P. Dehne). Budoucí směřování obcí a venkovských regionů by mělo být principiálně ponecháno na rozhodnutích místních aktérů. Stále důležitější roli by v této souvislosti měla hrát podle P. Dehne komunikace a spolupráce všech aktérů z veřejného i soukromého sektoru (koncept kooperativního regionálního rozvoje). Například řešení zásobování venkovského obyvatelstva zbožím každodenní potřeby má řadu alternativ: od subvencování místních obchodů, přes podporu pojízdných prodejen až po zajišťování nákupů sousedy nebo pracovníky neziskových organizací (v rámci komunity) či zvyšování mobility zakoupením obecního nebo mikroregionálního mikrobuse, který umožní zvláště seniorům nakupovat v okolních obcích nebo městech. Místní společenství se musí rozhodnout, jakou cestou se vydají, resp. začnou problém efektivně řešit.

Regionální politika a prostorové plánování musí podle P. Dehne více důvěřovat schopnostem místních společenství správně identifikovat a zodpovědně řešit své problémy. V periferních venkovských regionech samozřejmě s větší veřejnou pomocí. Podporovány by měly být především integrované regionální (mikroregionální) rozvojové strategie, které se budou snažit propojeně řešit klíčové problémy, jakými jsou stárnutí populace, pokles počtu obyvatel a budoucí zajištění dostupnosti a kvality občanského vybavení. Velká pozornost musí být věnována také meziobecní spolupráci.

Tomu by se měla přizpůsobit také přístup spolkové a zemských vlád. Podle převažujícího názoru dotázaných malých měst by měly především na zemské úrovni vzniknout dlouhodobé a široce zaměřené podpůrné programy. V současnosti je podpora rozvoje služeb na venkově jak podle oslovených expertů, tak i dotázaných zástupců malých měst příliš roztržštěná (nesystematická, převažují odvětvové přístupy) a zaměřená spíše na krátkodobé pilotní projekty.

Závěr a doporučení

Můžeme-li současnou situaci v oblasti koncepce rozvoje služeb na venkově shrnout, tak celosvětově, jak ukazují zkušenosti nejenom Německa, tak tradiční koncepty k rozvoji selhávají a hledají se přístupy nové, inovativní. Východiskem by měly být následující principy:

- nabídka služeb by měla být koncipována tak, aby odpovídala specifickým místním potřebám a zdrojům a
- poskytování služeb by se mělo řídit dohodami mezi „venkovem a městem“ (to znamená, že by měly být řešeny v rámci funkčních regionů).

Do budoucna by se měla zvýraznit strategická role místních, resp. regionálních společenstev (vč. zapojení místních aktérů), usnadnit sdružování znalostí a zjednodušit rozhodování. Také by se měla posílit koordinace prostřednictvím strategického plánování (se zdola nahoru) a systematická evaluace dopadu všech podpůrných politik, nástrojů a finančních toků. Umožní to lépe identifikovat místní potřeby v oblasti veřejných služeb ve venkovských regionech a lépe specifikovat podpůrné nástroje.

V současné době platná Strategie regionálního rozvoje České republiky 2021 se snaží rozvoj venkova řešit v kontextu rozvoje městských regionů (odstupňovaných podle jejich hierarchického postavení – od metropolitních oblastí až po regionální centra), což je jistě pozitivní zjištění. Na druhé straně se ovšem předpokládá, že venkovská území v České republice budou rozdělena do tří až čtyř odlišných kategorií, přičemž pro každou z nich bude připraven specifický soubor podpůrných nástrojů. To je podle našeho názoru, opírajícího se o německé zkušenosti, svým způsobem krok zpět. Obáváme se, že zástupci místních samospráv nebudou se zařazením svých obcí do jednotlivých kategorií spokojeni a MMR se nakonec nepodaří takovou koncepci politicky prosadit. Doporučujeme věnovat pozornost hlavně periferním regionům, a otázce jak v těchto územích zajistit nabídku a odpovídající kvalitu veřejných služeb v podmínkách stárnutí populace a poklesu počtu obyvatel. Doporučujeme, aby v jednotlivých správních obvodech ORP (dohoda mezi centrem ORP a přilehlými obcemi) byly vytvořeny strategie rozvoje veřejných služeb (tvorby těchto strategických dokumentů by se měli účastnit také zástupci krajů). Po jejich schválení na úrovni MMR (podobně jako v případě komunitně vedeného místního rozvoje) by měly být financovány ze široce koncipovaného dotačního programu, který by umožňovat více způsobů řešení problémů).

Použitá literatura:

- BARNES, T. J., MINCA, C. (2013). Nazi Spatial Theory: The Dark Geographies of Carl Schmitt and Walter Christaller. *Annals of the Association of American Geographers*, 103:3, pp. 669-687. DOI: 10.1080/00045608.2011.653732.
- GREEN LEIGH, N., BLAKELY, E. J. (2013). *Planning Local Economic Development. Theory and Practice*. London: SAGE.
- HABER, M., RÜDIGER, A., BAUMGART, S. (2014). *Daseinsvorsorge in der Raumentwicklung. Sichern – Steuerung – Vernetzung – Qualitäten*. Blaue Reihe Dortmunder Beiträge zur Raumplanung, Band 143. Dortmund: Technische Universität.
- CHILLA, T., KÜHNE, O., NEUFELD, M. (2016). *Regionalentwicklung*. Stuttgart: Verlag Eugen Ulmer.
- CHRISTALLER, W. (1933). *Die zentralen Orte in Süddeutschland. Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischer Funktion*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1980. (Reprint d. Ausg. Jena 1933).
- JEŽEK, J. (2013). Strategické plánování obcí a měst: nové přístupy a cesty k jeho zefektivnění. In *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 372-376. ISBN 978-80-210-6257-3. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-46.
- JEŽEK, J. (2016). Strategické plánování českých obcí a měst. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno: Masarykova univerzita, pp. 699-708. ISBN 978-80-210-8272-4. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-8273-2016-89.

- KEGLER, K. R. (2016). *Zentrale Orte. Transfer als »Normalisierung«*, in: *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* Vol 15, No 1 (2016), pp. 36–80.
- KNOX, P. L., MAYER, H. (2009). *Kleinstädte und Nachhaltigkeit. Konzepte für Wirtschaft, Umwelt und soziales Leben*. Basel: Birkhäuser Verlag AG.
- KÜPPER, P., KUNDOLF, S., METTENBERGER, T., TUITJER, G. (2018). Rural regeneration strategies for declining regions: trade-off between novelty and practicability. *European Planning Studies*, 26:2, pp. 229-255. DOI: 10.1080/09654313.2017.1361583.
- SCHLIER, O. (1937). Die zentralen Orte des Deutschen Reichs. Ein statistischer Beitrag zum Städteproblem. In: *Zeitschrift d. Gesellschaft für Erdkunde*, pp. 161-170.
- SCHLUMP, CH., ZASPEL-HEISTERS, B. (2017). *Neue Leitbilder für die Raumentwicklung in Deutschland - Rahmenbedingungen, Entwicklungsstrategien und Umsetzungskonzepte*. Arbeitsberichte der ARL 19. Hannover: Akademie für Raumforschung und Landesplanung, 2017.
- TREZIB, J. N. (2014). *Die Theorie der zentralen Orte in Israel und Deutschland. Zur Rezeption Walter Christallers im Kontext von Sharonplan und "Generalplan Ost"*. Europäisch-jüdische Studien – Kontroversen 3. Berlin: De Gruyter Oldenbourg.
- WECK, S., BEIßWENGER, S. (2014). Coping with peripheralization: Governance response in two German small cities. *European Planning Studies*, 22(10), pp. 2156–2171. DOI:10.1080/09654313.2013.819839.

5. Výzva adaptace venkova na změny klimatu

Dopady klimatických změn na venkovské území

Dopady klimatických změn na venkovská území mají ve srovnání s městskými aglomeracemi svoje specifika, protože je regionální rozvoj venkova v užší vazbě na změny přírodních podmínek krajiny. Změny klimatu se promítají do ohrožení a příležitostí v sektorech zásadně ovlivňujících ekonomiku venkova – v zemědělství, lesnictví a cestovním ruchu. Pozitivně lze vnímat, že venkovská sídla vykazují řádově menší rozlohy urbanizovaných ploch, a tedy nemusí řešit například otázky městských tepelných ostrovů. Přesto najdeme řadu problémů typických pro urbanizovaná území i ve venkovské krajině (např. riziko zrychleného odtoku ze zpevněných ploch), zejména v lokalitách plošného rozvoje průmyslové zástavby podél dopravních os nebo stavebního rozvoje v atraktivních centrech cestovního ruchu.

Změny klimatu přinášejí na našem území změny v režimu teplot a srážek, které jsou diferencované prostorově, ale také s odlišnými trendy v jednotlivých částech roku. Významnější zvyšování teplot probíhá na jaře a v létě, v důsledku se projevuje např. rizikem agronomického a hydrologického sucha (Pretel 2011, MŽP 2015). V oblasti cestovního ruchu lze očekávat zvýšení poptávky po pobytech a aktivitách vázaných na vodní prostředí nebo stinné lokality lesních ploch. Zahraniční studie doporučují zaměřit marketing venkovského cestovního ruchu právě na městskou klientelu hledající letní rekreaci v teplotně příznivějších místech a nabízet venkovské lokality s dostatkem stínu a přístupnými přírodě blízkými vodními plochami (Umweltbundesamt, 2016).

Očekávané zvyšování teplot v chladnější části roku, kdy se také předpovídají největší regionální rozdíly (Němec, Kopp 2009, Pretel 2011, MŽP 2015), znamená omezení areálů zimních sportů, resp. zvyšování nejistoty a nákladů v podnikání v zimním cestovním ruchu. Mezi změny patří s tím spojený přesun doby tání sněhové pokrývky ve vyšších nadmořských výškách z dubna na leden–únor. Pro zemědělství může být příležitostí očekávaný nárůst teplot, který přinese prodloužení vegetačního období. Citované studie uvádějí pro naše území prodloužení vegetační doby až o více než jeden měsíc pro polovinu 21. století ve srovnání s obdobím 1961–1990 (Pretel 2011). V zemědělství však zároveň hrozí zvýšení rizika poškození plodin pozdními mrazy a zvýšený výskyt stávajících i nově migrujících plevelů a patogenů (Mze 2014).

Změny klimatu dopadají také na režim srážek, především se projevující jiným rozložením během roku. Scénáře ukazují spíše pokles srážek v zimě a jejich zvýšení na jaře (Pretel 2011). Mezi nejvíce rizikové aspekty možných dopadů na venkovské území patří ovšem pokles srážek v létě, předpokládaný pro část území ČR, a zároveň zvýšení teploty spolupůsobící na zvýšení výparu. Spolu s meziročním kolísáním srážek tedy venkovskou krajinu ohrožuje riziko nedostatku vody, jak v sektoru zemědělství, tak v oblasti zabezpečení vody pro obyvatele. U lokálních zdrojů vody je často větší riziko vyčerpání v době sucha a menší kontrola kvality pitné vody. Zejména malá venkovská sídla ještě v mnoha případech nejsou napojena na regionální vodovody a řešení jejich zásobování pitnou vodou přesahuje ekonomické možnosti obecních rozpočtů. Je třeba, aby politika rozvoje venkova počítala se změnami v hydrologické bilanci krajiny, tedy zvýšením počtu dní s nedostatečnou vláhovou bilancí, poklesem odtoku v letním období a nárůstem v zimě a klesající vydatností pramenů v některých hydrogeologických rajónech (střední Čechy a jižní Morava) (Mze 2014, MŽP 2015).

Adaptace venkova na klimatické změny

Adaptace venkovské krajiny na dopady klimatických změn by se měla soustředit především na snížení zranitelnosti krajiny a venkovských sídel. Zároveň však je možné v politice rozvoje venkova cíleně využívat příležitostí spojených se změnami klimatu.

Politika reakce na dopady klimatických změn by měla být přizpůsobena místním podmínkám venkovské krajiny. Toto tvrzení vychází jak z územní diferenciaci přírodních podmínek a rozmanitosti využití krajiny, tak z diferenciaci dopadů klimatické změny na našem území. Jak doporučují metodiky pro adaptaci lokálních komunit, každý venkovský mikroregion by si měl rizika a příležitosti vyhodnotit vzhledem k místním podmínkám s ohledem na lokální specifika, ohrožení, zranitelnost a expozici nebo unikátní příležitosti (Dlabka a kol. 2016). Politika adaptací musí nejen řešit zvyšování odolnosti a resilience venkova, ale také může nabízet využití příležitostí, které změny klimatu přinášejí.

Tabulka 5-1. Příklady rizik a příležitostí klimatické adaptace venkova

Rizika spojená s klimatickými změnami	Příležitosti spojené s klimatickými změnami
agronomické sucho a změna vegetačních podmínek	změny v zemědělské produkci (nové plodiny, diverzifikace a ekologické zemědělství)
nestabilní zdroje pitné vody	zajištění pitné vody napojením na vodovodní soustavy nebo využití moderních technologií získávání vody a využití srážkové vody pro užitkové účely
zvýšení tepelného stresu v sídlech	obnova a rozvoj veřejné zeleně s využitím druhů odolných proti klimatickým změnám
zvýšená zranitelnost požáry	tvorba multifunkčních vodních ploch v sídlech – koupací biotopy, požární nádrže a retenční či mikroklimatické funkce současně
nestabilní podmínky pro zimní cestovní ruch	využití nové rekreační hodnoty krajiny, též s ohledem na tepelný stres ve městech jako zdrojové poptávky
bleskové povodně a záplavy v sídlech	technologicky inovativní a efektivní hospodaření se srážkovou vodou v sídlech (tzv. modro-zelená infrastruktura)
zvýšené riziko zrychleného odtoku a svahových procesů	posílení retence území a akumulace vody regionálního významu
zvýšené riziko narušení dodávek elektřiny a energie	budování autonomních ostrovních energetických systémů propojujících více nemovitostí rozptýlené zástavby
ohrožení zdravotního stavu lesů	zvyšování biodiverzity krajiny a posilování přirozené druhové skladby lesů

Zdroje: Dlabka a kol. 2016; Šandová a kol. 2016; Mze 2014; MŽP 2017; Bayerisches Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz 2016; Klima- und Energiefonds 2019; Umweltbundesamt, 2016

Přehledy adaptačních přístupů většinou klasifikují opatření na přírodě blízká (tzv. ekosystémová, zelená, modro-zelená), technická (tzv. šedá) a opatření behaviorální, ovlivňující jednání lidí (tzv. měkká). Rozvoj ekosystémových opatření je podporován jak v politice zemědělství a lesního hospodářství (např. územní studie krajiny na úrovni ORP), tak při řešení vodohospodářských a klimatických otázek adaptace sídel (tzv. modro-zelená infrastruktura). V současné době jsou tato opatření podporována evropskou politikou, odbornou veřejností nebo nabídkou inovativních technologií. Jak však upozorňuje Studie hospodaření se srážkovými vodami v urbanizovaných územích, zpracovaná pro MŽP, je však třeba se na národní úrovni zabývat legislativou, technickými předpisy a územně plánovací dokumentací v oblasti modro-zelené infrastruktury, (CZWA, 2019). Vlastní hranice mezi vymezením modro-zelené a šedé infrastruktury může být ovšem problematická, jak v rovině praktické, tak v rovině prosazování. Příkladem složitosti rozlišení ekosystémových a technických

opatření mohou být různé stupně ekologické kvality povrchových retenčních nádrží (Kopp a Preis, 2019), návesních nádrží nebo rybníků. V zahraniční literatuře lze proto nalézt kompromisní termíny modro-zeleno-šedá (Alves, 2020) nebo hybridní či smíšená infrastruktura (Depietri a McPhearson, 2017). Opatření na hospodaření s dešťovou vodou v sídlech sice napodobují nebo podporují přírodní procesy jako infiltraci nebo výpar (např. zelené střechy, zasakovací příkopy nebo dešťové zahrádky), ale z podstaty jsou zřizovány jako umělé prvky podle technických standardů. V tabulce a na sérii obrázků jsou uvedeny příklady rizik a příležitostí v reakci venkova na klimatické změny.

Příklady přístupů k adaptaci na klimatické změny

Obrázek 5-1. Energetické a klimatické optimalizaci budov pomáhají inovativní prvky ve stavebnictví. Příklad experimentální stavby LIKO-Noe (Slavkovu Brna) s využitím vegetačních prvků na plášti budovy sloužících jako kořenová čistírna vody.

Zdroj: foto Jan Kopp

Obrázek 5-2. V letním období mohou destinace cestovního ruchu cíleně využívat poptávky po osvěžující rekreaci v přírodním prostředí u vody (Mumlavské vodopády).

Zdroj: foto Jan Kopp

Obrázek 5-3. Nabídka cestovní ruchu může posilovat využití původně zimní infrastruktury lanovek a sjezdovek k letním aktivitám, například sjíždění speciálních stezek (singletrailů) na horských kolech nebo koloběžkách (Harrachov).

Zdroj: foto Jan Kopp

Obrázek 5-4. Nejistotu v zabezpečení jednotlivých zimních sezón sněhem mohou lyžařské resorty řešit meziročním uskladněním zásob sněhu (Nauders Bergkastel, Rakousko)

Zdroj: foto Jan Kopp

Obrázek 5-5. Revitalizace veřejných prostranství sídel by měla přinášet vícefunkční řešení. „Rolava – příběh řeky“ je architektonické dílo na rekonstruovaném náměstí v Nejdku, které má kulturně-historický rozměr, ale zároveň je model řeky naplňován vodou pro letní osvěžení nebo může sloužit jako retenční prvek při přívalových deštích.

Zdroj: foto Jan Kopp

Obrázek 5-6. Adaptace by měla vycházet ze znalosti změny místních podmínek, je proto důležité věnovat pozornost lokálnímu monitoringu zdrojů vody nebo klimatu.

Zdroj: foto Jan Kopp

Integrovaná vodohospodářská politika venkova reagující na klimatické změny

K adaptaci na klimatické změny a ke zmírnování vlivu lidské činnosti na klima je třeba přistupovat komplexně, v koordinaci mezi jednotlivými oborovými politikami. Jedním z obecných problémů politiky venkova v reakci na klimatickou změnu je zatím nedostatečná spolupráce mezi jednotlivými sektory – vodním hospodářstvím, zemědělstvím, energetikou, výstavbou, cestovním ruchem či ochranou krajiny. Je potřeba, aby strategie rozvoje venkova citlivě propojovala nástroje jednotlivých sektorů k podpoře adaptačního procesu. Na lokální úrovni je potom možné využít synergie „sousedství“ při rozvoji sídel a jejich zázemí ve venkovské krajině. Tyto přístupy vycházejí z potřeby optimalizovat toky látek a energií tak, aby byly podpořeny místní zdroje (např. energie, vody a biomasy) pro vlastní potřebu. Lze to realizovat společným sdílením některých systémů – recyklace vody, separace a využití odpadů, optimalizací služeb dostupných v rámci obce pěšky či na kole, využití místních zemědělských produktů či vlastního diverzifikovaného energetického hospodářství atd. (Howe, Mitchell a kol. 2012). Například energetické zásobení jednotlivých venkovských komunit mohou zajišťovat geotermální zdroje, fotovoltaické systémy, bioplynové elektrárny, větrné elektrárny nebo spalovny biomasy. Cílem je dosáhnout vysoké míry vlastní soběstačnosti venkovských komunit pomocí technologií, které mají nízké dopady na životní prostředí.

Problém sektorově nejednotné politiky lze ilustrovat na příkladu vodohospodářského plánování, zásadního pro zvládnutí klimatických změn ve venkovském prostoru. Vodní hospodářství v ČR spadá do gesce Ministerstva zemědělství, ovšem otázky problematiky vody zasahují též do kompetencí Ministerstva životního prostředí a dalších. Strategické plánování vodního hospodářství je proto poznamenáno dělením kompetencí v péči o vodu mezi různé rezorty (sektory, odbory úřadů, pilíře rozvoje apod.). Prosazení integrovaného přístupu je proto velmi obtížné jak na úrovni plánování, tak při vlastní realizaci.

Vodohospodářské plánování u nás vychází z dlouhé tradice. První **Státní vodohospodářský plán Československé republiky byl zpracovaný již v letech 1949–1953. V současné době vyplývá struktura našeho vodohospodářského plánování z Rámcové směrnice o vodě – Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES** ustavující rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky (Kopp, 2012). Plány povodí mimo jiné obsahují identifikaci referenčních podmínek pro další hodnocení stavu vod. Základní princip hodnocení povrchových vod vyjadřují definice jejich ekologického stavu. Tyto definice vycházejí z hodnocení stupně narušení přírodního prostředí antropogenními vlivy. V plánech je navrhována řada opatření s důrazem na jejich územní identifikaci. Z toho vyplývá i přímý dopad plánů na území měst a obcí. Proces připomínek a projednávání s veřejností i s příslušnými orgány byl u Plánů povodí pro 1. období završen v prosinci 2009 a tyto první verze plánů usměrňovaly dění v oblasti vod do roku 2015 a následně probíhaly aktualizace plánů **pro období 2016 až 2021. Souběžně byly zpracovány plány pro zvládnutí povodňových rizik, které implementují požadavky směrnice 2007/60/ES o vyhodnocování a zvládnutí povodňových rizik.**

Z pohledu strategického plánování se jedná o opatření podložené především scénáři budoucího vývoje klimatu a jeho dopady na vodní hospodářství v ČR. Na příkladu národní politiky plánování vodních nádrží je možné ukázat konkrétní dopad globálního trendu vývoje klimatu na rozvoj obcí.

V rámci přípravy 1. verze Plánů povodí byla snaha aktualizovat generel lokalit hájených pro budoucí výstavbu vodních nádrží, které historicky evidovaly státní vodohospodářské plány. Výběr 186 lokalit se však nepodařilo v rámci plánů povodí schválit pro odpor veřejnosti v některých lokalitách a nesouhlas odborníků z oblasti ochrany přírody. Byly proto provedeny další analýzy a projednán a schválen zredukovaný generel, který obsahuje 65 lokalit hájených území pro budoucí výstavbu přehrad. Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod a základní zásady využití těchto

území byly společně schváleny MZe a MŽP v roce 2011 (MZe a MŽP, 2011). Hájení území pro výstavbu přehrad omezuje na území obcí rozvoj technické a dopravní infrastruktury či zařízení pro průmysl, energetiku, zemědělství, těžbu nerostů atd. V rámci studie VŠE v Praze byl zkoumán vliv historických hájených lokalit (z původních státních vodohospodářských plánů) na socioekonomický rozvoj dotčených obcí (Jílková, Květoň, Slavíková, 2007). Přitom ovšem nebyla prokázána statisticky významná vazba mezi rozvojem obcí a přítomností hájené lokality, což lze mimo jiné vysvětlit nedostatečnou informovaností o plánech na lokální úrovni. Zajímavé bylo zejména zjištění, že některé dotčené obce o existenci hájené lokality ani nevěděly, resp. ho neměly ani zapracované do svého územního plánu (Jílková, Květoň, Slavíková, 2007).

Dalším diskutovaným tématem výběru lokalit pro hájení je vliv na ochranu přírody a krajiny. Odpůrci již vidí schválením lokality do režimu hájení její budoucí zatopení, a tedy devastaci krajinných hodnot, příznivci naopak argumentují, že hájení právě omezuje antropogenní vlivy na přírodu a krajinu. Ve schválené verzi hájených lokalit nejsou již uvedeny ty, které jsou „hájené“ velkoplošnou ochranou přírody ve formě CHKO či národního parku. Některé lokality uvedené v generelu však zasahují do Evropsky významných lokalit soustavy Natura 2000 na ochranu druhů a biotopů. V generelu je u některých lokalit uvedena poznámka o nesouhlasu dotčené obce.

Závěr

Na základě rozboru našeho vodohospodářského plánování a zahraničních přístupů k adaptačním opatřením můžeme stanovit některá doporučení pro politiku rozvoje venkova v reakci na klimatickou změnu:

- Adaptaci na klimatické změny není možné chápat jen jako proces eliminující rizika, ale také jako šanci na rozvoj venkova využívající příležitosti a inovativní postupy v nových podmínkách.
- Politika klimatické adaptace musí citlivě řešit nesoulady sektorových zájmů, zejména odstraňovat často uměle vytvářené bariéry mezi prosazováním ekosystémových a technických opatření.
- Regionální až nadregionální politika adaptačních opatření se může negativně promítat do zájmů lokálního rozvoje, je třeba nabízet možné kompenzace a lépe vysvětlovat nadregionální zájmy.
- Informovanost o národních plánech a nástrojích je na lokální úrovni nízká, je vhodné posílit participativní procesy při tvorbě národních plánů a zjednodušit přístup malých obcí k relevantním informacím a zdrojům financování lokálních opatření.

Použitá literatura:

- ALVES, A., VOJINOVIC, Z., KAPELAN, Z., SANCHEZ, A., GERSONIUS, B. (2020): Exploring trade-offs among the multiple benefits of green-blue-grey infrastructure for urban flood mitigation. In: Science of the Total Environment, roč. 703, 134980.
- BAYERISCHES STAATSMINISTERIUM FÜR UMWELT UND VERBRAUCHERSCHUTZ (2016): Bayerische Klima-Anpassungsstrategie. Bayerisches Staatsministerium für Umwelt und Verbraucherschutz, München.
- CZWA (2019): Studie hospodaření se srážkovými vodami v urbanizovaných územích. Praha: Asociace pro vodu ČR, z.s., MŽP, 130 s.
- DEPIETRI, Y., MCPHEARSON, T. (2017): Integrating the Grey, Green, and Blue in Cities: Nature-Based Solutions for Climate Change Adaptation and Risk Reduction. In: Kabisch, N., et al. (eds.): Nature-based

Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas. Linkages between Science, Policy and Practice. Cham: Springer, 2017, s. 91–109. ISBN 978-3-319-56091-5.

- DLABKA, J., DANIHELKA, P., NOVOTNÝ, P., ROŽNOVSKÝ, J., HOLLAN, J., KRIST, J., GAILLYOVÁ, Y., THORSTENSEN, E., BAUDIŠOVÁ, B., DANIHELKOVÁ, K., SUCHÁNKOVÁ, J. (2016): Od zranitelnosti k resilienci. Adaptace venkovských oblastí na klimatickou změnu. ZO ČSOP Veronica, Brno.
- HOWE, C., MITCHELL, C., (eds.) (2012): Water sensitive cities. London: IWA Publishing, 278 s. Cities of the future series. ISBN 978-1-84339-364-1.
- JÍLKOVÁ, J., KVĚTOŇ, V., SLAVÍKOVÁ, L. (2007): Socioekonomická analýza územního hájení výhledových lokalit vhodných pro akumulaci povrchových vod. Praha: IEEP při VŠE v Praze, 84 s.
- KLIMA- UND ENERGIEFONDS (2019): Klimawandel-Anpassungsmodellregionen (KLAR!), <https://klar-anpassungsregionen.at> (15. 10. 2019).
- KOPP, J. (2012): Ekohydrologické důsledky rozvoje příměstské krajiny v Česku. In Koutský, J., Raška, P. (eds.). Výzkum regionálního rozvoje – vybrané přístupy a témata. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 157–175, ISBN 978-80-7414-481-3.
- KOPP, J., PREIS, J. (2019). The potential implementation of stormwater retention ponds into the blue-green infrastructure of the suburban landscape of Pilsen, Czechia. In: Applied Ecology and Environmental Research. 2019, roč. 17, č. 6, s. 15055–15072, ISSN 1589-1623.
- MZE (2014): Český venkov a zemědělství v podmínkách měnícího se podnebí. Přizpůsobení českého zemědělství a venkova na dopady změny klimatu. Ministerstvo zemědělství, Praha.
- MZe, MŽP (2011): Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR a Ministerstvo životního prostředí ČR, 7 s. + 4 přílohy.
- MŽP (2015): Národní akční plán adaptace na změnu klimatu. Implementační dokument Strategie přizpůsobení se změně klimatu v podmínkách ČR. Ministerstvo životního prostředí, Praha.
- MŽP (2017): Koncepce ochrany před následky sucha pro území České republiky. Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo životního prostředí a VÚV TGM v. v. i., Praha.
- NĚMEC, J., KOPP, J. (eds.) (2009): Vodstvo a podnebí v České republice v souvislosti se změnou klimatu. Consult, Praha.
- PRETEL, J. a kol. (2011): Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření (Technické shrnutí výsledků řešení projektu VaV SP/1a6/108/07 v letech 2007–2011). ČHMÚ, Praha.
- ŠANDOVÁ, A., KOSÍKOVÁ, S., DUSÍK, J. (2016): Adaptace na změnu klimatu v regionech & Soutěž Adaptační opatření roku 2015. Integra Consulting s.r.o., Praha.
- UMWELTBUNDESAMT (2016): Unsere Gemeinden im Klimawandel. Good Practice Broschüre. Wien: Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft.

Koncept adaptace na klimatickou změnu – příklad Modelového regionu „KLARe Zukunft Thailand“

Rakouská státní podpora v oblasti klimatické změny

Na základě výzkumů i aktuálně pozorovaných trendů se předpokládají významné dopady klimatických změn na venkovské regiony Rakouska. Mezi základní hrozby patří klimatické extrémní spojené s problémy sucha, letních vln veder, rizikem přívalových dešťů a povodní s dopady na celou řadu oblastí života a hospodářství. V roce 2016 proto Ministerstvo pro udržitelný rozvoj a cestovní ruch Rakouska ve spolupráci se státním Fondem pro klima a energii zahájilo dotační projekt „Klimatická změna – modelové regiony adaptace“, označovaný jako KLAR! (Klimawandel-Anpassungsmodellregionen). Plánovaná podpora je rozdělena do čtyř fází: (0) podání návrhů přihlášek regionů se stanovením základních konceptů adaptace (2017–2019), (1) konstituování regionálních adaptačních plánů a vzdělávání (2018–2020), (2) zavádění regionálních adaptačních opatření (2020–2022), (3) prohlubující opatření, rozšiřování zkušeností na další regiony, vyhodnocení úspěšnosti (2022+). Vzhledem k tomu, že byla na jaře 2019 zatím jen ukončena úvodní fáze, nelze zatím vyhodnotit úspěšnost celého programu, nicméně je možné se inspirovat příklady adaptačních konceptů. Do programu se mohly

přihlásit regiony tvořené sdružením nejméně dvou obcí venkovského prostoru včetně malých měst, se souhrnným počtem obyvatel 3000–60 000. V úvodní fázi podalo přihlášku 44 modelových regionů adaptace, většinou konstituovaných na bázi již existujících platforem regionální spolupráce (mikroregionální sdružení obcí, turistické regiony, přírodní parky apod.). Na fázi tvorby regionálních plánů adaptace přispívá Fond pro klima a energii maximálně ve výši 40 000 EUR, podle počtu v regionu zapojených obcí a jejich obyvatel. Vlastní spoluúčast regionů na financování je nejméně 25 %. Zapojení do programu KLAR! směřuje k regionální adaptaci na dopady klimatické změny. Zároveň je na obdobném principu podpory z Fondu pro klima a energii rozvíjena ochrana klimatu, tedy mitigační opatření snižující vliv regionu na klima, a to prostřednictvím Modelových regionů v oblasti klimatu a energie (Klima- und Energie-Modellregion). Do uvedeného projektu se přihlásilo 95 modelových regionů, zahrnující celkem 819 obcí v celém Rakousku.

Modelový region „KLARe Zukunft Thayaland“

Do první fáze podávání přihlášek se v roce 2017 přihlásil Modelový region „KLARe Zukunft Thayaland“. Modelový region je tvořený dvěma spojenými subjekty sdružení obcí – Kleinregion Zukunftsraum Thayaland a ASTEG, zahrnující dohromady 19 obcí (3282 obyvatel) na celkové ploše 853 km². Region sousedí přes státní hranici s jihovýchodní částí Jihočeského kraje (Slavonickem). Spolupráce sdružení obcí v regionu Thayaland funguje dlouhodoběji v oblasti cestovního ruchu nebo veřejné dopravy. Region se také dříve zapojil do celostátní výzvy a jako „Modelový region KEM-Thayaland“ (Klima- und Energie-Modellregion Thayaland) se zaměřuje na efektivnější využití energie, e-mobilitu, solární energii a její akumulaci, ekonomické nástroje ochrany klimatu, vzdělávání, výchovu ve školách a propagaci ochrany klimatu. Po získání podpory je nyní problematika klimatické změny rozvíjena také v oblasti adaptační strategie pro Modelový region „KLARe Zukunft Thayaland“. V úvodní fázi adaptačního projektu se získávaly názory místních aktérů, doplňoval organizační tým, konaly semináře a veřejná slyšení tak, aby byla stanovena podrobná strategie klimatické adaptace regionu.

V regionu Thayaland jsou očekávány tyto trendy související s klimatickou změnou v jednotlivých sektorech:

- Vodárenství – změny sezónního rozložení srážek a pokles hladiny podzemních vod
- Zemědělství a lesnictví – změny přirozené druhové skladby, riziko eroze, ohrožení vitality porostů
- Zdraví – riziko šíření nových nemocí
- Provoz budov – potřeba klimatizace a zastínění
- Cestovní ruch – příležitosti pro rozvoj pěší a cyklo- turistiky, letní osvěžující pobyty
- Infrastruktura a další sektory – častější přivalové srážky, bouřky a další meteorologická rizika

Přehled plánovaných adaptačních opatření

Plánovaná opatření v rámci reakce na klimatickou změnu jsou orientována na přírodní a hospodářská specifika regionu, například v oblasti zemědělství či cestovního ruchu. Důraz je kladen na průřezovou spolupráci mezi hospodářskými sektory, veřejnou správou a občany. V přípravné fázi tvorby strategie se uplatňují moderní formy komunikace s veřejností. Velmi pečlivě se volí a používá grafický design propagačních materiálů. Již v základním konceptu bylo stanoveno 16 základních směrů adaptačních opatření. Jejich téma, podstata a smysl řešení jsou představovány veřejnosti atraktivní a názornou formou. Ke každému tématu byl stanoven rámec opatření, přičemž se využívá jak přírodě blízkých (zelených) řešení, tak řešení technických (šedých) a měkkých nástrojů, jako je osvěta, komunikace a vzdělávání. Strategie adaptace vychází nejen z očekávaných negativních dopadů, ale snaží se také využívat nové příležitosti, související jak se změnami klimatu, tak s například s rozvojem nových technologií v 21. století. Část předpokládaných trendů je možné považovat za hrozby i příležitosti zároveň (viz následující tabulka).

Tabulka 5-2. Ohrožující faktory klimatické změny a adaptační opatření

Ohrožující faktor	Adaptační opatření	Typ	Cílová skupina
kalamitní dřevo a pokles cen dřeva	organizace regionální spolupráce v rámci řetězce zpracovatelů a kampaň motivující k efektivnějšímu regionálnímu využití kalamitního dřeva jako paliva pro obce, firmy a domácnosti	①	spotřebitelé palivového dřeva
klesající povědomí o významu lesů	zážitkové akce, osvětové kampaně, vzdělávání v oblasti lesního hospodářství	②	mladí lidé
rostoucí sucho na polích a loukách	posílení retence vody v krajině – heterogenní, jemnozrná struktura krajina, drobné nádrže a mokřady, zpomalení odtoku	①	zemědělství
přehřívání a eutrofizace rybníků	výsadba dřevin pro zastínění břehů	①	rybníkářství a lesní školky
zvýšená spotřeba a klesající dostupnost pitné vody	osvěta a poradenství – uplatnění technických a dalších možností šetření s vodou	③	občané, hospodářský a veřejný sektor

Typologie opatření: ① – „zelené“ (přírodní) nástroje, ② – „měkké“ nástroje ③ – „šedé“ (technické) nástroje

Tabulka 5-3. Příležitosti klimatické změny a jejich využití

Příležitost	Možnosti využití	Typ	Cílová skupina
zlepšení podmínek pro pěstování vinné révy	průzkum potenciálu a rozšíření pěstování vybraných odrůd vinné révy v závislosti na půdních, pozemkových a klimatických podmínkách	①	vinařství
změna místního klimatu vlivem vodních ploch	překonání překážek a využití potenciálu pozemků pro rozšíření vodních ploch	①	rybníkářství, zemědělství, vodní hospodářství
životní zkušenosti a názory seniorů	dokumentace a moderovaná diskuse ve skupinách seniorů na téma: jak jsme vnímali klima v roce 1970 a jaké byly tehdejší vize pro rok 2020	②	senioři
kreativita a potenciál pro změnu přístupu u mladých	dokumentace a moderovaná diskuse ve skupinách mladých na téma: jak vnímáme klima v roce 2020 a jaká očekávání máme do budoucna	②	mladá generace
prodloužení cyklistické sezóny	zvýšení počtu organizovaných cyklovýletů, mimo jiné s tematikou klimatických změn v regionu	②	turisté a místní cyklisté
rozšířené možnosti nových médií	širší využití nových médií ke komunikaci tématu klimatické změny (Youtube, Facebook, Twitter, LinkedIn, Snapchat...)	②	obyvatelé regionu i mimo něj

Typologie opatření: ① – „zelené“ (přírodní) nástroje, ② – „měkké“ nástroje

Tabulka 5-4. Ohrožující faktory a zároveň příležitosti klimatické změny a adaptační opatření

Ohrožení a příležitost	Adaptační opatření	Typ	Cílová skupina
změny v podmínkách pro pěstování ovoce a zeleniny	výměna zkušeností zahradníků, organizované využití místního potenciálu pěstování, výroby místních potravin a jejich prodeje v regionu	①	zahradníci a zájemci o jejich produkty
přehřívání ploch podél komunikací a jejich využití	výsadba alejí a ostrůvků ovocných stromů na obecních pozemcích podél komunikací a také podél regionální cyklostezky	①	správa komunikací, občané
změny v potenciálu produkce potravin	kurzy zpracování a využití regionálních produktů potravin, zaměření na potenciál místních potravinových zdrojů z okruhu 30 km	②	domácnosti, gastronomie
zvýšení potřeby chlazení budov a zároveň restrikce využití fosilních paliv	podpora instalací systému solárních panelů propojených s tepelným čerpadlem a zásobníkem energie (efektivní využití alternativních zdrojů pro ohřev i chlazení), zavádění prvků izolujících a ochlazujících budovu	③	vlastníci a správci budov
oteplování zemědělských ploch	testování adaptačních opatření v krajině a rozšíření monitoringu klimatu na místních lokalitách	①	zemědělství a další sektory

Typologie opatření: ① – „zelené“ (přírodní) nástroje, ② – „měkké“ nástroje ③ – „šedé“ (technické) nástroje

Použité zdroje:

- Klimawandel-Anpassungsmodellregionen (KLAR!) <https://klar-anpassungsregionen.at/>
- Klima- und Energie-Modellregionen (KEM) <https://www.klimaundenergiemodellregionen.at/>
- Klimawandel-Anpassungsmodellregionen (KLAR!) – manuály a příklady dobré praxe. <https://klar-anpassungsregionen.at/kontakt-und-downloads/downloads>
- Modellregion “KLARe Zukunft Thailand” <http://klar.thayaland.at/>
- Klima- & Energie-Modellregion Thailand <http://kem.thayaland.at>

6. Výzva efektivního řízení regionálních rozvojových procesů. Zavádění principů regionálního managementu

Tradičně nejdůležitějším regionálně politickým aktérem byl stát a jeho příslušná ministerstva. V souvislosti s decentralizací veřejné správy a zaváděním manažerských přístupů do oblasti správy věcí veřejných (veřejné politiky a veřejné správy), došlo počátkem 90. let minulého století nejenom v České republice k tomu, že řadu kompetencí v oblasti regionální politiky a regionálního plánování převzaly regiony.

Regiony jakožto politicko-administrativní rovina, jsou v rámci EU považovány za adekvátní rovnu, na níž by měly být řešeny regionální problémy a posilována konkurenceschopnost a udržitelnost rozvoje. Hovoří se o potřebě subsidiarity, decentralizace, přenášení kompetencí apod. Na regionální úrovni, která je méně institucionalizovaná, než např. úroveň národní, lze také snadněji, rychleji a úspěšněji aplikovat různé participativní a inovativní politické koncepty (Allmendinger 2001).

Počátkem 90. let se posiluje také regionální dimenze strategického plánování. Začíná se hovořit o potřebě intenzivnější meziobecní spolupráce. Řada problémů, jako např. odpadové hospodářství nebo ekonomický rozvoj totiž není efektivně řešitelná na obecní úrovni.

Regiony již nejsou chápány pouze jako účelově vymezené územní celky, vzniklé politickým rozhodnutím, na základě požadavků legislativy či exekutivy (administrativně-správní jednotky, plánovací regiony, regiony se soustředěnou podporou státu apod.), ale také jako **identifikační regiony, které jsou vymezeny na základě pocitu sounáležitosti regionálních aktérů, přičemž jejich integrita je založena na regionální identitě, ochotě aktérů (např. obcí) spolupracovat atd.** Identifikační regiony často vznikají nezávisle na existujících administrativních strukturách (v ČR např. dobrovolná sdružení obcí anebo místní akční skupiny překračují hranice správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) nebo hranice krajů).

Kromě toho se se výrazným způsobem zvýšil počet aktérů regionální politiky, kteří dnes tvoří celý komplex nejrůznějších institucí, a to v důsledku následujících příčin:

- mnohé regiony (kraje, dobrovolná sdružení obcí, místní akční skupiny apod.) se chopily vlastní iniciativy a začaly vyvíjet vlastní činnost zaměřenou na mobilizaci vnitřních zdrojů. Řeč je o endogenním rozvoji, regionální seberealizaci, regionálních rozvojových iniciativách či o rozvoji iniciovaném ze zdola;
- kromě toho ve všech západních zemích v posledních desetiletích zmizelo striktní rozlišování mezi státním (veřejným) a soukromým sektorem. Úlohu státu do určité míry převzali různí polostátní nebo soukromí aktéři. Jejich rostoucí počet zvyšuje požadavky na koordinaci a vede k rostoucí konkurenci mezi nimi.

V souvislosti s hledáním způsobů, jak decentralizovat a regionalizovat veřejnou politiku, jak zefektivnit tradiční regionální plánování, jak změnit dosavadní spíše administrativní (byrokratické) pojetí veřejné správy na cílově orientované řízení veřejných úkolů, jak lépe zapojit veřejnost do rozhodování o věcech veřejných atd., se zvláště v německy hovořících zemích zrodil *koncept tzv. regionálního managementu*. Hlavně zastánci endogenního přístupu k regionálnímu rozvoji začali zdůrazňovat, že je nutné, aby regionální aktéři nejenom z veřejného, ale i soukromého sektoru (v rámci partnerství) vytvářeli dostatečné kapacity, prostřednictvím nichž by dokázali identifikovat, aktivizovat a efektivně využívat místní zdroje.

Od tradičního regionálního plánování k regionálnímu managementu

Od počátku 90. let 20. století začíná regionální plánování v západní Evropě získávat stále více na akčním a projektovém charakteru, přičemž v některých zemích (zvláště v Německu, Rakousku a Švýcarsku) se v této souvislosti začíná hovořit o regionálním managementu. Jeho úkolem, kromě tradičního regionálního plánování, se stává realizace i dalších manažerských funkcí jako je organizování, vedení lidí (regionálních aktérů) a kontrola. (Wiechmann 2008).

Diskuse o pojmovém vymezení regionálního managementu má svůj počátek v úvahách o obsahu a efektivitě regionálních plánů a dalších nástrojů regionální politiky, stejně tak jako ve snahách a potřebách efektivního řešení regionálních problémů. Regionální management v tomto kontextu představuje cestu k akčnímu a projektově orientovanému regionálnímu rozvoji. (Maier, Obermaier 2000).

V podmínkách dynamických změn, probíhajících jak uvnitř, tak vně regionu, je regionální rozvoj stále více závislý na akceschopnosti regionálních aktérů, na jejich schopnosti učit se a inovovat. Z důvodu komplexního působení regionálního makroprostředí a mikroprostředí se musí jednat o uplatňování reaktivních nebo proaktivních přístupů. Nestačí „dělat dobře tradiční věci“, ale je nutné „dělat správné věci“. Permanentní změna, učení se a inovační schopnosti se institucionalizují. Klíčovým momentem se stává participace širokého okruhu regionálních aktérů, to znamená systematicky podporovaná a využívaná schopnost regionálních aktérů kolektivního řešení problémů. Snahou je, aby všichni klíčoví regionální aktéři spolupracovali, a to nejenom ve chvíli, kdy se objeví problémy. Strategickým potenciálem jakéhokoli snažení se stávají kompetence - schopnosti řešit problémy. V kontextu regionálního managementu jsou zmíněné kompetence decentralizovány a přenášeny na zodpovědné týmy tvůrců hodnot. Významnou roli přitom sehrávají interní podporovatelé (promotoři) - osoby, které svým akčním přístupem, podnikavostí, zodpovědností a komunikativností (face-to-face kontakty), jsou schopné iniciovat procesy kolektivního učení. Vznikající nová podnikatelská kultura učícího se regionu se vyznačuje třemi organizačními novinkami (Troeger-Weiss 1998; Maier, Obermaier 2000; Schedler, Proeller 2003):

- vertikální hierarchické struktury rozhodování se decentralizují a zeštíhlují;
- tradiční resortní myšlení je nahrazováno horizontální týmovou organizací;
- statické formy organizace s izolovanými odděleními a funkčními jednotkami jsou vystřídány dynamickou týmovou spoluprací.

Obrázek 6-1. Rozdíly mezi tradičním regionálním plánováním a regionálním managementem.

Zdroj: Löb (2006).

Rozdíly mezi tradičním regionálním plánováním a regionálním managementem jsme se pokusili shrnout v obrázku.

Na základě uvedeného porovnání regionálního plánování s regionálním managementem, můžeme jejich vztah popsat pomocí dvou dimenzí: aditivní a integrační. Aditivní pojetí regionálního managementu znamená, že doplňuje tradiční regionální plánování, a to především z hlediska jeho akceschopnosti – schopnosti reagovat na změny v regionálním makroprostředí a mikroprostředí, důrazem na jednání (realizaci plánovaných opatření musí mít někdo na starosti – regionální manažeři), na projektový management, princip prosazení a realizaci rozvojových opatření apod. S ohledem na integrační dimenzi můžeme regionální management považovat za celostní přístup, prolínající se všemi dosavadními i novými úkoly regionálního plánování. Regionální management je možné chápat jako nový koncept (filozofii) utváření a vedení regionu, zdůrazňující procesní charakter a aspekt učení se. (Troeger-Weiss 1998; Sc-Zirlik 2002; Fürst, Scholles 2008)

Pojetí regionálního managementu jako nového konceptu utváření a vedení regionu, vychází z koncepce new public managementu, uplatňovaného ve veřejné správě. **Regionální management představuje metodu a postup, jak docílit regionální kooperace, komunikace a regionálního konsensu, jako důležitých předpokladů rozvoje regionu.** Cesta, jak tohoto stavu dosáhnout, není ovšem ani jednoduchá ani zcela jasná. New public management, na rozdíl od tradičního administrativního/byrokratického pojetí veřejné správy, klade důraz na nové úkoly, nové struktury myšlení, nové vzorce chování a jednání aktérů a také na nové metody, postupy a organizační modely. V případě, že se politikové a představitelé veřejné správy neztotožní s těmito myšlenkami, je praktická implementace konceptu regionálního managementu obtížná.

V souvislosti se zaváděním manažerských přístupů do oblasti veřejné správy, dochází v důsledku především finančních nedostatků a organizačních neefektivností, k vyčleňování některých veřejných služeb ze struktury veřejné správy. Tyto úkoly pak přebírají různé poloveřejné nebo soukromé subjekty, které mají být zárukou, že poskytované veřejné služby budou více odpovídat potřebám a přáním zákazníků, bude se zvyšovat jejich kvalita a snižovat náklady. V této souvislosti se na externí subjekty, jimiž mohou být i různé formy regionálních managementů, může přesouvat řada kompetencí v oblasti regionálního rozvoje. Mnohé regionální managementy v této souvislosti např. v Bavorsku nebo Rakousku převzaly kompetence v oblasti tvorby, schvalování a realizace regionálních rozvojových strategií.

Regionální management není teoreticky definován, takže jej můžeme vymezit pouze rámcově. Neznamená vedení či řízení regionu, resp. jeho aktérů, ze shora dolů (hierarchicky), prostřednictvím nějakého top-managementu. V České republice se pojem regionální management až na výjimky nechápe jako ucelený koncept (model), jak jej pojmáme v tomto článku, ale v obecném slova smyslu. Často se chápe jako synonymum pro krajskou samosprávu a její politická rozhodnutí.

Pod označením **regionální management chápeme jako proces spolupráce a partnerství regionálních aktérů (spolupráce/ partnerství může nabývat různých forem institucionalizace), který umožňuje prosazení rozvojových strategií, generuje nové projektové myšlenky a pomáhá vytvářet úspěšnou pozici „podnikajícího regionu“ a jeho produktů v meziregionální konkurenci. Klíčovou roli přitom sehrává koordinace jinak nezávislých regionálních aktérů (obcí/ měst, občanských iniciativ, neziskových organizací, podnikatelů s jejich zájmových sdružení, místních akčních skupin apod.)**

Regionální managementy mohou v praxi nabývat různou míru institucionalizace, resp. organizační formy: od nezávislých regionálních sítí, kulatých stolů a regionálních konferencí po svazky obcí a měst, sdružení fyzických a právnických osob, neziskové organizace, místní akční skupiny, sítě měst, metropolitní regiony atd.

Koncept regionálního managementu klade velký důraz na kreativitu, komunikační schopnosti, angažovanost, věcné kompetence, řešení problémů, flexibilitu, přesvědčovací schopnosti a přirozenou autoritu. V obecné rovině jde o to, aby veřejné instituce, jakožto „podnikající správa“ dokázaly efektivně používat manažerské dovednosti. Staví na rozvojových faktorech, jako jsou lidský kapitál, kreativní prostředí, propojení (koncept sítí), konsensus a kooperace. Jeho úkolem je podnítit koncepční, projektově a realizačně zaměřený přístup (akční) k regionálnímu rozvoji.

Koncept regionálního managementu představuje relativně nový nástroj regionální politiky a regionálního plánování, který není doposud zcela jednoznačně definován. Existující definice regionálního managementu (Ježek 2005):

- jedná se o nástroj regionální politiky a regionálního plánování;
- jedná se o nástroj měkký, neformální a flexibilní, pomáhající organizovat a řídit regionální rozvojové procesy (informační, plánovací, komunikační, realizační apod.);
- do praxe je implementován pomocí regionálních institucí (existují různé stupně či formy institucionalizace), které jsou vybaveny odpovídajícími rozhodovacími a organizačními kompetencemi;
- slouží k nastartování, motivaci, propojování a koordinaci endogenních regionálních zdrojů, resp. potenciálů relevantních regionálních aktérů;
- jedná se o proaktivní, projektově orientovaný rozvojový koncept, který se na rozdíl od předcházejících konceptů nezaměřuje pouze na plánování, ale na prosazení a realizaci zamýšlených opatření;
- přispívá k udržitelnému rozvoji a regionální konkurenceschopnosti
- (...)

Cíle a úkoly regionálního managementu

Regionální management působí z regionálního pohledu na dvou rovinách: dovnitř a vně regionu. V regionu se snaží podporovat využití endogenních rozvojových faktorů. Usiluje o zapojení obyvatel do rozvoje regionu, (tím zvyšuje svoji akceptaci v regionu), o tvorbu regionální identity, o kreativní prostředí v regionu a o vzájemnou spolupráci v rámci regionu. Ve vztahu k vnějšímu okolí realizuje regionální marketing, pomocí něhož se snaží dosáhnout úspěšné pozice regionu a jeho produktů v meziregionální konkurenci.

Podle některých autorů lze považovat regionální management za místo, kde se „setkávají všechna vlákna integrovaného regionálního rozvoje“, nebo za „místo prvního kontaktu“, které je centrálním místem pro iniciování rozvojových aktivit. K hlavním cílům a úkolům regionálního managementu, bez nároku na úplnost, patří (Ježek 1998; Ježek 2007):

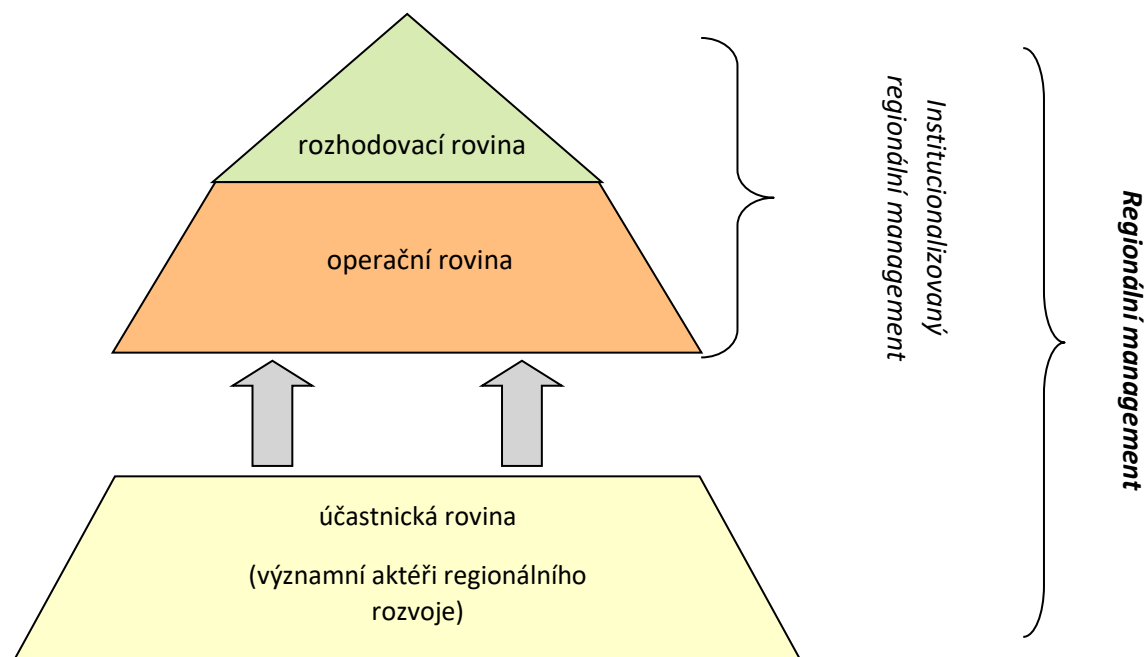
- zpracování vizí, scénářů a rozvojových strategií;
- iniciování a řízení rozvojových impulsů a procesů v regionu;
- vytváření regionálního konsensu, vedoucímu k posílení regionální identity a pozice v rámci konkurence mezi regiony;
- propojování (networking) a koordinace regionálních zdrojů z věcného, personálního a organizačního hlediska, přispívání k tvorbě synergických efektů v regionu;
- aktivizace lidského kapitálu v regionu a s ním spojeného kreativního prostředí, jeho posilování a zhodnocování v procesu regionálního rozvoje;
- napomáhání přenosu informací, přispívání k jejich větší transparentnosti a dostupnosti;
- poradenství a pomoc při rozhodování (formou doporučení pro regionální aktéry, odborných expertíz, variantních řešení atd.);
- realizace konkrétních strategií (plánů), opatření a projektů prostřednictvím projektového managementu;

- neustálý monitoring a evaluace jako prostředky vedoucí ke zvyšování zodpovědnosti a sebeřízení;
- vytváření mechanismů, které vedou k urovnávání konfliktů a vytváření konsensu v regionu (management konfliktů);
- vyhledávání možnosti finanční podpory projektů, poradenská činnost při podávání projektů, podpora regionálních aktérů při jejich koncepční a projektové činnosti;
- organizovat a moderovat setkání regionálních aktérů;
- atd.

Funkční pohled na regionální management

Funkcemi označujeme v managementu všechno, co vede ke stanovení cíle, struktury a způsobu jednání organizace. V této souvislosti existuje pět základních manažerských funkcí: plánování, organizování, vedení, koordinace a kontrola. Management jakožto proces zahrnuje iniciaci a řízení informačních, komunikačních, rozhodovacích, implementačních a realizačních procesů v regionu, přičemž cílem regionálního managementu je zajištění jeho stabilní pozice jak v rámci regionu, tak ve vztahu k externímu prostředí.

Obrázek 6-2. Jednací roviny regionálního managementu

Zdroj: Ježek (2005).

Z hlediska praktické implementace konceptu regionálního managementu je důležitá jeho diferenciaci na základě rovin jednání. Jak ukazuje obrázek 9-2, tak můžeme rozlišovat rovinu účastníků, resp. regionálních aktérů, dále rovinu operační/ výkonou (kterou představuje regionální manažer a jeho spolupracovníci) a rozhodovací/ strategickou rovinu (tu představuje např. správní rada složená ze zástupců významných regionálních aktérů, vč. politických představitelů). Na úrovni regionálních aktérů dochází k formulaci rozvojové strategie, kterou schvaluje správní rada (tím získává legitimitu) a realizuje výkonná jednotka (již zmíněný regionální manažer a jeho tým).

Podle Troeger-Weissové (1998) můžeme rozlišovat rovinu operačního managementu (projektový management), strategického managementu (střednědobá až dlouhodobá strategie rozvoje regionu) a

normativního managementu (dlouhodobá vize regionu a základní představa o modelovém řešení regionálního managementu).

Tabulka 6-1. Jednací roviny regionálního managementu

<i>manažerská rovina</i>	<i>Činnosti</i>
normativní rovina	<ul style="list-style-type: none"> • stanovení rámcových podmínek fungování regionálního managementu (základní filozofie, cíle a úkoly, způsob financování, organizační struktura, zapojení veřejnosti, rozvojová vize regionu); • směrem do regionu - zprostředkování rozvojových cílů na základě konsensu zúčastněných aktérů; • mimo region – zprostředkování společenské legitimacy a hodnověrnosti;
strategická rovina	<ul style="list-style-type: none"> • má-li být region schopen efektivně a flexibilně reagovat na inovační tlaky, zkracování životního cyklu produktů a „strategická překvapení“ konkurentů, je nutné regionální rozvoj strategicky (středně až dlouhodobě) plánovat; • vytváření předpokladů pro zvládnání strategických nejistot a komplexity problémů; • poznání příležitostí a ohrožení;
operační rovina	<ul style="list-style-type: none"> • nejnižší (operační, výkonná) rovina jednání; • prosazování a realizace konkrétních strategií, opatření a projektů; • podnikání (kombinace výrobní faktorů: práce, kapitál, inovace); • manažerské aktivity vyplývající z potřeb situačního jednání;

Zdroj: Ježek (2005).

Institucionální pohled na regionální management

Regionální management by měl zahrnovat pokud možno všechny významné regionální aktéry, kteří představují regionální management v nejširším slova smyslu. Pod regionální management jako instituci můžeme zahrnout všechny aktéry, které plní některou z manažerských funkcí anebo přispívají k realizaci jeho cílů a úkolů. Zatímco ve firmě je okruh aktérů jasně dán, tak situaci regionálního managementu značně komplikuje široký okruh aktérů (osob a organizací), kteří mají navíc odlišné potřeby, cíle a představy o regionálním rozvoji. S ohledem na úspěšnost regionálního managementu hraje významnou roli otázka organizačního uspořádání (ve smyslu organizační a hierarchické pozice) a vymezení regionálního managementu vůči existujícím institucím v regionu.

Z institucionálního pohledu je možné regionální management chápat jako obslužnou organizaci, jejímž úkolem je plnění jasně definovaných úkolů souvisejících s regionálním rozvojem. Za tímto účelem by měly být na organizace regionálního managementu přeneseny odpovídající kompetence. Činnost regionálního managementu by se měla vyprofilovat vůči ostatním institucím v regionu (aby se jeho činnost nepřekrývala s činností jiných organizací, aby dělat to, co je potřebné, ale nikdo jiný se tím nezabývá), ale zároveň by měl být regionální management s ostatními organizacemi efektivně spolupracovat, resp. dokázat je začlenit do své organizační struktury. V této souvislosti by měla být především vyjasněna otázka kompetencí regionálního managementu, zvláště jejich vymezení vůči ostatním organizacím v regionu. Na rozdíl od tradiční veřejné správy, by se měl regionální management vyznačovat štíhlou organizační strukturou a rychlými komunikačními a rozhodovacími postupy. Otázka kompetencí by měla být důležitější, než hierarchická pozice. Mělo by docházet k propojování (networkingu) regionálních aktérů, aby mohl regionální management „řídít“ regionální rozvoj podle konsensuálně přijatých cílů.

S ohledem na složitost dané problematiky, se názory na pojetí regionálního managementu značně různí. Ať již jej budeme chápat jako „vedení regionu“ anebo jako „řízení rozvojových procesů“, můžeme o managementu hovořit pouze za podmínky, že regionální aktéři spolupracují a dokáží koordinovat svoji činnost. Na základě studia zahraniční literatury a našich praktických zkušeností s dotazování vybraných

regionálních managementů v německy hovořících zemích, můžeme hrnout zkušenosti s institucionalizací regionálního managementu do těchto bodů (Ježek 2005):

- regionální management nejsou součástí veřejné správy, neboť většinou nedisponují žádnými zákonnými pravomocemi, takže nemohou vůči regionálním aktérům používat mocenské nástroje, jako příkazy, zákazy, donucení apod.;
- participaci a spolupráci regionálních aktérů si regionální managementy nemohou vynutit; naopak je nutný aktivní přístup regionálních aktérů a jejich dobrovolná snaha (motivace) spolupracovat;
- klíčovou funkcí regionálního managementu je koordinace, neboť regionální aktéři působí ve velmi odlišných oblastech společenského života (např. obce/ města, kraje, podnikatelský sektor, zájmová sdružení občanů a podnikatelů, neziskové organizace, církve atd.) a mají tudíž rozdílné motivy, zájmy a představy o regionálním rozvoji;
- regionální management je ze své podstaty neziskovou činností, takže nemůže motivovat regionální aktéry vidinou zisku, jak je běžné v soukromé sféře;
- regionální management je velmi závislý na politických, ekonomických sociálních procesech, ovlivňujících prostředí daného regionu;

Úspěšnost regionálních managementů závisí na profilaci jejich činnosti

Postavení a akceptace regionálních managementů je závislá na profilaci jejich činnosti ve čtyřech níže vymezených oblastech (Ježek 1998):

1. transfer informací z okolí do regionu, tzn. získávání a rozšiřování informací o:

- inovativních projektech a nových rozvojových přístupech (zkušeností z jiných regionů),
- možnostech finanční podpory (podpůrných fondech a programech – krajských, státních a evropských),
- o všech ostatních sektorových státních nebo evropských politikách (průmyslová, zemědělská, životního prostředí atd.),
- speciálních poradenských možnostech (zprostředkování kvalitních poradenských služeb, kontakty na instituce technologického transferu či výzkumné a vývojové organizace),

2. zprostředkování regionálních potřeb a požadavků mimo region:

- u poskytovatelů podpůrných programů (na krajské, národní či evropské úrovni),
- vyhledávání investorů ochotných usídlit se v regionu, ve spolupráci se zprostředkujícími institucemi typu CzechInvest apod. (šíření informací o investičních/ podnikatelských příležitostech v regionu),

3. zprostředkování informací v rámci regionu (regionálním aktérům), moderace a mediace s cílem nalezení společné strategie a klíčových projektů:

- péče o kontakty na klíčové aktéry v regionu, zabezpečení informačních toků mezi regionálními aktéry,
- přesvědčování regionálních aktérů o nových přístupech k řešení problémů,
- zprostředkovatelská funkce při řešení konfliktů, pomoc s hledáním konsensuálních řešení,
- pomoc s tvorbou pracovních skupin a realizačních opatření,

4. zpracování projektů a klíčových projektových záměrů v regionu:

a to s ohledem na:

- obsahovou potřebnost a vhodnost pro region,
- organizační požadavky,
- možnosti financování,
- společné zájmy regionálních aktérů sdružených do kooperačních sítí.

V případě služeb poskytovaných regionálními managementy se zpravidla nejedná o poskytování špičkových výkonů v úzce specializovaných oblastech (na to si mohou regionální aktéři najmout např. specializované firmy), ale spíše o nabídku širokého spektra různorodých, propojených a zdrojově orientovaných činností.

Úspěšnost regionálních managementů, jejich identitu a image ovlivňuje nejenom to, jak zvládají výše uvedené činnosti, ale také jejich organizační kultura a jejich mise (poslání), resp. odpovědi na otázky, pro koho tu jsme, jak jsme vnímáni, jaké máme vize nebo jaké hodnoty vyznáváme?

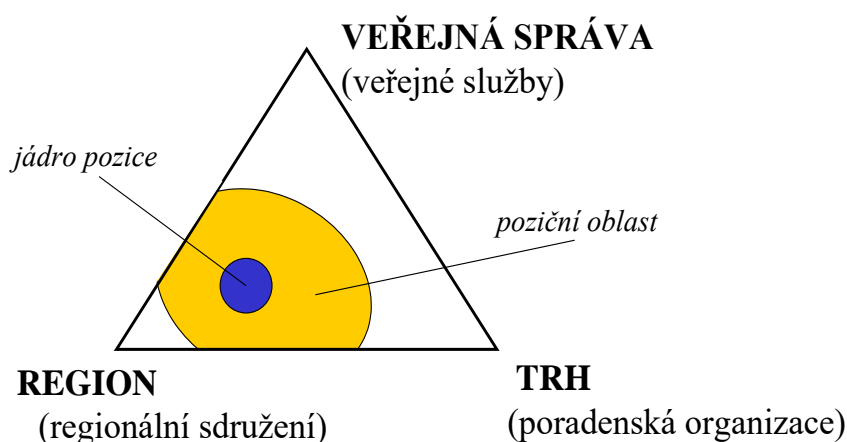
Organizačně kulturní aspekty jakékoliv organizace, regionálních managementů zvláště, mají často komplexní charakter a skládají se z protikladných prvků, takže neplatí, že pouze organizace s jasně definovanou organizační kulturou jsou úspěšné. Chceme-li v organizaci vytvořit kreativní prostředí, generující inovace, tak většinou potřebujeme organizační kulturu, která umožňuje střetávání různých pohledů, zájmů atd. Rozhodující je otázka stylu, jak je s rozpory a protiklady nakládáno. Organizace snažící se protiklady a konflikty eliminovat jsou často méně inovativní, než organizace, které dokáží rozporů využívat jako zdroje kolektivního učení.

Na základě našich dlouhodobých výzkumů můžeme konstatovat, že organizační modely regionálních managementů často vykazují charakteristiky rozdílných organizačních kultur. Pro účely naší analýzy, jejímž cílem je hledání jakési ideální pozici regionálního managementu, jsme komplexitu organizačních faktorů výrazně redukovali na tři základní dimenze. Inspirovali jsme se přitom třísektorovým modelem regulátorů společenského života (trh, stát, občanská společnost), jak o něm pojednává např. Potůček (2005). Snažíme se odpovědět na otázku, zda by organizační kultura regionálního managementu, měla více odpovídat administrativní kultuře typické pro státní a veřejnosprávní organizace, podnikatelské kultuře typické pro poskytovatele tržních služeb nebo politické kultuře snažící se o integraci a prosazení regionálních zájmů. Níže uvádíme stručnou charakteristiku uvedených organizačních kultur.

Administrativní/ byrokratická kultura. Na jedné špičce pomyslného trojúhelníku je pozice státu, resp. státní správy a samosprávy. Veřejná správa se tradičně zabývá vytvářením norem, regulačních mechanismů a veřejnou kontrolou. Tomu odpovídá hierarchická forma organizace, uspořádaná funkčně, podle úkolů nebo územně-správních úrovní. Organizační struktura se přizpůsobuje administrativní funkci. Takovéto organizační struktury (v kontextu regionálního managementu se může jednat např. o odbor regionálního rozvoje obce s rozšířenou působností či o nějakou příspěvkovou organizaci) jsou většinou přímo vázány na veřejné rozpočty (většinou nemají problémy se získáváním financí, zajišťujících jejich existenci). Je pro ně typická často těžkopádná byrokratická forma rozhodování. Jedná se také většinou o organizace zaměřené sami na sebe a své problémy.

Podnikatelská kultura. Další roh trojúhelníka představuje pozici ideálního trhu. Uplatnění tržního principu zdůrazňuje otázku poptávky (zákaznické orientace) a soutěže (s ostatními poskytovateli služeb či regiony). Konkurenční tlak vede ke zvyšování kvality poskytovaných služeb. Tržní služby zároveň více reagují na potřeby a přání cílových skupin (zákazníků) anebo na tzv. tržní výklenky. Rozhodujícím faktorem konkurenceschopnosti jsou inovace. Z pohledu poskytování tržních služeb (například poradenských), je z organizačního hlediska nejlepší štíhlá síť poradenských organizací a poradců, strukturovaná podle klíčových zákazníků anebo oblastí. Tomu odpovídá dynamická, otevřená, zákaznický orientovaná a samořídící se organizační struktura. Příkladem takto fungujícího regionálního managementu může být např. sdružení právnických a fyzických osob v regionu, které si vytvoří jakousi rozvojovou společnost (rozvojovou agenturu), která bude regionálním aktérům, na základě jejich poptávky, poskytovat za úplatu vybrané služby (informace, poradenství, zpracování strategických dokumentů, projektový management apod.).

Obrázek 6-3. Hledání optimální pozice regionálního managementu mezi institucí veřejné správy, poradenskou organizací a regionálním sdružením.

Zdroj: vlastní zpracování 2015.

Politická kultura - prosazení regionálních zájmů. Poslední úhel trojúhelníku představuje orientace na region a jeho politické zájmy. Služby na této pozici se zaměřují na formování či posilování regionálních zájmů a kompetencí, anebo na společnou organizaci komunálních a regionálních úkolů (např. základní školství, odpadové hospodářství apod.). Většinou se jedná o spojování (networking) a prezentaci silných stránek regionu. Této funkci nejlépe odpovídají takové organizační formy, které dokáží sdružit klíčové regionální aktéry a disponují průbojnou výkonnou jednotkou, např. sekretariátem s agilním jednatelem. Organizační kultura je dynamická, zaměřená na růst a rozvoj a na vytváření regionálních kooperačních sítí. Jedná se o organizační kulturu, kterou často reprezentují silné osobnosti (regionální lídři).

Výsledky našich výzkumů ukazují, (rozhovory s představiteli regionálních managementů), že každá z uvedených organizačních kultur má své výhody a nevýhody a že mnohé regionální managementy se snaží uvedené kultury vybalancovat a zaujmají středovou pozici, jako např. na obrázku 9-4.

Tržní orientace. Někteří regionální manažeři se domnívají, že regionální managementy by měly nabízet především tržní služby, to znamená služby nabízené regionálním aktérům za úplatu. Regionální managementy s touto organizační kulturou vykazují následující výhody a nevýhody.

výhody	nevýhody
<ul style="list-style-type: none"> vyhledávání a efektivní využívání dodatečných finančních zdrojů (jejich činnost se přizpůsobuje potřebám zákazníků – tomu za co jsou ochotni platit); zvyšování kvality a profesionality poskytovaných služeb (zadarmo je pouze to, co nemá hodnotu); růst počtu spolupracovníků v důsledku růstu příjmů a všestranného rozvoje nabízených služeb; synergické využití technického vybavení (infrastruktury) a týmové práce; 	<ul style="list-style-type: none"> hrozba deformace konkurenčních vztahů, (nekalá konkurence vůči soukromým subjektům, poskytujícím tytéž služby); riziko, že se budou zabývat pouze službami, „které se vyplácí“; mnoho expertů a nedostatek iniciátorů projektů či lidí vytvářejících síťové vztahy mezi aktéry (jedná se o náročnou činnost, která se obtížně tržně ohodnocuje);

Trend k poskytování veřejných služeb, které na regionální managementy přesouvá (externalizuje) veřejná správa (EU, stát, kraje). V souvislosti se zaváděním manažerských přístupů do oblasti veřejné správy (důraz na efektivnost, úspornost atd.) často dochází k externalizaci některých veřejných služeb (poradenská činnost, technická asistence apod.), které přebírají různé poloveřejné nebo soukromé subjekty. Cílem je větší přizpůsobení poskytování těchto služeb potřebám zákazníků, zvyšování jejich kvality a snižování nákladů. V této souvislosti se přesouvá na externí subjekty také řada kompetencí v oblasti regionálního rozvoje. Jedná se např. o to, že regiony (regionální managementy), místní akční skupiny, rozvojové agentury, ale i sdružení obcí a měst apod., přejímají např. od EU nebo od státu (ministerstev) úkoly technické pomoci (administrativní) při implementaci evropských/ státních podpůrných programů. Podobné výkony mohou být pro regionální managementy nejenom příležitostí, jak zlepšit nebo vybudovat cenné informační kontakty na státní/ evropské úřady (informovanost, ale i lobování), ale také nezanedbatelným zdrojem financování. Nevýhodou je, že regionální managementy se tak mohou dostávat do konfliktů vlastních zájmů. V ČR se s tímto problémem můžeme setkat v případě místních akčních skupin. Měly by být poskytovateli veřejné podpory (tzn. těmi, kdo přerozdělují v regionu finanční prostředky, které získaly ze strukturálních fondů EU, např. formou grantů) anebo pouze příjemci veřejné podpory (tzn. těmi, kdo pouze iniciuje anebo realizuje rozvojové projekty)?

Trend k prosazení regionálních zájmů a politizaci činnosti. Přestože mezi regionálními aktéry většinou panuje shoda, že regionální management by měl vyvíjet činnost prospěšnou pro region, v praxi často existují odlišné představy, co to přesně znamená. Někteří regionální manažeři se domnívají, že regionální managementy bychom měli vnímat především jako nástroj posilující mocenské zájmy regionu vůči státu, případně kraji. Regionální managementy tak získávají nejenom ekonomickou, ale i politickou funkci: snaží se zprostředkovávat a posilovat mocenské (politické) zájmy regionů. V této souvislosti je klíčové, aby se dokázaly vymezit (vyprofilovat svoji činnost) vůči ostatním politickým platformám v regionu.

výhody	nevýhody
<ul style="list-style-type: none"> • posilování regionální identity – východisko spolupráce, partnerství a kolektivního řešení regionálních problémů; • komplexní přístup, který bere v úvahu politický kontext regionálního rozvoje; • propojenost s politikou = posílení představy, že se rozhoduje v regionu a ve prospěch regionu; 	<ul style="list-style-type: none"> • přílišná politizace a polarizace otázek regionálního rozvoje; • instrumentalizace a oslabení regionálního managementu jako poskytovatele profesionálních služeb; • konflikty mezi státem/ krajem a regionem se přenášejí na regionální management;

Shrnutí dosavadních zkušeností s praktickou implementací konceptu regionálního managementu

Na základě dosavadních zkušeností s praktickou aplikací regionálním managementem, zvláště z německy hovořících zemí, můžeme konstatovat, že neexistuje všeobecně platný, jednotný model regionálního managementu, který by normativně určoval jeho cíle, úkoly, územní vymezení, způsob financování, organizační uspořádání apod. Naopak, představitelé regionálních managementů často zdůrazňují, že každý region by si měl vytvořit svůj vlastní model regionálního managementu, vycházející z jeho specifických podmínek a potřeb. To samozřejmě neznamená, že při jeho tvorbě nemohou využívat poznatky a zkušenosti ostatních regionů a zemí. Právě naopak. V rámci zemí EU existuje řada nejrůznějších přístupů/ modelů regionálního managementu, které se liší, jak již bylo výše uvedeno, svými cíli a úkoly, územním vymezením, způsobem financování, organizační strukturou anebo formou státní podpory. Jejich společným jmenovatelem je, že se jedná o iniciativy vycházející zezdola. Ať již nabývá jakékoliv podoby, převažuje liberální pojetí. Hlavním účelem, proč by se regiony měly snažit vytvářet a implementovat nějaký model regionálního managementu, by měla být funkčnost a účinnost

řešení problémů. Mělo být ponecháno na rozhodnutí regionálních aktérů, jakou právní formu či organizační strukturu regionálního managementu si zvolí.

Má-li být regionální management úspěšný a jeho strategie a opatření akceptována, pokud možno všemi aktéry, je nutné již od počátku do diskusí o cílech a úkolech regionálního managementu zapojit co možná nejširší spektrum aktérů. Dále veškerá činnost regionálního managementu musí být naprosto transparentní a otevřená a jednotlivé projekty musí být posuzovány z pohledu jejich přínosů a proveditelnosti.

Na základě našich expertních rozhovorů s představiteli vybraných regionálních managementů (organizací meziobecní spolupráce) z Německa, Rakouska a Švýcarska, týkajících se mimo jiné jejich organizačních kultur, tak můžeme shrnout, že regionální managementy:

- nejsou poradenskými nebo projektovými organizacemi;
- nemají žádnou přímou politickou funkci (stojí mimo systém institucí veřejné správy);
- nejsou v konkurenčním vztahu s ostatními regionálními institucemi, ale jejich vhodným doplňkem (zabývají se většinou tím, čím se nikdo jiný v regionu nezabývá);
- činnost regionálních managementů bychom měli chápat jako službu ve prospěch regionu;
- aby mohly naplňovat hlavní cíl – dosahovat horizontálního a vertikálního networkingu regionálních aktérů, je nutné, aby si samy rozhodovaly o svém poslání (cíle, úkoly), dále aby měly flexibilní organizační strukturu a otevřenou organizační kulturu;
- regionální managementy by měly být partnery trhu (spolupracovat s tržními subjekty, podnikateli a jejich sdruženími), ale ne účastníky trhu (měly by spojovat, nikoliv soutěžit s ostatními organizacemi v regionu);
- regionální managementy by měly být partnery veřejné správy, ale ne jejich součástí.

7. Meziobecní spolupráce jako výzva rozvoje venkova⁷

Cílem této kapitoly je shrnutí současných poznatků o slučování obcí a o meziobecní spolupráci (argumenty pro a proti) a analýza postojů představitelů venkovských obcí a měst k případnému slučování a k cestám, jak v České republice zefektivnit meziobecní spolupráci. Vycházíme ze studia zahraniční literatury a z výsledků reprezentativního empirického výzkumu, uskutečněného v letech 2015 až 2020.

V mezinárodním srovnání vykazuje český systém místní správy celou řadu specifíků. K nejvýznamnějším z nich patří:

- obce mají dvojí působnost (smíšený model státní správy a samosprávy),
- klíčovou rozhodovací roli mají kolektivní orgány obcí,
- nepřímá volba starostů,
- relativně slabé kompetence starostů ve srovnání s obecními radami

Bezesporu dalším specifíkem je roztržitá struktura obcí a také historicky zakotvená a obcemi vytrvale obhajovaná tradice jejich správní samostatnosti. Bohužel reforma, která by prosadila integraci obcí v České republice, v současné době bohužel nepřichází z politických důvodů v úvahu.

Poslední koncepční změnu předložilo v roce 2004 Ministerstvo vnitra. Jednalo se o návrh změny zákona o obcích, který by především umožnil obcím zakládat tzv. společenství obcí, na která by podle tehdejších představ mohly obce přenést výkon některých svých samosprávných i přenesených působností. Společenství měla podle možností korespondovat se správními obvody obcí s rozšířenou působností. Zdůrazňovala se především dobrovolnost. Na druhé straně se ovšem předpokládalo, že postupně bude docházet k samovolnému slučování obcí.

Slučování obcí: argumenty pro a proti

Při hodnocení dopadů slučování obcí nebo při zdůvodňování takových kroků se většinou berou v úvahu taková kritéria, k nimž patří:

- Efektivnost fungování veřejné správy,
- Demokratičnost rozhodování,
- Finanční aspekty,
- Výhody/ nevýhody pro stát.

Efektivnost fungování veřejné správy. V kontextu zvyšování efektivnosti veřejné správy se od slučování obcí většinou očekává, že povede k širší nabídce a vyšší kvalitě poskytovaných veřejných služeb, neboť větší obce si mohou dovolit poskytovat veřejné služby, které přesahují možnosti malých obcí. Disponují totiž více zdroji (finančními i lidskými), pomocí nichž mohou uspokojovat potřeby a přání místních obyvatel. Často se také očekává, že slučování obcí přispěje k větší profesionalizaci vykonávaných činností (služeb) a ke snižování celkových nákladů.

⁷ V empirické části příspěvku se opíráme o výsledky vlastního dotazníkového šetření, které probíhalo v měsících červenci a srpnu 2015, a jehož se zúčastnilo 579 představitelů venkovských obcí. Respondenty byli starostové nebo místostarostové obcí a měst (49,2 %), vedoucí pracovníci veřejné správy (34,4 % případů) anebo referenti (odborní pracovníci – 13,4 % případů). V průzkumu byly proporcčně zastoupeny obce a města všech velikostních kategorií ve všech krajích České republiky.

Proti slučování obcí hovoří praktické zkušenosti mnohých obcí. Slučováním obcí se většinou počet zaměstnanců nesnižuje. Naopak. Personální náklady jsou většinou vyšší, než činí součet personálních nákladů obcí před jejich sloučením. Větší obce totiž mají většinou více úkolů, takže také vyšší personální náklady. Častým důsledkem slučování obcí je nárůst byrokracie. Dobrovolnická práce (občanská společnost) je také často nahrazovaná činností profesionálních zaměstnanců. Teorie veřejné volby předpokládá, že pro každý úkol existuje jiná optimální velikost obce. Slučování obcí jde většinou proti uplatnění tohoto principu. Pokud je např. pro dvě obce výhodnější mít společnou školu, nemusí to platit pro jiné úkoly/ služby, jako je např. domov důchodců či svoz komunálního odpadu. Každá veřejná služba má totiž jiný akční rádius svého působení (jinou tržní zónu, atrakční okruh). Někteří autoři v této souvislosti doplňují, že poměry v malých obcích jsou většinou přehlednější, než ve velkých obcích, a méně komplexní, takže jsou schopné vzniklé problémy řešit rychleji a méně byrokraticky.

Demokratičnost rozhodování. Jak ukazují příklady i mnohých obcí v České republice, tak malé obce mají problém obsadit politické pozice (starosta, obecní zastupitelstvo), přičemž jejich sloučením se může tento problém zlepšit. Tím může současně dojít k růstu atraktivity zmíněných politických pozic, resp. zastávaných správních úřadů. Na druhé straně politická participace občanů je v malých obcích vyšší, než v obcích velkých. Podobně v případě pocitu sounáležitosti s obcí. Identifikace obyvatel s obcí (místní identita) je v České republice, jak ukazují četné sociologické výzkumy, v porovnání s vyššími územními celky (např. kraji) anebo státem, podstatně vyšší, než např. v okolních zemích. Obyvatelé např. Německa či Rakouska cítí silnou identitu k spolkovým zemím a k historicky vzniklým regionům. Rozhodování o optimální velikosti obce je velmi obtížné i z toho důvodu, že při slučování obcí nemůžeme zohlednit všechny požadavky. Vždy se jedná o politické rozhodnutí, přičemž počet obyvatel je pouze jedním z kritérií.

Financování. Co se aspektu financování týká, tak ve prospěch slučování obcí často hovoří snižování závislosti velkých obcí na vyšších úrovních veřejné správy (regionální/ krajské, národní). Slučováním dochází k růstu místní finanční samostatnosti (autonomie). Při vyjednávání s regionální správou nebo s centrálními úřady mají větší obce lepší výchozí pozici. Je-li obecní struktura příliš rozdrobená, tak jako např. v České republice, tak existují vyšší výdaje na veřejnou správu, a také nutnost finančního vyrovnávání mezi velkými a malými obcemi. To znamená nutnost posilování malých obcí v rámci rozpočtového určení daní. Kritikové nejčastěji argumentují, že úspora nákladů je fikcí, protože například sloučením dvou slabých obcí nevznikne finančně silná obec. Nesníží se ani potřeby místních obyvatel. Potřeby budou spíše větší a hlavně komplexnější.

Dílčí shrnutí argumentů pro a proti slučování obcí. Z pohledu obcí se slučováním především posiluje pozice starosty, dochází k profesionalizaci veřejné správy a vytváří se větší prostor pro vyjednávání obcí. Jako riziko se nejčastěji uvádí ztráta autonomie a místní sloučených obcí. Z pohledu státu se sloučením obcí vytváří prostor pro vznik kapitálově silnějších a výkonnějších obcí, které mohou v budoucnosti převzít do vlastní působnosti další úkoly od státu (v rámci pokračující decentralizace) a kompetentněji poskytovat veřejné služby. Z pohledu uplatňování demokratických principů společenského řízení se slučováním obcí (na rozdíl od volnějším forem meziobecní spolupráce) vytváří příležitost pro zvyšování vlivu a legitimacy zvolených představitelů, na rozdíl od netransparentních forem kooperace. Za riziko se považuje snížení politické zodpovědnosti, tedy vzdálení se volených představitelů od občanů a střet kulturních odlišností obyvatel původních obcí.

Meziobecní spolupráce: argumenty pro a proti

Meziobecní spolupráce nabízí z pohledu obcí především možnost zachování jejich autonomie a postupné budování spolupráce s ostatními obcemi, které mají o spolupráci zájem. Spolupracují s těmi, co spolupracovat chtějí a v rámci struktur, které jim vyhovují. Nejčastěji uváděným rizikem meziobecní

spolupráce je vysoká míra potřebné dohody, problémy s rozpočítáváním nákladů a cenové konflikty. Každá změna vyžaduje intenzivní komunikaci a nalezení konsensu. Někdy se může jednat o nekonečný proces.

Z pohledu státu zůstává zachována politická identita obcí a nejsou proto zapotřebí velmi nepopulární zásahy do struktury obcí a jejich autonomie. Jak ukazují např. bavorské zkušenosti, kde ke slučování obcí došlo v 70. letech minulého století centrálním rozhodnutím, tak dnes by takové opatření získalo stěží politickou legitimitu. Výhodou je také skutečnost, že k spolupráci může docházet ve vybraných územích a při řešení vybraných problémů. Tam kde je to zapotřebí. Spolupráce může narůstat, stejně tak může být ukončována nebo revidována.

Z hlediska uplatňování demokratických principů společenského řízení nevznikají obavy ze strany identity. Na druhé straně vzniká riziko, že pokud obec spolupracuje v mnohých oblastech, narůstá politický vliv administrativních pracovníků a klesá možnost kontroly ze strany volených zástupců a tím také občanů.

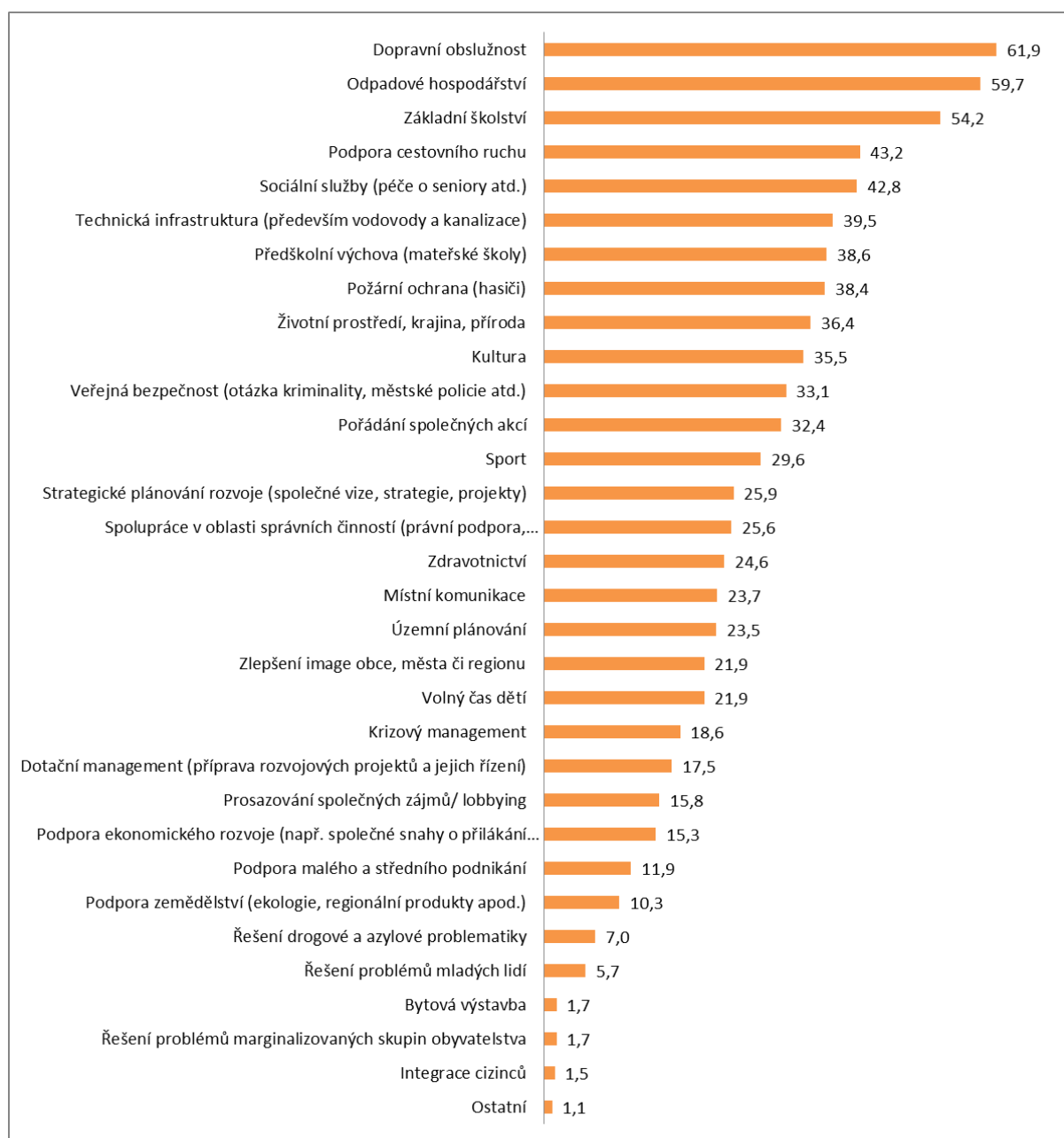
Postoje venkovských obcí ke slučování a k meziobecní spolupráce

Většina respondentů se shoduje v názoru, že větší pozornost než slučování obcí, by měla být věnována podpoře dobrovolné meziobecní spolupráce. Pro 68,2 % respondentů to je nejlepší cesta, jak konsolidovat místní správu v České republice. Kritické slučování obcí nejčastěji uvádějí, že v případě slučování by došlo ke ztrátě místní identity a výjimečnosti (63,6 % respondentů). Často v této souvislosti upozorňují na zkušenosti Francie a Itálie, kde existuje silná lokální identita lidí a zmíněné země se snaží problémy roztržité sídelní struktury řešit cestou spolupráce, nikoliv slučování. Také české návrhy, které se zrodily v roce 2004 na Ministerstvu vnitra ČR, vycházely právě z francouzských zkušeností (tzv. společenství obcí). Viz výše.

Největší obavy se týkají toho, že slučování obcí by vedlo k oslabení rozhodovacího vlivu slučovaných obcí a k upřednostňování rozvoje centrálních obcí na úkor okrajových. Malé obce se např. obávají, že v případě dopravní obslužnosti by byly obsluhovány pouze centrální obce, a nikoliv obce přičleněné. Myšlenku slučování podporuje asi 12 % respondentů, především zástupci měst. Muselo by se ale jednat o dlouhodobý proces, koordinovaný shora (7,6 % respondentů), ale bohužel chybí politická podpora, domluva klíčových politických stran o nutnosti takové změny (5,3 %). Z hlediska úvah o případném slučování obcí je důležité zjištění, že 43,2 % respondentů uvedlo, že konečné slovo o slučování musí mít občané slučovaných obcí. Cca 1/3 respondentů chybí informace o nezbytnosti a účelnosti slučování obcí včetně například zahraničních zkušeností. Lidé jsou podle 28,8 % respondentů nedostatečně informováni o potřebě a přínosech případného slučování. Empirický výzkum také ukázal, že 2/3 dotázaných obcí a měst si uvědomuje důležitost argumentů, které v mnohých zemích ke slučování obcí vedly nebo vedou. Jedná se především o rostoucí složitost či komplexnost problémů, na jejichž řešení nemají malé obce dostatečné zdroje a kapacity. Nejenom finanční, ale i lidské a znalostní. Přibližně stejný počet respondentů (65,6 %) uvedl, že spolupráce obcí je přirozenou záležitostí a že je zapotřebí v České republice meziobecní spolupráci více podporovat.

Empirický výzkum ukázal, že k nejvýznamnějším oblastem, v nichž dochází k meziobecní spolupráci, patří dopravní obslužnost (téměř 62 % respondentů), odpadové hospodářství (cca 60 %), dále základní školství, podpora cestovního ruchu a poskytování sociálních služeb. Viz obrázek.

Obrázek 7-1. Ve kterých oblastech spolupracujete nebo uvažujete o spolupráci s okolními obcemi?

Zdroj: vlastní

Představy o meziobecní spolupráci (preferance různých forem). Z hlediska podpory meziobecní spolupráce, resp. implementace různých modelů meziobecní spolupráce, jsou důležité čtyři základní aspekty, které by měl každý modelový návrh meziobecní spolupráce zohledňovat (viz např. Ježek 2006, Ježek 2015): cíle a úkoly meziobecní spolupráce, způsob financování, organizačně-právní forma a územní dosah spolupráce (prostorový dosah).

Z hlediska **cílů a úkolů** je možné odkázat na výše uvedené oblasti, v nichž dochází k nejintenzivnější meziobecní spolupráci. Z hlediska **financování** většina respondentů uvádí, že meziobecní spolupráce by měla být financována na základě příspěvků jednotlivých obcí (57,6 %). To znamená nejenom prostřednictvím příspěvků (podle počtu obyvatel jednotlivých obcí), ale také podle toho, jak přispívají k řešení problémů jednotlivých obcí. Téměř ½ respondentů si je ale vědoma, že samofinancování je sice důležité, ale nestačí. Pro efektivní rozvoj meziobecní spolupráce jsou důležité, a zahraniční

poznatky to jednoznačně potvrzují, vnější zdroje financování. [9] Náš výzkum ukázal, že téměř ½ respondentů (48,5 %) postrádá speciální národní nebo krajské dotační programy, které by podporovaly meziobecní spolupráci. Menší část respondentů (29,2 %) se v této souvislosti spoléhá na dotace ze strukturálních fondů. Přibližně 1/3 respondentů by doporučovala financování na základě stanoveného podílu na sdílených daních, což by ovšem vyžadovalo reformu rozpočtového určení daní.

Z hlediska **územního dosahu** nebo územní formy spolupráce představitelé dotázaných obcí a měst upřednostňují spolupráci se sousedními obcemi (64,7 %) anebo účelovou a otevřenou formu spolupráce s obcemi, s nimiž mají společné zájmy nebo problémy, a to co považujeme za důležité zdůraznit, nezávisle na administrativním členění (57,1 %). To znamená spolupráce mezi těmi obcemi, které spolupracovat chtějí. Více jak 50 % respondentů také upřednostňuje spolupráci v rámci správních území obcí s rozšířenou působností (ORP). Přibližně 1/3 dotázaných obcí kromě toho považuje za účelnou spolupráci se zahraničními obcemi formou přeshraniční spolupráce anebo partnerských měst.

Z hlediska **organizačně-právní formy** spolupráce respondenti preferují dobrovolné svazky obcí (mikroregiony, 76,9 %) a místní akční skupiny (67,9 %). Přibližně ½ respondentů kromě těchto forem považuje za významné právně nezávazné formy spolupráce, jejichž účelem je především výměna informací a znalostí v rámci neformálních sítí (společné pracovní skupiny, setkávání starostů, společné strategické plánování apod.), anebo formou uzavírání smluv ke splnění konkrétních úkolů, např. realizace konkrétních projektů (49,3 %). Svazky obcí v rámci územních obvodů ORP preferovalo pouze 15,7 % respondentů. K nejméně preferovaným organizačně-právním formám meziobecní spolupráce, podle našeho zjištění, patří místní agenda 21 (10,4 %), společné obchodní společnosti (10,7 %) a zájmová sdružení právnických osob. Jedná se především o soukromo-právní formy organizace, v jejich případě existuje obava, že by politici ztratili kontrolu nad vloženými finančními prostředky. Naopak v zahraničí jsou soukromoprávní formy organizace často preferovány, neboť jsou jasně vymezené a vzbuzují důvěru u občanů a podnikatelů, aby na jejich činnosti participovali.

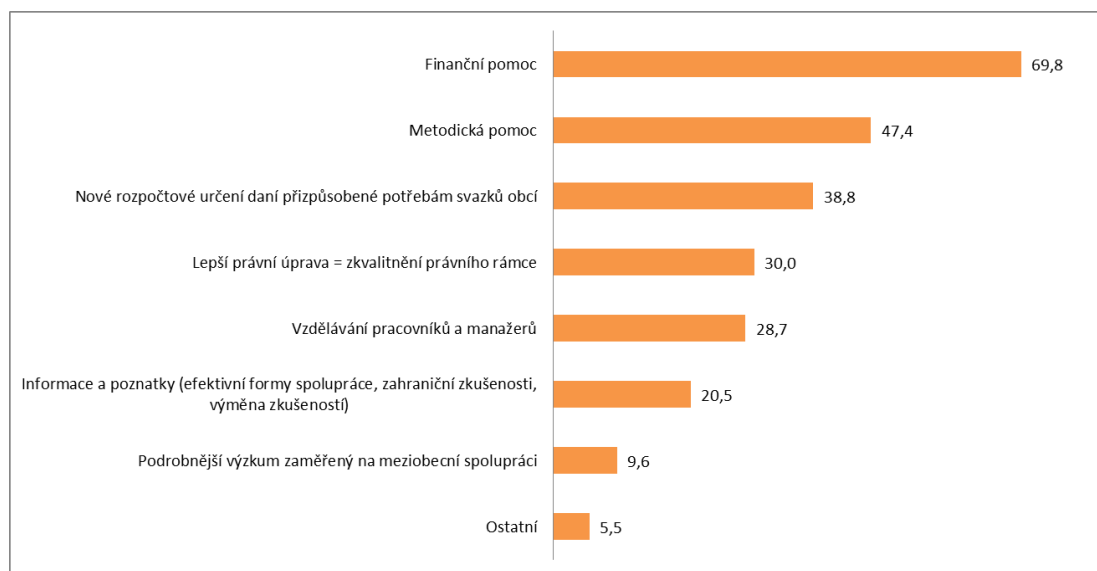
Faktory úspěšnosti meziobecní spolupráce. Faktory, které ovlivňují meziobecní spolupráci jsme rozdělili na vnitřní a vnější faktory. Z vnějších faktorů, je klíčová finanční podpora zvyhodňující meziobecní spolupráci. Tak se vyjádřilo 71,8 % respondentů. Zahraniční zkušenosti ukazují, že bez vnější podpory meziobecní spolupráce prakticky nemůže fungovat. Jak ukazují praktické zkušenosti, tak v případě např. společného projektu, jehož cílem je vybudování společné kanalizační sítě, většinou není problém rozpočítat náklady na jednotlivé projekty. Pokud by se ovšem jednalo o vybudování průmyslové parku tak i lze obtížně představit, že by obce, na jejichž území se průmyslový park nenachází, finančně podpořili jeho vznik v jiné obci. Bez možnosti financování podobných projektů z vnějších zdrojů, je realizace takových opatření nepředstavitelná.

Polovina respondentů vidí jako významný faktor úspěšnosti meziobecní spolupráce metodickou pomoc ze strany státu a krajů. Jedná se hlavně o poskytování příkladů dobré praxe, o školení, pořádání workshopů, poskytování metodik a aktuálních informací apod. Aby ovšem takovou pomoc byly organizace meziobecní spolupráce schopny absorbovat, musí být institucionalizované (nestačí, že se dvakrát do roka představitelé spolupracujících obcí sejdou). Musí existovat vůle financovat sekretariát s manažery, kteří budou informovat, komunikovat, přesvědčovat, vytvářet sítě atd. Pouze cca 1/5 respondentů dává úspěšnost meziobecní spolupráce do souvislosti s právní formou spolupráce.

Z hlediska vnitřních faktorů úspěšnosti jsou nejvýznamnější existence společných zájmů a vzájemná důvěra (68,4 % respondentů), existence společné rozvojové strategie (65,4 %), zapojení veřejnosti a neziskových organizací (54,9 %) a také existence lídra či schopného manažera, který má důvěru, přesvědčovací a organizační schopnosti. Jako nejméně důležité faktory respondenti uvedli schopnost eliminovat vliv příliš dominantních osob nebo skupinových zájmů, orientace na činnosti, které nikdo nedělá, vhodná právní forma anebo vhodná forma vnitřní organizace (způsob rozhodování, vhodné rozvržení kompetencí, motivování pracovníci, existence pracovních skupin. Takto se vyjádřilo cca 10 až

20 % respondentů. Interpretovat tato zjištění je obtížné a vyžadovalo by si podrobnější analýzu. Srovnáme-li ovšem výsledky našeho výzkumu se závěry rozhovorů s 15 organizacemi meziobecní spolupráce v německy hovořících zemích (Německo, Rakousko, Švýcarsko), tak se ukazuje, že v České republice se právě těmito otázkách nevěnuje patřičná pozornost a význam těchto věcí se spíše podceňuje.

Obrázek 7-2. Jak by podle vašeho názoru mohla vláda a parlament podpořit meziobecní spolupráci?

Zdroj: vlastní

Pomoc ze strany státu. Jak by měl stát, to znamená vláda a parlament podporovat meziobecní spolupráci? Nejvíce respondentů uvedlo, že klíčová je finanční pomoc (66,7 % respondentů) a nové rozpočtové určení daní, přizpůsobené potřebám svazků obcí a měst (57,6 %). Přibližně 30 až 40 % respondentů dále považuje za důležitou lepší právní úpravu (kvalitnější právní rámec), dále vzdělávání pracovníků a manažerů a informační a metodickou pomoc (např. o efektivních formách spolupráce, o zahraničních zkušenostech, výměnách zkušeností apod.)

Shrnutí a závěr

- Empirický výzkum meziobecní spolupráce v České republice ukázal, že si představitelé obcí a měst uvědomují, že meziobecní spolupráce je přirozenou a potřebnou záležitostí. Většinou se shodují v představě, že Česká republika by v souvislosti s velkým počtem velmi malých obcí měla jít cestou meziobecní spolupráce, než slučování obcí. Vzory pro řešení bychom tudíž měli hledat spíše ve Francii a Itálii, než v severských zemích. Výzkum také ukázal, že obavy se slučování vyplývají mimo jiné z nedostatku informací o této problematice.
- Při úvahách o podpoře meziobecní spolupráce v České republice je nutné rozlišovat mezi jeho různými formami. Není totiž spolupráce jako spolupráce. Podle našeho názoru je nutné především striktně rozlišovat mezi spoluprací v rámci samosprávných a státních činností. Pokud se například obec rozhodne, že budou spolupracovat v oblasti strategického plánování nebo projektového managementu (v oblasti samosprávné činnosti), tak by měli mít zároveň možnost vybrat si takovou formu, včetně té územní, která bude nejlépe odpovídat jejich společným cílům a úkolům. V takovém případě by měl být důsledně uplatňován princip dobrovolnosti. Pokud by se ovšem mělo jednat o situaci, kdy stát zamýšlí přenést na společenství obcí výkon některých správních kompetencí (např. v oblasti sociální péče nebo školství), pak je zcela logické, že navrhne

také jeho odpovídající formu (zákonem stanoví podmínky, za nichž obce mají společenství vytvářet). V takovém případě je vhodné uplatňovat podobné principy, jako u kterékoliv jiné územně-správní reformy. Především princip územní uspořádanosti a skladebnosti (pravidlo úplnosti, kdy každá obec musí být členem nějakého společenství a pravidlo nepřekrývání, kdy každá obec může být členem pouze jednoho společenství). V druhém případě je logické a účelné, aby zákon například stanovil, že společenství obcí budou vznikat na půdoryse správních obvodů obcí s rozšířenou působností (obcí II. nebo III. stupně).

Jak ukazují výsledky našich výzkumů různých forem meziobecní spolupráce v zahraničí, tak k podpoře meziobecní spolupráce je nutné přistupovat koncepčně a modelově. To znamená, pokud chceme meziobecní spolupráci v České republice posílit, měli bychom hledat odpovědi na tyto klíčové otázky:

- Jaké jsou cíle a úkoly meziobecní spolupráce? Co od meziobecní spolupráce očekáváme? V jakých konkrétních činnostech by měly obce spolupracovat?
- Jaký typický způsob financování navrhujeme? Nestačí pouze předpokládat, že obce budou sdružovat své finanční prostředky, ale je nutné navrhnout nejlépe speciální národní dotační program, který zajistí hlavně institucionální financování organizací meziobecní spolupráce.
- Jaká je „optimální“ právní forma a vnitřní organizační uspořádání? V této souvislosti je nutné diskutovat o otázkách politické legitimacy, participace veřejnosti, způsobu rozhodování, organizační kultuře a podobně.
- Jaké je „optimální“ územní vymezení nebo územní dosah meziobecní spolupráce? V tomto případě platí, že pokud se má jednat o spolupráci v sociální nebo kulturní oblasti, tak jsou vhodnější menší územní celky, v rámci nichž se aktéři důvěrně znají. Pokud má být cílem meziobecní spolupráce podpora ekonomického rozvoje nebo společný regionální marketing, tak je vhodnější uvažovat o větších regionech, neboť větší území je schopno generovat více zdrojů.

Použitá literatura:

- ALBER, Elisabeth, ZWILLING, Carolin (ed., 2014). *Gemeinden im Europäischen Mehrebenensystem: Herausforderungen im 21. Jahrhundert*. Baden-Baden: Nomos.
- BERNARD, Josef, KOSTELECKÝ, Tomáš, ILLNER, Michal, VOBECKÁ, Jana (2011). *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha: Slon.
- BIWALD, Peter, HACK, Hans, WIRTH, Klaus (ed., 2006). *Interkommunale Kooperation. Zwischen Tradition und Aufbruch*. Wien: NWV Verlag.
- BOGUMIL, Jörg, KUHLMANN, S. (ed., 2010). *Kommunale Aufgabenwahrnehmung im Wandel. Kommunalisierung, Regionalisierung und Territorialreform in Deutschland und Europa*. Heidelberg: VS Verlag für Sozialwissenschaften/ Springer Fachmedien, Wiesbaden.
- GALVASOVÁ, Iva a kolektiv (2007). *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. Brno: GaREP, s.r.o., 2007.
- [6] GLOCK, Alexander (2010). *Kommunale Kooperation in der Region*. Schriften zum Internationalen Recht Band 183. Berlin: Duncker und Humblot.
- GÖDL, Ernst. (2013). *Die Gemeinde-struktureform in der Steiermark. Historische Fakten, politische Aspekte und rechtliche Rahmen*. Graz.
- HULST, Rudie, van MONTFORT. André (ed.), 2010). *Inter-Municipal Cooperation in Europe*. Dordrecht: Springer, 2010.
- JEŽEK, Jiří (2007). *Management v místním a regionálním rozvoji* [Disertační práce]. Bratislava: Národohospodářská fakulta Ekonomické univerzity v Bratislavě.
- KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, Zuzana (2014). *Partnerství v rozvoji obcí, měst a regionů*. Praha: Auditorium,
- NIŽŇANSKÝ, Viktor a kolektiv (2009). *Medziobecná spolupráca a zlučovanie obcí na Slovensku*. Bratislava: Mercury.
- NIŽŇANSKÝ, Viktor, CIBÁKOVÁ, Viera, HAMALOVÁ, Marta (2014). *Tretia etapa decentralizácie verejnej správy na Slovensku*. Bratislava: Wolters Kluwer.

- STIRN, Isabel (2013). *Lokale und regionale Selbstverwaltung in Europa. Strategien zur Bewältigung transnationaler Einflüsse auf die deutsche kommunale Selbstverwaltung*. Baden-Baden: Nomos.
- WIECHMANN, Thorsten, von LÖWIS, Sabine, Kaether, J. (ed., 2004). *Das Modellvorhaben „Regionen der Zukunft*. IÖR-Schriften Band 45. Dresden, Institut für ökologische Raumentwicklung.

8. Výzva hledání nových přístupů ke strategickému plánování⁸

Po roce 1989 ve společnosti převládaly názory, že plánovací přístupy jsou neslučitelné s tržní ekonomikou, anebo že v kapitalistické společnosti je plánování záležitostí pouze jednotlivců nebo podnikatelů. Města a obce v té době řešily zásadní transformační problémy (nové úkoly, nové instituce), takže jim na úvahy o budoucnosti nezbývalo času nebo se jim zdály jako méně důležité. Přibližně v polovině 90. let 20. století se začíná situace měnit. Česká města „objevují“ strategické plánování. Významný vliv sehrála také příprava vstupu České republiky do Evropské unie. Města a obce začínají vytvářet nejrůznější strategické (programové) dokumenty. Jestliže v první polovině 90. let 20. století jsme se běžně setkávali s odporem vůči plánování, tak v současné době lze hovořit spíše o „přeplánování“. Na národní, ale i regionální úrovni existují desítky plánovacích dokumentů, přičemž mnohdy leží v šuplících, bez toho, aby se jimi někdo řídil, za jejich realizaci zodpovídal anebo dosažené výsledky monitoroval a evaluoval. Plány jsou všeobsažné, mají definované desítky cílů a desítky až stovky opatření. Jsou dlouhé, neúměrná pozornost je věnována situační analýze, využívají se pouze relativně snadno dostupné informace atd.

V této souvislosti se nabízí otázka: Jaký vlastně vztah k plánování mají ti, kteří plánují? Z jakých představ vycházejí? Jaká je v České republice plánovací kultura a jak se liší např. od německé či anglosaské? Anebo jak jsou naše postoje k plánování ovlivněny zkušenostmi s plánováním před rokem 1989? Hledat odpovědi na zmíněné otázky je v českých podmínkách velmi obtížné, neboť propast mezi plánovací teorií a praxí je u nás značná. Problém vidíme v převažující technické, resp. technokratické chápání plánovacího procesu. Plánovací praxe se více než koncepčním anebo teoretickým otázkám věnuje metodikám anebo procesně správním aspektům. Znalost teoretických prací z oblasti prostorového plánování, resp. strategického plánování měst a regionů je až na výjimky prakticky mizivá. Ti co např. píšou o strategickém plánování měst a regionů často vycházejí z učebnic strategického plánování podniků, aniž by reflektovali zcela odlišný kontext měst a regionů. Nejnovější přístupy zůstávají téměř nereflektovány. Přitom „urban and regional planning“ je celosvětově chápáno jako specifický vědní obor, vedle např. ekonomie, sociologie, politologie apod. Stejně tak je tomu bohužel často i s evropskými dokumenty, což můžeme dokumentovat na relativně vlažném přijetí a slabém ohlasu, který v České republice v posledních letech vyvolalo například přijetí Lipské charty, Toledské deklarace nebo Územní agendy EU. Nejnovější zahraniční literatura je většinou neznámá a nereflektovaná nejenom ze strany praktiků (kde to lze pochopit), ale i akademiků. Příčinu vidíme mimo jiné v tom, že činnost vědeckých a vysokoškolských pracovišť je dnes hodnocena podle vědeckosti výstupů, a nikoliv podle praktické orientace, takže zabývat se plánovací činností není příliš atraktivní. Mimo to veřejný sektor ani od akademické sféry neočekává kritickou reflexi sociální reality.

Dříve než přistoupíme k analýze postojů představitelů českých měst ke strategickému plánování, provedeme shrnutí poválečného vývoje plánování měst a regionů v západních zemích a představíme dva klíčové plánovací modely, které nám posloužily jako teoretické východisko pro interpretaci empirických dat a informací.

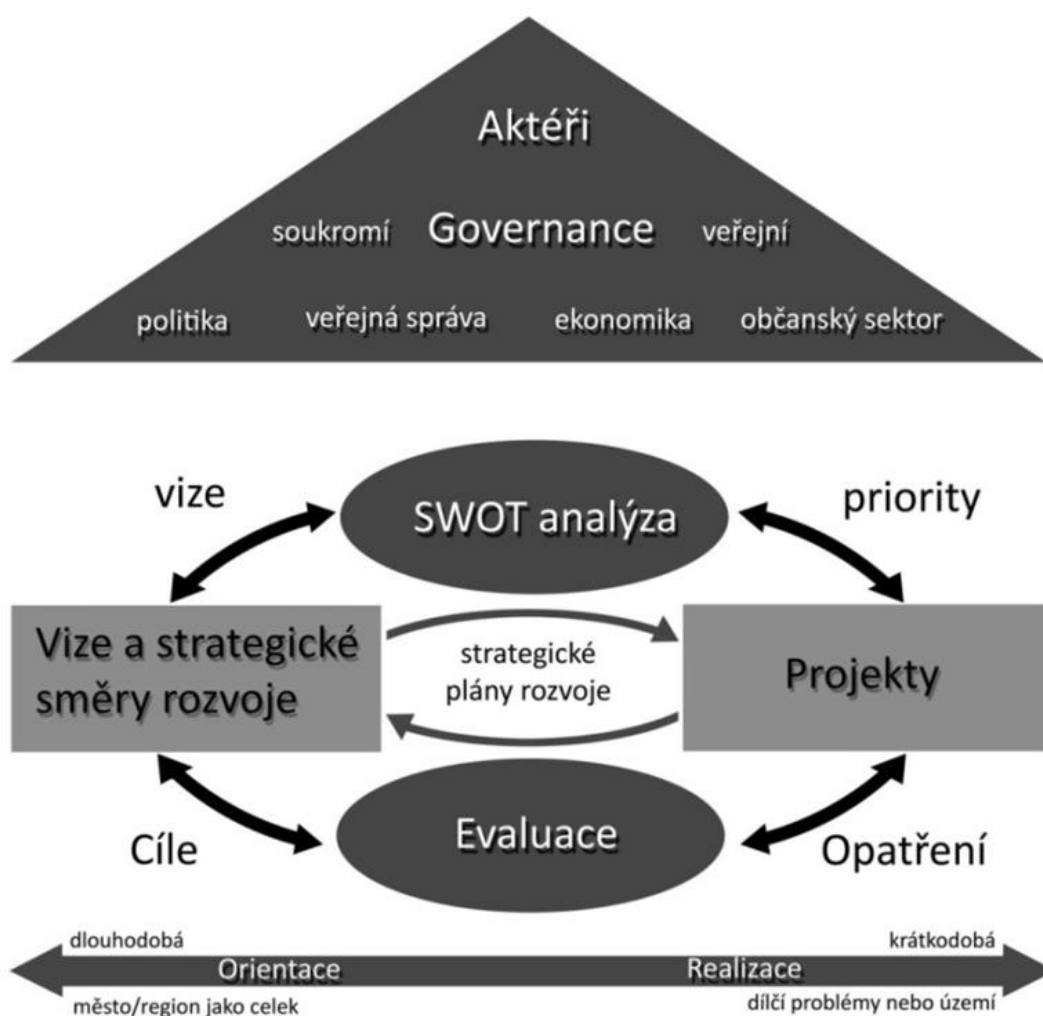
⁸ Empirická data vycházejí z dotazníkových šetření, která probíhala v létě 2015 a na podzim 2019. Průzkumů se zúčastnilo v prvním případě 573 obcí, v druhém 432 obcí. Respondenty byli starostové nebo místostarostové obcí a měst, vedoucí pracovníci veřejné správy anebo referenti (odborní pracovníci). V průzkumu byly rovnoměrně zastoupeny obce a města všech velikostních kategorií ve všech krajích České republiky.

Mezi integrovaným rozvojovým plánováním a plánovacím inkrementalismem

V poválečném období se ve vyspělých západních zemích (zvláště pak v Německu a Francii) vykrytalizovaly dva zcela odlišné plánovací modely, a to model integrovaného rozvojového plánování a model inkrementalismu (projektově-orientovaného plánování). (Faludi 2004; Fürst a Scholles, 2008; Ježek, 2013).

Model integrovaného rozvojového plánování („comprehensive planning“) se zrodil v 60. letech 20. století, v období plánovací euforie. Všechny klíčové oblasti společenského života (ekonomika, sociální záležitosti, životní prostředí atd.) měly být prostřednictvím „velkých“ a „komplexních“ plánů na všech správních integrovány a prostřednictvím nich pak rozvoj měst a regionů řízen. Plánování bylo chápáno jako racionální proces (cíle – prostředky), jehož cílem je najít optimální řešení společenských problémů. Klíčovou roli při tvorbě plánů sehrávali experti/ plánovači. Plánování bylo orientováno na uskutečňování celospolečenských a dlouhodobých cílů.

Obrázek 8-1. Perspektivistický inkrementalismus – hledání spojení mezi integrovaným rozvojovým plánováním a plánovacím inkrementalismem.

Zdroj: vlastní provedení podle Kühna a Fischera (2010)

Po ropných a ekonomických krizích v 70. letech 20. století, se začínají projevovat značná omezení tohoto technokratického, racionalistického a „uzavřeného“ plánovacího modelu. S ohledem na mylné

prognózy budoucnosti (nikdo nepředvídal ropnou/ ekonomickou krizi), výrazný pokles veřejných příjmů (který se zvláště citelně dotkl obecních/ městských rozpočtů) a především nefunkčnost plánů, neboť dlouhé seznamy opatření většinou nebyly realizovány a končily v šuplících, se prosadit skeptický pohled na tento plánovací model. Převážil také názor, že v podmínkách globalizace, liberalizace a deregulace ekonomiky se značně snižují řídicí schopnosti veřejného plánování, a začaly se objevovat nové paradigmatické přístupy k plánování (nové koncepce jak vůbec plánování měst a regionů chápat), jako „komunikační obrat“ (communicative turn), nebo „obrat k participaci a spolupráci“ (collaborative planning). To vše vyústilo v relativizaci plánovací svrchovanosti (nadřazenosti), jak jsme o tom hovořili výše (Hutter a Wiechmann, 2010; Löb, 2006 a jiní).

Dnešní pojetí plánování významně ovlivnil **model plánovacího inkrementalismu** („disjointed incrementalism“), který se často chápe jako protiklad k integrovanému rozvojovému plánování. Vyznačuje značnou „otevřeností“ a postupem po malých projektových krocích. Upřednostňuje řešení dílčích, prostorově-lokalizovaných a klíčových problémů. Klade důraz na schopnosti učit se, na flexibilitu a krátkodobé jednání. Plánování se vědomě vzdává víry v koordinované, integrované nebo celostní řízení rozvoje měst a regionů. Usiluje hlavně o zřehlednění řešení problémů. Jedná se o plánovací model, jehož východiskem jsou spíše nekoordinované a postupné kroky a také pluralistický přístup k organizování ve společnosti. Klíčovým nástrojem nejsou všeobsažné plány, ale klíčové (tzv. vlajkové) projekty (Ganser, 1993; Wiechmann, 2008).

Kritika plánovacího inkrementalismu, resp. projektově-orientovaného plánování na sebe nenechalo dlouho čekat. Tomuto plánovacímu modelu je často vyčítáno, že rezignuje na komplexní řešení strukturálních problémů, nepředpokládá významnější institucionalizaci plánovacího procesu, vede k nebezpečnému osamostatňování projektů (a tím k budování tzv. „katedrál v poušti“) a v neposlední řadě upřednostňuje spíše krátkodobé skupinové zájmy, než dlouhodobé celospolečenské zájmy. Inkrementalismus začal být mnohými chápán jako přizpůsobování se stávajícímu stavu (Kühn a Fischer, 2010).

Jistou nadějí, jak překonat rozpory nebo slabiny obou zmíněných plánovacích modelů, je např. podle Gansera nebo Wiechmann model perspektivistického inkrementalismu. Mělo by se jednat o eklektické spojení obou zmíněných modelů. K hlavním principům perspektivistického inkrementalismu patří na jedné straně formulace vizí a strategických směrů rozvoje a na straně druhé identifikace klíčových rozvojových projektů. Model rezignuje na celoplošné a komplexní změny a preferuje integraci nástrojů, než integraci programů. Perspektivistický inkrementalismus má koncepčně blíže k modelu inkrementalismu, než k modelu integrovaného rozvojového plánování (Ganser, 1993; Ježek, 2013; Kühn a Fischer, 2010).

Postoje ke strategickému plánování očima představitelů českých venkovských obcí

Účel strategického plánování. Hlavní účel strategického plánování spatřují představitelé českých obcí v tom, že potřebují vědět, kam jdou, aby se mohli připravit na nejistou budoucnost, aby si zároveň ujasnili, kam se chtějí dostat. Takto se vyjádřilo 80,6 % respondentů. Dalšími důvody jsou příprava a realizace klíčových rozvojových projektů (66,4 % respondentů) a zvýšení šancí pro získání finančních prostředků, nejčastěji ze strukturálních fondů (61,1 % respondentů).

Obrázek 8-2. Jaký je podle vašeho názoru hlavní účel strategického plánování obcí? Proč by obce měly strategicky plánovat? Podíl odpovědí v % (bylo možné uvést více odpovědí).

Zdroj: vlastní

Je potěšující, že oproti našim dřívějším výzkumům, došlo k posunu chápání účelnosti strategického plánování. Není již tolik zdůrazňován pragmatismus typu „abychom mohli čerpat prostředky ze strukturálních fondů“ nebo „protože to chce EU“, to znamená vnější motivace, proč si české obce a města pořizují strategické plány.

Zhodnocení průběhu tvorby a schvalování strategického plánu. S průběhem tvorby a schvalování strategického plánu je spokojena přibližně 1/3 dotázaných obcí a měst. Viz obrázek. Na druhé straně pouze 15,5 % obcí a měst uvedlo, že jejich očekávání spojená s tvorbou strategického plánu se naplnila.

Positivum spatřují především v tom, že se jim podařilo zapojit relativně velký počet aktérů, že tvorby strategických plánů se zúčastnili také zástupci rozhodovatelů (členové obecních zastupitelstev), že se zúčastnění aktéři dokázali rychle shodnout na navrhovaných cílech a opatřeních, že proces tvorby probíhal podle předem stanoveného programu, dále že se podařilo strategický plán bez problémů odsouhlasit a dosáhnout vyváženého pohledu na rozvoj obce/ města. Na základě těchto odpovědí by se zdálo, že obce a města nemají s tvorbou a schvalováním strategických plánů žádné větší problémy. Opak je ale pravdou. Velmi málo obcí a měst např. uvedlo, že se jim podařilo vyřešit problematické a konfliktní otázky, že zúčastněné organizace promítly strategické plány do svých strategických dokumentů, nebo že se podařilo vytvořit informační a komunikační síť, která funguje i po dokončení strategického plánu, a provádí jeho pravidelný monitoring. Podobně pouze malé procento respondentů uvedlo, že dokázali motivovat občany a podnikatele, vytvořit vzájemnou důvěru, zvýšit transparentnost rozhodování o obci/ města a zkvalitnit proces tvorby strategického plánu.

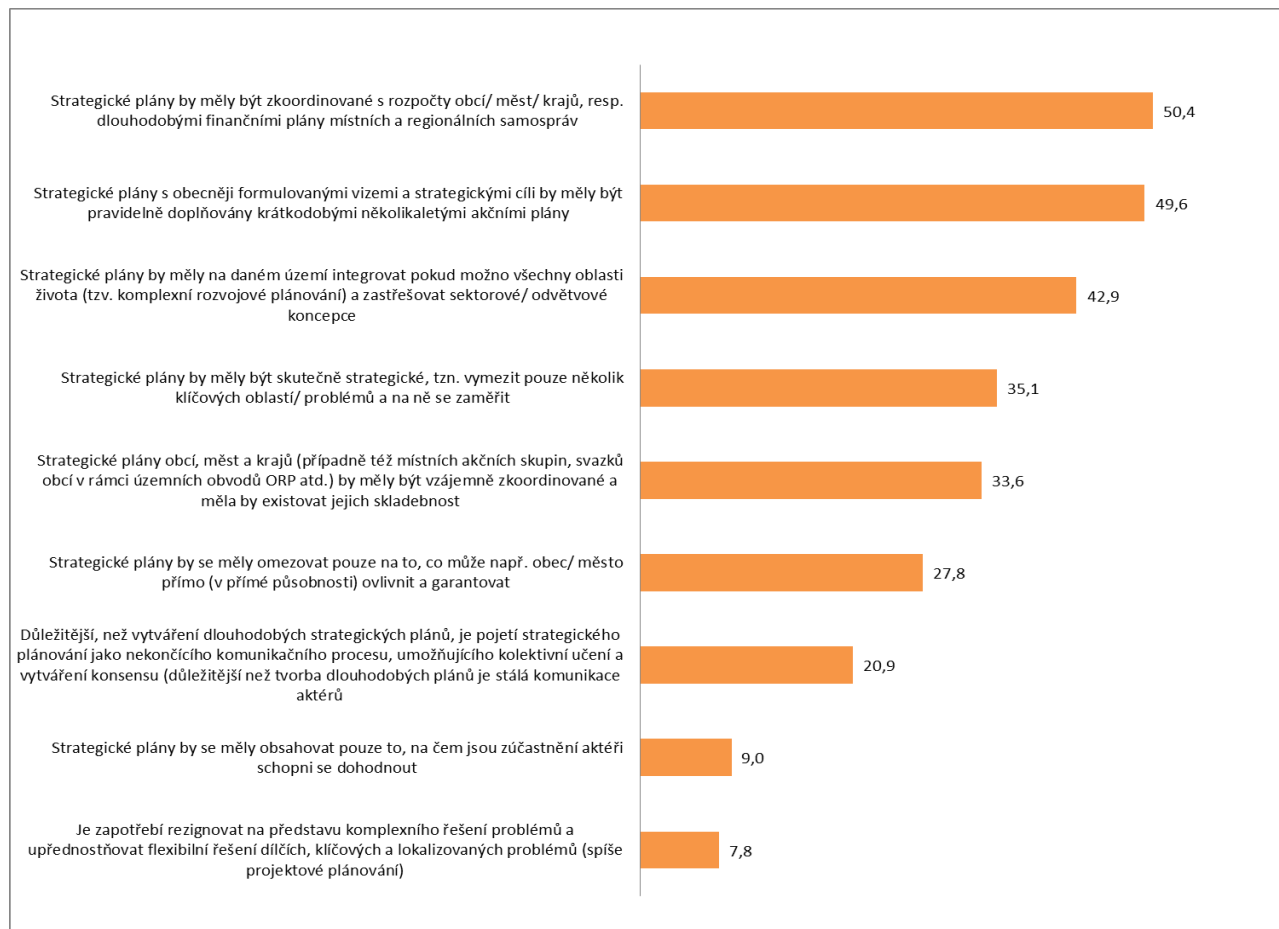
Obrázek 8-3. Jak hodnotíte průběh tvorby a schvalování strategického plánu? Podíl odpovědí v %.

Zdroj: vlastní

Plánovací filozofie/ modely. K otázkám plánovací filozofie se vyjádřila pouze cca ½ respondentů. Ostatní na tuto otázku nemají vyhraněný názor. Získané odpovědi jednoznačně svědčí o tom, že v České republice převažuje představa komplexního strategického plánování, která ovšem významně kontrastuje s tím, jak se plánování v praxi realizuje. Strategické plány by měly být podle vyjádření respondentů zkoordinované s rozpočty obcí a měst (50,4 %), měly by také integrovat, pokud možno všechny oblasti společenského života a zastřešovat i sektorové/ odvětvové koncepce (42,9 %).

Obrázek 8-4. Pohledem do minulosti či do zahraničí zjišťujeme, že existují různé plánovací formy a postupy. Neexistuje žádný optimální způsob plánování ... Jaké jsou vaše názory na strategické plánování obcí a mikroregionů? S kterými níže uvedenými výroky souhlasíte? Podíl odpovědí v %.

Zdroj: vlastní

Pouze 7,8 % respondentů se kriticky vyjádřilo, že bychom měli rezignovat na představu komplexního řešení problémů a upřednostňovat spíše flexibilní řešení dílčích, klíčových a prostorově-lokalizovaných problémů nebo že by strategické plány měly obsahovat pouze to, na čem jsou zúčastnění aktéři schopni se dohodnout (9,0 % respondentů). Pouze 1/5 obcí a měst (20,9 %) se hlásí k inkrementalistickému pojetí strategického plánování, které vychází z představy, že důležitější než vytváření dlouhodobých strategických plánů, je chápání strategického plánování jako nekončícího komunikačního procesu, umožňujícího kolektivní učení (předpokladem je stálá např. existence permanentních pracovních skupin, permanentní evaluace, opatření, strategií a cílů) a postup po malých projektových krocích. Potěšujícím zjištěním je, že asi 1/3 představitelů obcí a měst si uvědomuje, že strategické plány nemohou vyřešit všechno, a měly by definovat pouze malý počet problémů a na jejich řešení se soustředit. K této představě se přihlásilo 35,1 % respondentů.

Pozice strategického plánování a jeho výsledky. Tradiční představa plánování je velmi jednoduchá. Stačí vybrat správnou strategii a výsledek by měl být zajištěn. Ve skutečnosti prožíváme v Evropě dlouhodobou krizi prostorového plánování, které díky slábnoucí institucionální pozici, má pouze omezený vliv na regionální rozvoj. „Řídící potenciál“ plánování je tak omezený. Rozvojové strategie zjevně nevznikají prostřednictvím plánovacích postupů. Vznikají spíše intuitivně, jako důsledek velkého množství rozhodnutí autonomních aktérů. Až vzájemné spolupůsobení plánovaných strategií

(realizovaných i neuskutečněných) a spontánně se vynořujících strategií, vzniká jakýsi muštr, jímž řídí rozvoj měst a regionů.

Na základě výsledků našeho empirického výzkumu můžeme příčiny toho, že pozice strategického plánování v České republice není příliš silná a že nepřináší očekávané výsledky spatřovat hlavně v tom, že veřejnost si není příliš vědoma významu a přínosů strategického plánování a nevěří v možnost strategické změny. To je podle našeho názoru klíčové zjištění, v němž se odráží i negativní zkušenosti se společenským plánováním před rokem 1989. Na jedné straně strategicky plánujeme („dokážeme si to racionálně zdůvodnit“, „plánovat by se mělo“, „chce to EU“), na druhé straně strategickým plánům nevěříme. Protože kdybychom jim věřili, tak bychom podle nich postupovali, zabývali se otázkami, jak případně zvýšit efektivitu plánování, snažili bychom se využívat příklady dobré praxe ze zahraničí atd. V této souvislosti je nutné uvést, že tvorba strategií patří k nejnáročnějším oblastem strategického managementu obcí a měst, a že cílem plánování není plánovat, ale dosahovat rozvoje. Plány dnes obecně ztrácejí normativní charakter a roste význam plánování jako procesu komunikace, jak jsme o tom hovořili na jiném místě. Strategické plány dnes nejsou ničím více, než souborem opatření, na nichž jsou aktéři schopni se v daný okamžik dohodnout.

Dalším argumentem, není společenské postavení strategického plánování příliš silné, jsou podle 38,0 % respondentů nedostatečné znalosti a zkušenosti s používáním nástrojů strategického plánování. Nabízí se otázka, co si respondenti pod nedostatečnými znalostmi a zkušenostmi představují, když mnohá města již strategicky plánují dvacet let (první strategie rozvoje měst začaly vznikat kolem roku 1995) a kdy snad není pracovníka veřejné správy, který by neabsolvoval nějaké školení v oblasti strategického plánování a projektového managementu.

Dalšími problematickými body jsou nepropojenost strategického a územního plánování (35,1 %) a jeho diskreditace formálním uplatňováním, které lze eufemisticky označit jako „plánování pro plánování“. Tak se vyjádřilo 28,7 % respondentů. Přibližně 1/4 respondentů si uvědomuje, že strategické plánování nepřináší okamžité výsledky a že chybí lidé (lídři, vizionáři, manažeři), kteří mají zájem a odvahu realizovat změny. Politici často hledají krátkodobá opatření, přičemž rozvoj obcí a měst je střednědobou až dlouhodobou záležitostí. Někteří respondenti také poukazují na nedostatečné personální kapacity plánujících úřadů a na nedostatečnou pomoc ze strany státu.

Shrnutí poznatků o strategickém plánování obcí a mikroregionů v České republice

V kontextu současných evropských diskusí o strategickém plánování, snažících se nalézt syntézu dvou protikladných plánovacích modelů (integrované rozvojové plánování versus plánovací inkrementalismus), lze při určité míře zjednodušení uvést, že představy představitelů českých obcí a měst, jak ukázal náš výzkum, odpovídají více modelu integrovaného rozvojového plánování, než modelu plánovacího inkrementalismu (Palermo a Ponzini, 2010).

Strategické plánování je u nás vnímáno především jako práce s informacemi anebo jako tvorba strategických plánů. Proto takový důraz na dostupnost dat a informací (viz např. snaha poskytnout i nejmenším obcím dostupné statistické údaje pro sestavování strategických plánů), důraz na metodický postup, jednotný obsah, případně snahy o uzákonění povinnosti jejich tvorby pro obce a města. Převažuje instrumentální chápání strategického plánování jako racionálního procesu, jehož cílem je nalezení optimálního souboru opatření (pokud možno komplexního), vedoucích k naplnění stanovených cílů.

Na základě našeho empirického výzkumu odhadujeme, že pouze cca 15 až 20 % respondentů vnímá procesní a politický charakter strategického plánování, přičemž si uvědomují, že dnes není možné plánovat tak, jako např. v 60. letech minulého století, v období plánovací euforie, a že je v praxi nutné

hledat takové plánovací postupy, které přinášejí výsledky. Chápou strategické plánování jako politický proces, v rámci něhož jde o integraci rozdílných potřeb a zájmů jeho aktérů a o hledání takových opatření, na nichž se nakonec dokáží všichni zúčastnění shodnout. Vnímají především moderační, komunikační a informační úlohu strategického plánování, kde primárně nejde o tvorbu plánů na 10 let dopředu, ale spíše o volbu dlouhodobých vizí a strategických cílů, které jsou pravidelně doplňovány krátkodobými akčními plány a přípravou klíčových rozvojových projektů.

Výzkum také ukázal, že v České republice existuje vůči plánovitým a strategickým přístupům většinou skepse, což se odráží v tom, že města a obce sice plánují (možná až příliš), ale většinou pouze formálně. I když naprostá většina respondentů uvedla, že hlavním účelem strategického plánování je formulace jasných rozvojových cílů anebo příprava na budoucnost (tzn. vnitřní motivy vycházející z jejich potřeb), tak praxe se od jejich očekávání značně odlišuje. Viz např. náš výzkum praktického uplatňování nástrojů strategického plánování. V praxi převažují spíše vnější motivy, mezi nimi hlavně podmínka, umožňující žádat o finanční prostředky ze strukturálních fondů. V rámci strategických rozhodovacích procesů hraje formální strategické plánování spíše druhořadou roli (Ježek, 2013).

Strategického plánování se v českých obcích účastní stále více subjektů. Participace veřejnosti má však spíše pasivní charakter. V praxi se nejčastěji využívají tradiční formy organizace plánovacích procesů, bez větší snahy zapojovat aktéry z podnikatelského a občanského sektoru. Obecnou, pro někoho příliš teoretickou otázkou, jak v podmínkách demokratické a pluralitní společnosti koordinovat a integrovat rozdílné zájmy a potřeby veřejných a soukromých aktérů si téměř nikdo neklade. Také diskusi o tom, jak nejlépe organizovat tvorbu, realizaci a evaluaci strategických plánů či jak hodnotit efektivitu strategického plánování, není v podmínkách českých obcí a měst věnována téměř žádná pozornost.

Srovnáme-li výsledky našeho výzkumu s tím, jak je strategické plánování chápáno a koncipováno v zahraničí, tak musíme konstatovat, že i tam se hledají formy, jak efektivně plánovat. Autoři, kteří se tuto problematikou zabývají, často zdůrazňují, že strategické plánování nepřináší okamžité výsledky, resp. že účinky strategických rozhodnutí se často projevují až s relativně větším časovým odstupem. Strategická rozhodnutí jsou většinou nevratná, nestandardní a neopakovatelná. Často se přijímají v podmínkách nejistoty, přičemž je stále obtížnější se k takovým rozhodnutím dopracovat (velké množství zainteresovaných aktérů, orientace politiků na krátkodobé strategie, chybějící odvaha a zájem něco měnit a riskovat). Strategické plánování v podmínkách obcí a měst také není možné aplikovat pomocí nějakých jednoduchých rutinních metod a postupů. Jeho zavedení není jednorázovým procesem, přičemž je zapotřebí neustále vytvářet předpoklady pro jeho neustálé uplatňování (Fürst a Scholles, 2008; Ganser, 1993; Ježek, 2014; Newmann, 2008 aj.).

Na cestě k hledání nových přístupů ke strategickému plánování obcí

Tradiční přístup k tvorbě rozvojových strategií vychází z **lineárního modelu**. Strategie jsou vnímány jako dlouhodobé plány. Tvorba rozvojových strategií pro obce a města tak představuje vědomý (racionální) rozhodovací proces s jasnými požadavky na organizaci a řízení. Strategii musí předcházet důkladná analýza. Dokonalá informovanost a metodický postup jsou základními předpoklady úspěšné tvorby rozvojových strategií. Zodpovědnost za formulaci strategií nesou „stratégové“, zastávající vůdčí pozice v organizační hierarchii obcí a měst, kteří mají celý proces pod kontrolou. Lineární plánovací model předpokládá, že schválené strategie budou následně také realizovány. Jak v teorii, tak praxi se hledají racionální postupy, jak rozvoj obcí a měst strategicky plánovat. Nejpoužívanější je cyklický plánovací model, který proces tvorby strategie sekvenčně rozděluje na fázi analytickou, výběr strategie (stanovení cílů a opatření), dále pak na implementaci strategie a její vyhodnocení (evaluaci). Aktualizací strategie plánovací cyklus pokračuje.

Obrázek 8-5. Tradiční přístup ke strategickému plánování (lineární model)

Zdroj: vlastní provedení

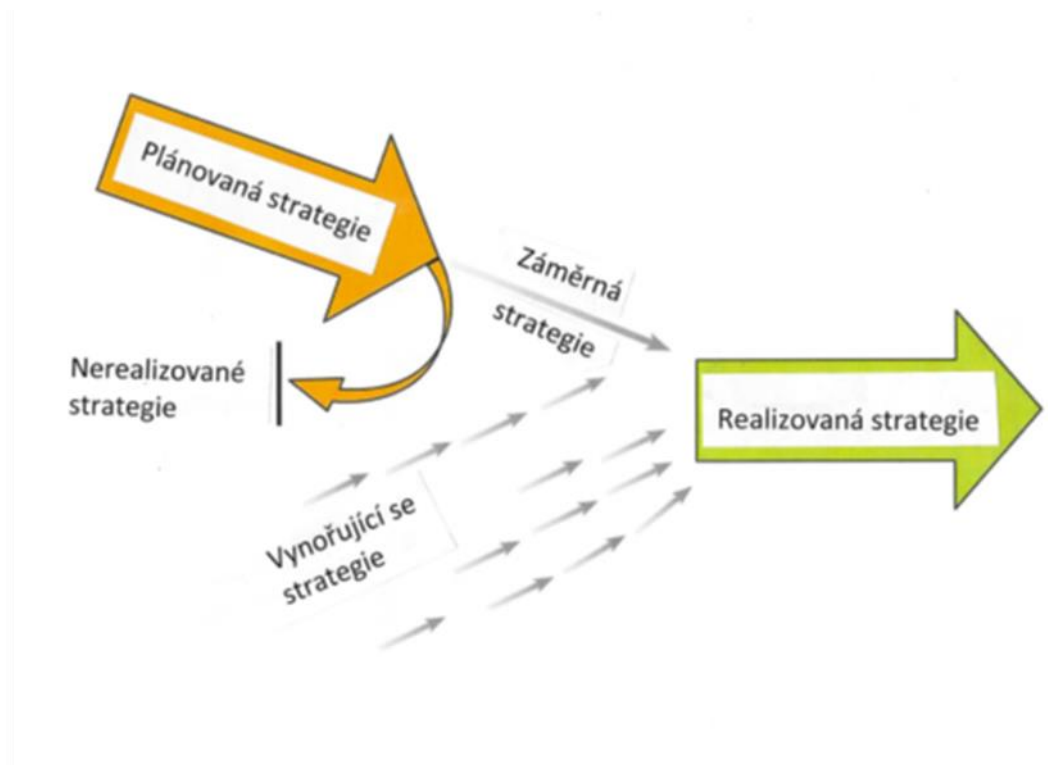
V 90. letech minulého století se objevuje **adaptační model tvorby strategie**. Vychází z kritiky tradičního lineárního plánovacího modelu, neboť empirické poznatky ukazují, že pouze malá část realizovaných strategií byla předtím vědomě plánována. Kanadán Henry Mintzberga přišel s novým způsobem, jak chápat strategii. „Skutečnou strategii“, jakýsi rozhodovací vzor či konzistentní přístup, můžeme zjistit (objevit) až při zpětném (retrospektivním) pohledu. K tvorbě rozvojových strategií bychom proto neměli přistupovat pouze tak, že stanovíme cíle a opatření a očekáváme, že se všechny realizují. Rozvojové strategie vznikají často neplánovitě a jsou výsledkem spíše každodenního rutinního jednání velkého množství aktérů. Skutečná strategie se často „vynořuje“ spontánně. Klíčové pro obce a města je, aby je dokázali včas rozpoznat. Proto se v praxi vedle formálních plánovacích postupů stále více využívají kreativní techniky, vize anebo scénáře budoucnosti.

Strategické plánování rozvoje obcí a měst není pouze byrokratickým procesem, ale procesem hledání kreativních řešení. V dnešní znalostní společnosti bychom měli při tvorbě rozvojových strategií využívat maximum dostupných informací a poznatků. Ale sebedetailnější analýza struktury obyvatelstva vybraného města nám nenapoví, co bychom měli udělat, aby se např. mladí lidé nestěhovali do velkých měst. **Vztah mezi analýzou problému a nalezením jeho řešení je totiž jiný, než předpokládá lineární model tvorby strategie.**

Tvorbu rozvojové strategie bychom proto měli chápat jako integrující a hlavně nepřetržitý komunikační proces. Strategie vznikají každodenní činností velkého množství aktérů, prostřednictvím kolektivního učení a adaptačních procesů. Z pohledu obcí a měst proto **není účelné koncipovat pouze vědomé strategie** (to znamená tradičně chápané strategické plány, které se často snaží rozhodovat o tom, co bychom měli dělat např. za pět let), ale **současně podporovat nepřetržitou komunikaci mezi klíčovými aktéry, a procesy strategického učení** (tím, že se např. pracovní skupiny budou pravidelně scházet a

jejich činnost neskončí schválením strategického plánu), a tím **vytvářejí předpoklady, aby se mohly vynořovat stále nové strategie**. Jak jsme již uvedli, klíčové pro obce a města je, aby je dokázali rozpoznat. V tomto kontextu již často nehovoří o strategickém plánování, ale o strategickém managementu rozvoje obcí a měst.

Obrázek 8-6. Adaptační model tvorby rozvojových strategií

Zdroj: vlastní provedení

Strategické plánování podléhá změně. Předně **strategické plány ztrácí normativní charakter**. Srovnáme-li strategické dokumenty českých a německých nebo rakouských malých měst, tak zjistíme, že se značně liší. Strategické dokumenty českých měst většinou obsahují složitý systém strategických a operativních cílů a návrhy opatření, kterými se snaží řešit problémy všech rozvojových oblastí (ekonomika, životní prostředí atd.). Strategické dokumenty německých a rakouských malých měst jsou stručnější a více se orientují na klíčové problémy nebo realizaci vlajkových projektů, které mají synergický efekt. Skládají se z vize, která detailně popisuje, čeho by chtělo město do budoucna dosáhnout, a ze seznamu zmíněných klíčových rozvojových projektů. Větší pozornost než cílům věnují zdůvodnění, proč je zapotřebí realizovat právě tyto a ne jiné projekty. Nutno dodat, že se strategické plány malých měst svojí strukturou a obsahem liší. Mnohá města zastřešující strategické plány, jaké jsou u nás běžné, nemají. Nahrazují je různými integrovanými strategiemi, urbanistickými studiemi, projektovým plánováním apod.

Moderní strategické plánování obcí a měst přebírá také **nové role**. Tou první je role **informační**. Vedle formálních plánů si města pořizují různé výzkumy, expertízy, prognózy, scénáře budoucího rozvoje atd. Nevznikají pouze za účelem tvorby strategických plánů, ale jsou důležité sami o sobě. Zvyšují racionalitu strategického rozhodování nejenom místních samospráv, ale také místních firem, neziskových organizací a dalších subjektů. Význam těchto informačních, mohli bychom říci nezávazných plánovacích podkladů, roste.

Moderní strategické plánování obcí a měst dále přebírá **moderační a mediační funkci** (spolupráce a partnerství, spojování a propojování myšlenek a projektů), **pomáhá transferu nových myšlenek do praxe a urychluje procesy kolektivního učení** (výměna zkušeností, příklady dobré praxe, učení se z vlastních chyb). **Mění se také profesní požadavky na plánovače**. Stávají se z nich „rozvojáři“, kterým již nestačí pouze analytické schopnosti. Velký důraz se klade na komunikační dovednosti, (schopnost naslouchat, přesvědčovat a vést inteligentní diskusi) a znalost participativních a kreativních metod.

Použitá literatura:

- FALUDI, A., (2004). Spatial Planning Tradition in Europe: Their Role in the ESDP Process. *International Planning Studies*, vol. 9, no. 2-3, pp. 55-172.
- FÜRST, D., SCHOLLES, F., (2008). *Handbuch Theorien und Methoden der Raum-und Umweltplanung*. Dortmund: Rohn.
- GANSER, K., et. al. (1993). Die Planungsstrategie der IBA Emscher Park. Eine Annäherung. *RaumPlanung*, vol. 1993, no. 61, pp. 112-118.
- HUTTER, G., WIECHMANN, T., (ed.) (2010). *Strategische Planung. Zur Rolle der Planung in der Strategieentwicklung für Städte und Regionen*. Kassel: Planungsrundschau, Verlag Uwe Altröck. I
- JEŽEK, J., (2013). Strategické plánování obcí a měst: nové přístupy a cesty k jeho zefektivnění. In Klímová, V., Žítek, V. (eds.) *16th International Colloquium on Regional Sciences*. Brno: Masaryk University, pp. 372-376. ISBN 978-80-210-6257. DOI 10.5817/CZ.MUNI.P210-6257-2013-46.
- JEŽEK, J., (2014). Strategické plánování rozvoje měst a regionů z evropské perspektivy: vývoj, koncepce, problémy. *Slovak Journal of Public Policy and Public Administration*, vol. 2014, no. 1, pp. 7-21.
- KÜHN, M., FISCHER, S., (2010). *Strategische Stadtplanung. Strategiebildung in schrumpfenden Städten aus planungs- und politikwissenschaftlicher Perspektive*. Detmold: Rohn.
- LÖB, S., (2006). *Problembезогеное Regionalmanagement*. Dortmund: Verlag für Architektur, Bau- und Planungsliteratur.
- NEWMANN, P., (2008). Strategic Spatial Planning: Collective Action and Moments of Opportunity. *European Planning Studies*, vol. 16, no. 10, pp. 1371-1383. ISSN 0965-4313. DOI: 10.1080/09654310802420078.
- PALERMO, P.,C., PONZINI, D., (2010). *Spatial Planning and Urban Development. Critical Perspectives*. Milano: Springer.
- WIECHMANN, T., (2008). *Planung und Adaptation. Strategieentwicklung in Regionen, Organisationen und Netzwerken*. Dortmund: Rohn.

Příloha 1:

Občanské vybavení a investiční potřeby venkovských obcí do 3 tisíc obyvatel podle velikostních kategorií.

V této příloze využíváme výsledky dotazníkového šetření obcí do 3 tisíc obyvatel (za celou Českou republiku), které probíhalo on-line formou od listopadu 2019 do ledna 2020. Respondenty byli především starostové, místostarostové a tajemníci venkovských obcí. Celkem bylo dotázáno 1083 obcí.

Tabulka 1. Obce do 200 obyvatelCo z občanského vybavení nejvíce **chybí?**

	abs. počet položek	% z celkovéh o počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
maloobchod	65	23,1	30,1
kanalizace	34	12,1	15,7
voda - vodovod	23	8,2	10,6
víceúčelové hřiště - sportovní areál - sportoviště	21	7,5	9,7
ČOV	18	6,4	8,3
stravovací služby - pohostinství, restaurace	17	6,0	7,9
chodníky	16	5,7	7,4
dětské hřiště	15	5,3	6,9
zdravotní péče - lékař	11	3,9	5,1
společenské prostory, multifunkční/ společenský/ kulturní/ obecní dům, možnosti pro setkávání lidí, prostory pro pořádání kulturních akcí, zázemí pro spolky	10	3,6	4,6
služby (kadeřník, masáže, rehabilitace apod.)	7	2,5	3,2
zdravotní péče - zubař	6	2,1	2,8
sportovní a kulturní vyžití	5	1,8	2,3
mateřská škola	4	1,4	1,9
pošta	3	1,1	1,4
obchvat obce	2	0,7	0,9
bydlení - byty	2	0,7	0,9
parkovací místa	2	0,7	0,9
lékárna	2	0,7	0,9
základní škola	2	0,7	0,9
dům pro seniory (domov důchodců)	2	0,7	0,9
zdroj pitné vody	2	0,7	0,9
rychlý internet	2	0,7	0,9
tělocvična	1	0,4	0,5
jesle	1	0,4	0,5
společenský sál	1	0,4	0,5
senior taxi	1	0,4	0,5
sociální služby	1	0,4	0,5
volnočasové možnosti pro děti	1	0,4	0,5
plynofikace	1	0,4	0,5
vlaková zastávka	1	0,4	0,5
cyklostezka	1	0,4	0,5
finanční/ bankovní služby	1	0,4	0,5
	281	100,0	

Tabulka 2. Obce do 200 obyvatelCo z občanského vybavení potřebuje nejvíce **zvýšit kapacitu?**

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
dopravní obslužnost	21	30,0	9,7
voda - vodovod	11	15,7	5,1
bydlení - byty	7	10,0	3,2
kulturní/ společenský dům, společenské prostory	6	8,6	2,8
mateřské školy	5	7,1	2,3
parkovací místa	4	5,7	1,9
kanalizace	4	5,7	1,9
stavební pozemky, parcely	3	4,3	1,4
kulturní vyžití	2	2,9	0,9
rychlý internet	2	2,9	0,9
ČOV	1	1,4	0,5
odpadové hospodářství	1	1,4	0,5
most	1	1,4	0,5
elektrická energie	1	1,4	0,5
signál TV	1	1,4	0,5
	70	100,0	

Tabulka 3. Obce do 200 obyvatelCo z občanského vybavení potřebuje nejvíce **modernizovat**?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
místní komunikace	37	19,7	17,1
obecní úřad nebo jiné obecní (veřejné) budovy	26	13,8	12,0
kanalizace	19	10,1	8,8
kulturní/ společenský dům, společenské prostory	16	8,5	7,4
veřejné osvětlení	11	5,9	5,1
sportovní areál, hřiště	8	4,3	3,7
ČOV	8	4,3	3,7
chodníky	7	3,7	3,2
voda - vodovod	7	3,7	3,2
veřejná prostranství	6	3,2	2,8
stravovací služby - pohostinství, restaurace	5	2,7	2,3
kulturní možnosti	4	2,1	1,9
bydlení - byty	4	2,1	1,9
hasičská zbrojnice	4	2,1	1,9
místní rozhlas	3	1,6	1,4
zeleň	3	1,6	1,4
základní škola	3	1,6	1,4
dětské hřiště	3	1,6	1,4
sokolovna	2	1,1	0,9
rychlý internet	2	1,1	0,9
mateřská škola	2	1,1	0,9
maloobchod	1	0,5	0,5
hřbitov	1	0,5	0,5
most	1	0,5	0,5
místní obchod	1	0,5	0,5
protipovodňová opatření	1	0,5	0,5
byty pro sociálně slabší obyvatele	1	0,5	0,5
separace odpadu	1	0,5	0,5
letní taneční parket	1	0,5	0,5
	188	100,0	

Tabulka 4. Obce do 200 obyvatel

Jaké **klíčové projekty** byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
kanalizace (hl. splašková/ dešťová voda) - výstavba, rozšíření do okrajových částí, rekonstrukce)	71	13,3	41,5
místní komunikace	59	11,0	34,5
ČOV (výstavba, rekonstrukce)	55	10,3	32,2
voda - vodovod (vybudování, rozšíření, rekonstrukce)	53	9,9	31,0
rekonstrukce/ výstavba kulturního domu nebo společenského sálu	31	5,8	18,1
sportovní areály, sportoviště vč. dětských (výstavba, rekonstrukce)	29	5,4	17,0
chodníky, bezpečnost	23	4,3	13,5
zasíťování pozemků pro IBV	22	4,1	12,9
bydlení (především výstavba nových bytů)	18	3,4	10,5
údržba obecního majetku (zateplení, fasády apod.)	16	3,0	9,4
veřejné osvětlení	16	3,0	9,4
revitalizace veřejných prostranství (návsí, centra apod.)	14	2,6	8,2
rekonstrukce obecního úřadu	13	2,4	7,6
nový zdroj vody	12	2,2	7,0
obnova zeleně	12	2,2	7,0
pozemkové úpravy - krajina, cesty apod.	10	1,9	5,8
hasičská zbrojnice (modernizace, rozšíření, výstavba)	10	1,9	5,8
parkovací místa	6	1,1	3,5
brownfieldy	5	0,9	2,9
čištění vodotečí, budování tůní apod.	5	0,9	2,9
elektrické vedení (v zemi)	5	0,9	2,9
cyklostezky	4	0,7	2,3
dům pro seniory	4	0,7	2,3
revitalizace rybníků, nádrží apod.	4	0,7	2,3
výstavba technického zázemí	3	0,6	1,8
demolice	3	0,6	1,8
protipovodňová opatření	3	0,6	1,8
most - rekonstrukce	3	0,6	1,8
odpadové hospodářství	3	0,6	1,8
koupaliště	2	0,4	1,2
kostel v majetku obce	2	0,4	1,2
zpřístupnění zbytků hradu	2	0,4	1,2
rekonstrukce obecní prodejny	2	0,4	1,2

obnova lesů	2	0,4	1,2
rychlý internet	2	0,4	1,2
rozhledna	2	0,4	1,2
autobusový terminál / smyčka	1	0,2	0,6
tělocvična	1	0,2	0,6
mateřská škola	1	0,2	0,6
veřejný rozhlas	1	0,2	0,6
plynofikace	1	0,2	0,6
odpočinková místa na turistických trasách	1	0,2	0,6
lyžařský areál	1	0,2	0,6
návštěvnické centrum	1	0,2	0,6
	534	100,0	

Tabulka 5. Obce velikostní kategorie 201 až 500 obyvatelCo z občanského vybavení nejvíce chybí?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
maloobchod - obchod s potravinami, resp. zbožím každodenní potřeby	96	17,5	25,8
kanalizace	68	12,4	18,3
stravovací služby - pohostinství, restaurace	47	8,6	12,6
kulturní/ společenský dům, prostory pro setkávání mj. seniorů, komunitní centrum	46	8,4	12,4
sportovní areál, multifunkční hřiště	41	7,5	11,0
voda - vodovod	28	5,1	7,5
zdravotnictví - lékaři	27	4,9	7,3
služby (kadeřník, masáže, rehabilitace apod.)	26	4,7	7,0
ČOV	22	4,0	5,9
mateřské školy	21	3,8	5,6
bydlení - byty pro seniory	20	3,6	5,4
zubař	15	2,7	4,0
sociální služby	9	1,6	2,4
bydlení - byty - pro mladé, startovací byty	8	1,5	2,2
základní škola	7	1,3	1,9
chodníky	6	1,1	1,6
bydlení - byty	6	1,1	1,6
pošta	6	1,1	1,6
cyklostezka	6	1,1	1,6
dětské hřiště	5	0,9	1,3
denní stacionář	5	0,9	1,3
koupaliště	4	0,7	1,1
plynifikace	4	0,7	1,1
ambulantní sociální služby	3	0,5	0,8
obchvat obce	3	0,5	0,8
rychlý internet	3	0,5	0,8
odpadové hospodářství - sběrný dvůr, kompostárna)	3	0,5	0,8
ubytovací služby	3	0,5	0,8
kavárny, cukrárny	3	0,5	0,8
dětský lékař	2	0,4	0,5
lékárna	2	0,4	0,5
bankomat	1	0,2	0,3
policie	1	0,2	0,3
dům služeb - centrální	1	0,2	0,3
	548	100,0	

Tabulka 6. Obce velikostní kategorie 201 až 500 obyvatel
 Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **zvýšit kapacitu?**

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
dopravní obslužnost	24	15,3	6,5
parcely pro individuální bytovou výstavbu	23	14,6	6,2
mateřská škola	20	12,7	5,4
výstavba bytů, hlavně pro mladé	19	12,1	5,1
voda - vodovod	18	11,5	4,8
parkovací místa	18	11,5	4,8
ČOV	10	6,4	2,7
ubytovací služby pro turisty	6	3,8	1,6
chodníky	6	3,8	1,6
odpadové hospodářství (kompostárna apod.)	4	2,5	1,1
bydlení	2	1,3	0,5
pošta	2	1,3	0,5
možnosti trávení volného času	2	1,3	0,5
kulturní dům	1	0,6	0,3
jesle	1	0,6	0,3
protipovodňová opatření	1	0,6	0,3
	157	100,0	

Tabulka 7. Obce velikostní kategorie 201 až 500 obyvatel
Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **modernizovat**?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
místní komunikace	94	21,5	25,3
obecní úřad, veřejné budovy	43	9,8	11,6
společenský/ kulturní/ obecní dům	28	6,4	7,5
veřejné osvětlení	27	6,2	7,3
sportovní areál, hřiště, sportoviště	24	5,5	6,5
kanalizace	24	5,5	6,5
chodníky	22	5,0	5,9
voda - vodovod	22	5,0	5,9
maloobchod - lepší zásobování	15	3,4	4,0
mateřská škola	13	3,0	3,5
hasičská zbrojnice	13	3,0	3,5
veřejná prostranství a zeleň	12	2,7	3,2
kulturní a sportovní zařízení	11	2,5	3,0
základní škola	10	2,3	2,7
rychlý internet	8	1,8	2,2
ČOV	7	1,6	1,9
odpadové hospodářství - sběrný dvůr	7	1,6	1,9
zdravotní péče	6	1,4	1,6
dětské hřiště	5	1,1	1,3
obecní hospoda	5	1,1	1,3
stravovací a ubytovací služby (pro cestovní ruch)	4	0,9	1,1
byty	4	0,9	1,1
knihovna	4	0,9	1,1
pošta	3	0,7	0,8
restaurace	2	0,5	0,5
veřejný rozhlas	2	0,5	0,5
cyklostezky	2	0,5	0,5
oprava kulturních památek	2	0,5	0,5
požární nádrž	2	0,5	0,5
rekonstrukce bývalé školy	2	0,5	0,5
turistická ubytovna	1	0,2	0,3
mosty	1	0,2	0,3
teplárna	1	0,2	0,3
úklid - údržba obce	1	0,2	0,3
přechod pro chodce	1	0,2	0,3
bezbariérovost	1	0,2	0,3
dům pro seniory	1	0,2	0,3
fara	1	0,2	0,3
vodní hospodářství	1	0,2	0,3

umělá vodní nádrž	1	0,2	0,3
rozvody elektřiny	1	0,2	0,3
hřbitov	1	0,2	0,3
autobusová zastávka	1	0,2	0,3
dopravní značení	1	0,2	0,3
policie	1	0,2	0,3
	438	100,0	

Tabulka 8. Obce velikostní kategorie 201 až 500 obyvatel

Jaké **klíčové projekty** byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
plynifikace	53	4,2	16,2
ČOV (výstavba, rekonstrukce)	149	11,8	45,4
kanalizace (hl. splašková/ dešťová voda) - výstavba, rozšíření do okrajových částí, rekonstrukce)	86	6,8	26,2
voda - vodovod (vybudování, rozšíření, rekonstrukce)	52	4,1	15,9
nové zdroje vody	6	0,5	1,8
parkovací místa	21	1,7	6,4
místní komunikace	134	10,6	40,9
obchvat	5	0,4	1,5
chodníky, bezpečnost	70	5,5	21,3
veřejné budovy (zateplení, rekonstrukce)	34	2,7	10,4
bydlení (modernizace a výstavba nových bytů)	37	2,9	11,3
výkup a zasíťování pozemků pro IBV	71	5,6	21,6
kulturní dům, společenské centrum, sokolovna (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	41	3,2	12,5
obecní úřad	20	1,6	6,1
sportovní areály, sportoviště vč. dětských (výstavba, rekonstrukce) - víceúčelové	50	4,0	15,2
revitalizace veřejných prostranství (návsí, centra apod.)	34	2,7	10,4
revitalizace rybníků, nádrží, zadržování vody v krajině	44	3,5	13,4
veřejné osvětlení	31	2,5	9,5
hasičská zbrojnice (modernizace, rozšíření, výstavba)	22	1,7	6,7
zeleň	18	1,4	5,5
modernizace hřbitova	3	0,2	0,9
vedení elektrických sítí - kabely do země	3	0,2	0,9
rychlý internet	1	0,1	0,3
rozhledna	1	0,1	0,3
modernizace lyžařského areálu	1	0,1	0,3
základní školy (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	9	0,7	2,7
mateřská škola (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	24	1,9	7,3
přestavba, modernizace nebo nové využití objektů v obecním vlastnictví	27	2,1	8,2
oprava kulturních památek	18	1,4	5,5
rekonstrukce muzea	1	0,1	0,3
rekonstrukce nebo modernizace obecní prodejny	6	0,5	1,8
vybudování kempu	1	0,1	0,3

vybudování střediska služeb	2	0,2	0,6
cyklostezky	18	1,4	5,5
mosty	8	0,6	2,4
autobusový terminál / smyčka	2	0,2	0,6
autobusová zastávka	4	0,3	1,2
dům s pečovatelskou službou	4	0,3	1,2
bydlení pro seniory	12	0,9	3,7
sociální služby - obecně	2	0,2	0,6
společenský dům, komunitní centrum (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	20	1,6	6,1
vybudování muzea	1	0,1	0,3
komplexní pozemkové úpravy	4	0,3	1,2
sportovní hala	2	0,2	0,6
multifunkční kulturní a sportovní centrum	13	1,0	4,0
protipovodňová opatření	11	0,9	3,4
realizace biokoridoru	5	0,4	1,5
zadržování vody v krajině, zalesnění, větrolamy	16	1,3	4,9
fotovoltaické panely - energetická soběstačnost	1	0,1	0,3
odpadové hospodářství - sběrná místa, kompostárny apod.	18	1,4	5,5
brownfieldy - nové využití	19	1,5	5,8
brownfieldy - demolice	2	0,2	0,6
veřejný rozhlas - oprava, digitalizace	4	0,3	1,2
hasičská zbrojnice (modernizace, rozšíření, vybavení, výstavba)	4	0,3	1,2
technické zázemí komunálních služeb	12	0,9	3,7
obnova lesů	6	0,5	1,8
centralizovaný rozvoj tepla	1	0,1	0,3
sanace skalního masívu	1	0,1	0,3
	1265	100,0	

Tabulka 9. Obce velikostní kategorie 501 až 1000 obyvatel
Co z občanského vybavení nejvíce **chybí?**

	abs. počet položek	% z celkovéh o počtu položek	podíl obcí dané kategori e %
sportovní zařízení, areály, centra, hřiště	34	7,9	12,5
společenský dům, sál, kulturní dům	31	7,2	11,4
restaurace	29	6,8	10,7
soukromé služby - pedikúra aj.	28	6,5	10,3
maloobchod - obchod	26	6,1	9,6
zdravotní služby - lékaři	24	5,6	8,9
kanalizace	21	4,9	7,7
komunitní centrum - místo pro scházení se	21	4,9	7,7
zubař	19	4,4	7,0
byty - obecně, pro mladé, startovací	15	3,5	5,5
chodníky	12	2,8	4,4
ČOV	12	2,8	4,4
dům s pečovatelskou službou	12	2,8	4,4
dětský lékař	10	2,3	3,7
domov pro seniory	10	2,3	3,7
odpadové hospodářství - sběrný dvůr	9	2,1	3,3
tělocvična	9	2,1	3,3
vodovod	8	1,9	3,0
základní škola	8	1,9	3,0
sociální bydlení	8	1,9	3,0
ubytovací kapacity/ služby	8	1,9	3,0
sociální služby - obecně	7	1,6	2,6
bankomat	7	1,6	2,6
pošta	7	1,6	2,6
zdravotní středisko - ordinace pro lékaře	6	1,4	2,2
mateřská škola	6	1,4	2,2
pozemky pro IBV	6	1,4	2,2
cyklostezky	5	1,2	1,8
lékárna	4	0,9	1,5
koupaliště	3	0,7	1,1
kulturní vyžití	3	0,7	1,1
zdroj pitné vody	2	0,5	0,7
kavárna, cukrárna	2	0,5	0,7
multifukční obecní dům - hasiči, služby, obecní úřad, lékař apod.	2	0,5	0,7
hřiště pro děti	2	0,5	0,7
školní jídelna	2	0,5	0,7
veřejné WC	1	0,2	0,4
veřejná stravovna	1	0,2	0,4

zimní stadion	1	0,2	0,4
nový OÚ	1	0,2	0,4
venkovní prostor pro scházení se	1	0,2	0,4
mateřské centrum	1	0,2	0,4
kino	1	0,2	0,4
protiterozní opatření	1	0,2	0,4
veřejné osvětlení	1	0,2	0,4
hasičská zbrojnice	1	0,2	0,4
policie	1	0,2	0,4
	429	100,0	

Tabulka 10. Obce velikostní kategorie 501 až 1000 obyvatelCo z občanského vybavení potřebuje nejvíce **zvýšit kapacitu?**

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
mateřská škola	53	27,2	19,6
základní škola	24	12,3	8,9
bydlení - byty	20	10,3	7,4
parkovací místa	17	8,7	6,3
restaurace	13	6,7	4,8
pozemky pro IBV	11	5,6	4,1
dopravní dostupnost	10	5,1	3,7
ubytovací kapacity/ služby	8	4,1	3,0
kanalizace	7	3,6	2,6
zdravotnické služby - lékaři	7	3,6	2,6
sociální služby	5	2,6	1,8
sportovní nabídka - sportoviště, hřiště apod.	4	2,1	1,5
vodovod	4	2,1	1,5
kulturní zařízení	4	2,1	1,5
školní družina	2	1,0	0,7
vodní zdroje	2	1,0	0,7
protihluková opatření - stěna	1	0,5	0,4
odpadové hospodářství - kontejnery	1	0,5	0,4
kulturní dům	1	0,5	0,4
stacionární sociální služby	1	0,5	0,4
	195	100,0	

Tabulka 11. Obce velikostní kategorie 501 až 1000 obyvatel
 Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce modernizovat?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
místní komunikace	48	14,2	17,7
kulturní/ obecní/ spolkový dům, komunitní centrum	33	9,8	12,2
základní škola	27	8,0	10,0
budova OÚ	24	7,1	8,9
kanalizace	16	4,7	5,9
chodníky	14	4,1	5,2
vodovod	14	4,1	5,2
veřejné prostranství, zeleň	13	3,8	4,8
bydlení - byty	12	3,6	4,4
sportovní areál, sportoviště	12	3,6	4,4
veřejné osvětlení	12	3,6	4,4
veřejné budovy	11	3,3	4,1
hasičská zbrojnice	11	3,3	4,1
ČOV	10	3,0	3,7
knihovna	9	2,7	3,3
mateřská škola	9	2,7	3,3
sokolovna	8	2,4	3,0
maloobchod	6	1,8	2,2
odpadové hospodářství - sběrný dvůr, kompostárna	6	1,8	2,2
veřejný rozhlas	5	1,5	1,8
rychlý internet	4	1,2	1,5
koupaliště	4	1,2	1,5
zdravotní středisko	4	1,2	1,5
stravovací služby - hostinec apod.	3	0,9	1,1
tělocvična	3	0,9	1,1
dětské hřiště	2	0,6	0,7
požární nádrž	2	0,6	0,7
technický dvůr	2	0,6	0,7
mosty	2	0,6	0,7
venkovní areál pro kulturní a společenské akce	2	0,6	0,7
pošta	2	0,6	0,7
autobusová zastávka nebo nádraží	2	0,6	0,7
obecní ubytovna	1	0,3	0,4
bezpečnost v dopravě	1	0,3	0,4
přístaviště	1	0,3	0,4
obecní - víceúčelový dům	1	0,3	0,4
ubytovací služby	1	0,3	0,4
zámek	1	0,3	0,4
	338	100,0	

Tabulka 12. Obce velikostní kategorie 501 až 1000 obyvatel

Jaké **klíčové projekty** byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
kanalizace (hl. splašková/ dešťová voda) - výstavba, rozšíření do okrajových částí, rekonstrukce)	97	9,7	39,9
místní komunikace	81	8,1	33,3
chodníky, bezpečnost	67	6,7	27,6
výkup a zasíťování pozemků pro IBV	58	5,8	23,9
voda - vodovod (vybudování, rozšíření, rekonstrukce)	51	5,1	21,0
ČOV (výstavba, rekonstrukce)	50	5,0	20,6
bydlení - byty (rekonstrukce, modernizace, nová výstavba)	47	4,7	19,3
sportovní areál, centrum (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	45	4,5	18,5
základní školy (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	45	4,5	18,5
mateřská škola (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	36	3,6	14,8
kulturní dům, společenské centrum, sokolovna (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	35	3,5	14,4
revitalizace veřejných prostranství (návsí, centra apod.)	34	3,4	14,0
přestavba, modernizace nebo nové využití objektů v obecním vlastnictví	33	3,3	13,6
cyklostezky	21	2,1	8,6
hasičská zbrojnice (modernizace, rozšíření, vybavení, výstavba)	21	2,1	8,6
veřejné osvětlení	19	1,9	7,8
bydlení pro seniory	18	1,8	7,4
obecní úřad	17	1,7	7,0
komunitní/ společenské centrum	16	1,6	6,6
multifunkční centrum (OÚ, hasiči, lékař, sál apod.)	16	1,6	6,6
odpadové hospodářství - sběrná místa, kompostárny apod.	16	1,6	6,6
nové zdroje vody	11	1,1	4,5
zadržování vody v krajině, zalesnění, větrolamy	11	1,1	4,5
tělocvična	10	1,0	4,1
revitalizace rybníků, nádrží, zadržování vody v krajině	10	1,0	4,1
mosty	10	1,0	4,1
zeleň	8	0,8	3,3
brownfieldy - nové využití	8	0,8	3,3

komunitní centrum pro seniory	8	0,8	3,3
protipovodňová opatření	7	0,7	2,9
parkovací místa	6	0,6	2,5
hřbitov	6	0,6	2,5
dopravní obslužnost	4	0,4	1,6
oprava kulturních památek	4	0,4	1,6
koupaliště	4	0,4	1,6
centrální dům služeb	4	0,4	1,6
pozemkové úpravy - krajina, cesty apod.	4	0,4	1,6
technické zázemí komunálních služeb	4	0,4	1,6
školní jídelna	3	0,3	1,2
veřejné služby - obecně	3	0,3	1,2
brownfieldy -demolice	3	0,3	1,2
prodejna potravin	3	0,3	1,2
plynofikace	3	0,3	1,2
rekonstrukce nebo výstavba zdravotního střediska/ lékařského domu	3	0,3	1,2
sanace skalního masívu, sesuv půdy	3	0,3	1,2
rekonstrukce ubytovny	2	0,2	0,8
vedení elektrických sítí - kabely do země	2	0,2	0,8
rozhledna	2	0,2	0,8
průmyslové/ podnikatelské plochy	2	0,2	0,8
rekonstrukce centrální výtopy	2	0,2	0,8
rekonstrukce veřejných WC	2	0,2	0,8
veřejný rozhlas	2	0,2	0,8
rychlý internet	2	0,2	0,8
autobusový terminál	1	0,1	0,4
obchvat	1	0,1	0,4
dům s pečovatelskou službou	1	0,1	0,4
mosty	1	0,1	0,4
revitalizace panelových domů	1	0,1	0,4
zdravotní středisko	1	0,1	0,4
rekonstrukce zámku	1	0,1	0,4
solární elektrárna	1	0,1	0,4
životní prostředí	1	0,1	0,4
infrastruktura pro cestovní ruch	1	0,1	0,4
obecní jídelna a ubytovna	1	0,1	0,4
autokempink	1	0,1	0,4
ubytování pro turisty	1	0,1	0,4
rekonstrukce zámku	1	0,1	0,4
oprava kulturních památek	1	0,1	0,4
životní prostředí	1	0,1	0,4
odstranění černých staveb v rekreační oblasti	1	0,1	0,4
přestupní terminál	1	0,1	0,4
rekonstrukce budovy bývalého nádraží	1	0,1	0,4
sanace domů po důlní činnosti	1	0,1	0,4

obnova lesů	1	0,1	0,4
letní kino (vybudování)	1	0,1	0,4
informační systém	1	0,1	0,4
	1002	100,0	

Tabulka 13. Obce velikostní kategorie 1001 až 2000 obyvatel
Co z občanského vybavení nejvíce chybí?

	abs. počet položek	% z celkovéh o počtu položek	podíl obcí dané kategor ie %
zdravotní služby - lékaři	22	8,2	14,5
kulturní dům, sál, komunitní/ spolkový dům, společenské centrum	21	7,9	13,8
bydlení pro seniory	20	7,5	13,2
stravovací služby - restaurace apod.	19	7,1	12,5
sportovní areály, sportoviště, multifunkční haly	18	6,7	11,8
zubař	18	6,7	11,8
kanalizace	16	6,0	10,5
maloobchod	10	3,7	6,6
lékárna	10	3,7	6,6
základní škola	10	3,7	6,6
kavárna, cukrárna	8	3,0	5,3
dům s pečovatelskou službou - stacionární péče	8	3,0	5,3
bydlení - byty	8	3,0	5,3
bankomat	8	3,0	5,3
tělocvična	7	2,6	4,6
mateřská škola	6	2,2	3,9
cyklostezky	6	2,2	3,9
vodovod	4	1,5	2,6
ČOV	4	1,5	2,6
služby	4	1,5	2,6
dětský lékař	4	1,5	2,6
sociální služby - obecně	3	1,1	2,0
rychlý internet	3	1,1	2,0
finanční / bankovní služby	3	1,1	2,0
bazén	2	0,7	1,3
ubytovací služby/ kapacity	2	0,7	1,3
jesle	2	0,7	1,3
hasičská zbrojnice	2	0,7	1,3
školní kuchyně	2	0,7	1,3
informační centrum	2	0,7	1,3
ordinace lékařů	2	0,7	1,3
pošta	2	0,7	1,3
odpadové hospodářství - sběrný dvůr	2	0,7	1,3
policie	1	0,4	0,7
knihovna	1	0,4	0,7
setkávání mládeže	1	0,4	0,7
zadržování vody v krajině	1	0,4	0,7
zdroje pitné vody	1	0,4	0,7
kino	1	0,4	0,7
nový obecní úřad	1	0,4	0,7

most - lávka	1	0,4	0,7
plynofikace	1	0,4	0,7
	267	100,0	

Tabulka 14. Obce velikostní kategorie 1001 až 2000 obyvatel
 Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **zvýšit kapacitu?**

		abs. počet položek	% z celkového počtu položek
mateřská škola	20	16,0	13,2
parkovací možnosti	20	16,0	13,2
bydlení - byty, vč. sociálního	16	12,8	10,6
pozemky pro IBV	12	9,6	7,9
ČOV	10	8,0	6,6
základní škola	9	7,2	6,0
stravovací služby - restaurace, pohostinství	9	7,2	6,0
ubytovací služby	7	5,6	4,6
veřejná doprava/ obslužnost	6	4,8	4,0
rozšíření maloobchodní nabídky	5	4,0	3,3
odpadové hospodářství - sběrný dvůr	3	2,4	2,0
zdroj pitné vody	2	1,6	1,3
kulturní dům	1	0,8	0,7
služby pro seniory	1	0,8	0,7
sportovní vybavení	1	0,8	0,7
modernizace autokempu	1	0,8	0,7
mobilní signál	1	0,8	0,7
volnočasové možnosti	1	0,8	0,7
	125	100,0	

Tabulka 15. Obce velikostní kategorie 1001 až 2000 obyvatel
Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **modernizovat**?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
místní komunikace	42	17,0	27,6
vodovod	18	7,3	11,8
kanalizace	17	6,9	11,2
obecní úřad	16	6,5	10,5
kulturní dům	15	6,1	9,9
základní škola	14	5,7	9,2
chodníky	14	5,7	9,2
sportovní areály, sportoviště, haly atd.	14	5,7	9,2
veřejná prostranství, zeleň	12	4,9	7,9
veřejné stavby apod.	11	4,5	7,2
veřejné osvětlení	9	3,6	5,9
mateřská škola	8	3,2	5,3
bydlení - byty	6	2,4	3,9
hasičská zbrojnice	6	2,4	3,9
ČOV	5	2,0	3,3
rychlý internet	5	2,0	3,3
zdravotní středisko	4	1,6	2,6
sokolovna	4	1,6	2,6
tělocvična	4	1,6	2,6
kino	3	1,2	2,0
bezbariérovost	3	1,2	2,0
maloobchod	2	0,8	1,3
revitalizace panelových domů	1	0,4	0,7
koupaliště	1	0,4	0,7
knihovna	1	0,4	0,7
elektrické rozvody	1	0,4	0,7
odpadové hospodářství - sběrné dvory	1	0,4	0,7
protipovodňová opatření	1	0,4	0,7
revitalizace rybníků	1	0,4	0,7
hřbitov	1	0,4	0,7
kulturní památka	1	0,4	0,7
vlakové nádraží	1	0,4	0,7
pošta	1	0,4	0,7
knihovna	1	0,4	0,7
kabelová televize	1	0,4	0,7
zámek	1	0,4	0,7
veřejný rozhlas	1	0,4	0,7
	247	100,0	

Tabulka 16. Obce velikostní kategorie 1001 až 2000 obyvatel

Jaké **klíčové projekty** byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
místní komunikace	52	8,7	38,5
kanalizace (hl. splašková/ dešťová voda) - výstavba, rozšíření do okrajových částí, rekonstrukce)	50	8,4	37,0
základní školy (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	39	6,5	28,9
ČOV (výstavba, rekonstrukce)	32	5,4	23,7
voda - vodovod (vybudování, rozšíření, rekonstrukce)	31	5,2	23,0
výkup a zasíťování pozemků pro IBV	30	5,0	22,2
chodníky, bezpečnost	25	4,2	18,5
bydlení - výstavba nových bytů	25	4,2	18,5
bydlení pro seniory	22	3,7	16,3
údržba obecního majetku (zateplení, fasády apod.)	19	3,2	14,1
mateřská škola	18	3,0	13,3
revitalizace veřejných prostranství (návsí, centra apod.)	16	2,7	11,9
kulturní dům, společenské centrum, sokolovna (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	15	2,5	11,1
cyklostezky	14	2,3	10,4
komunitní centrum, spolkový dům, kulturní a společenské centrum, sokolovna	14	2,3	10,4
obecní úřad	13	2,2	9,6
sportovní hala	11	1,8	8,1
zeleň	11	1,8	8,1
revitalizace rybníků, nádrží apod.	11	1,8	8,1
brownfieldy - nové využití	10	1,7	7,4
parkovací místa	9	1,5	6,7
hasičská zbrojnice	9	1,5	6,7
zadržení vody v krajině, zalesnění, větrolamy	9	1,5	6,7
mosty, lávky	8	1,3	5,9
oprava kulturních památek	8	1,3	5,9
dům s pečovatelskou službou	7	1,2	5,2
polyfunkční objekt	7	1,2	5,2
pozemkové úpravy - krajina, cesty apod.	7	1,2	5,2
tělocvična	6	1,0	4,4
brownfieldy - demolice	6	1,0	4,4
odpadové hospodářství - sběrné dvory, kompostárny apod.	6	1,0	4,4
veřejné osvětlení	5	0,8	3,7

bydlení - rekonstrukce obecních bytů	5	0,8	3,7
protipovodňová opatření	5	0,8	3,7
obchvat	4	0,7	3,0
bydlení - revitalizace panelových sídlišť	4	0,7	3,0
sportovně-kulturní hala	4	0,7	3,0
zdravotní středisko	3	0,5	2,2
knihovna	2	0,3	1,5
dopravní obslužnost	2	0,3	1,5
obnova lesa	2	0,3	1,5
průmyslová/ podnikatelská zóna	2	0,3	1,5
technické zázemí komunálních služeb	2	0,3	1,5
koupaliště	1	0,2	0,7
hřbitov	1	0,2	0,7
sociální služby - obecně	1	0,2	0,7
elektrické vedení (v zemi)	1	0,2	0,7
autobusový terminál / smyčka	1	0,2	0,7
dům služeb	1	0,2	0,7
rozhledna	1	0,2	0,7
obecní obchod	1	0,2	0,7
letní kino (vybudování)	1	0,2	0,7
koupaliště	1	0,2	0,7
obecní ovocný sad	1	0,2	0,7
biokoridor	1	0,2	0,7
rekonstrukce zámku	1	0,2	0,7
turistická infrastruktura	1	0,2	0,7
obecní obchod	1	0,2	0,7
kamerový systém	1	0,2	0,7
	596	100,0	

Tabulka 17. Obce velikostní kategorie 2001 až 3000 obyvatel
Co z občanského vybavení nejvíce chybí?

	abs. počet položek	% z celkovéh o počtu položek	podíl obcí dané kategorie e %
sportovní areál, centrum, hala apod.	18	11,5	25,0
kulturní dům, komunitní centrum apod.	17	10,9	23,6
bydlení – byty, vč. sociálních	13	8,3	18,1
stravovací služby - restaurace	9	5,8	12,5
služby	9	5,8	12,5
maloobchod	8	5,1	11,1
zubař	8	5,1	11,1
lékař vč. specializací	7	4,5	9,7
bankomat, finanční služby	6	3,8	8,3
ubytovací služby	5	3,2	6,9
bydlení pro seniory	5	3,2	6,9
dům s pečovatelskou službou	5	3,2	6,9
základní škola	4	2,6	5,6
sociální služby	4	2,6	5,6
kanalizace	3	1,9	4,2
dětské hřiště	3	1,9	4,2
dětský lékař	3	1,9	4,2
pošta	3	1,9	4,2
vodovod	2	1,3	2,8
nákupní centrum	2	1,3	2,8
kavárna, cukrárna	2	1,3	2,8
lékárna	2	1,3	2,8
tělocvična	2	1,3	2,8
cyklostezky	2	1,3	2,8
odpadové hospodářství - sběrný dvůr	2	1,3	2,8
koupaliště	1	0,6	1,4
parkovací dům	1	0,6	1,4
knihovna	1	0,6	1,4
veřejné WC	1	0,6	1,4
plynofikace	1	0,6	1,4
policie	1	0,6	1,4
školní jídelna	1	0,6	1,4
hasičská zbrojnice	1	0,6	1,4
protipovodňová opatření	1	0,6	1,4
ČOV	1	0,6	1,4
obchvat obce	1	0,6	1,4
informační centrum	1	0,6	1,4
	156	100,0	

Tabulka 18. Obce velikostní kategorie 1001 až 2000 obyvatel
 Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **zvýšit kapacitu**?

2000-2999 obyvatel - potřeba zvýšit kapacitu	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
základní škola	14	20,6	19,4
mateřská škola	13	19,1	18,1
parkování	10	14,7	13,9
bydlení - byty	9	13,2	12,5
maloobchod - rozšíření nabídky	5	7,4	6,9
stravovací služby	5	7,4	6,9
pozemky pro IBV	4	5,9	5,6
zdravotnické služby - lékaři	3	4,4	4,2
vodní zdroje	2	2,9	2,8
služby	1	1,5	1,4
kemp	1	1,5	1,4
volnočasové možnosti	1	1,5	1,4
	68	100,0	

Tabulka 19. Obce velikostní kategorie 2001 až 3000 obyvatel
 Co z občanského vybavení potřebuje nejvíce **modernizovat**?

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
komunikace	18	14,9	25,0
základní škola	11	9,1	15,3
veřejná prostranství, budovy	11	9,1	15,3
kulturní/ obecní dům	11	9,1	15,3
sportovní areál, hala	7	5,8	9,7
obecní úřad	6	5,0	8,3
chodníky	5	4,1	6,9
kanalizace	4	3,3	5,6
vodovod	4	3,3	5,6
zdravotní středisko, lékařský dům	4	3,3	5,6
smuteční síň - hřbitov	4	3,3	5,6
knihovna	4	3,3	5,6
kino	4	3,3	5,6
mateřská škola	3	2,5	4,2
bydlení - byty	3	2,5	4,2
bezbariérovost	3	2,5	4,2
ČOV	2	1,7	2,8
sokolovna	2	1,7	2,8
tělocvična	2	1,7	2,8
pošta	2	1,7	2,8
centrální vytápění	2	1,7	2,8
úklidové služby	2	1,7	2,8
veřejné osvětlení	1	0,8	1,4
koupaliště	1	0,8	1,4
park	1	0,8	1,4
restaurace - modernizace	1	0,8	1,4
dům pro seniory	1	0,8	1,4
protipovodňová opatření	1	0,8	1,4
kulturní památka	1	0,8	1,4
	121	100,0	

Tabulka 20. Obce velikostní kategorie 2001 až 3000 obyvatel

Jaké **klíčové projekty** byste chtěli v nejbližších deseti letech realizovat? Jedná se o projekty, které nejsou obce schopné realizovat bez státní nebo evropské pomoci.

	abs. počet položek	% z celkového počtu položek	podíl obcí dané kategorie %
kulturní dům, společenské centrum, sokolovna (rekonstrukce, modernizace, výstavba)	21	8,0	33,9
základní školy (rozšíření, přestavba, modernizace, výstavba)	19	7,2	30,6
místní komunikace	18	6,8	29,0
bydlení - byty (rekonstrukce, modernizace, nová výstavba; humanizace sídlišť)	18	6,8	29,0
kanalizace (hl. splašková/ dešťová voda) - výstavba, rozšíření do okrajových částí, rekonstrukce)	16	6,1	25,8
voda - vodovod (vybudování, rozšíření, rekonstrukce)	16	6,1	25,8
revitalizace veřejných prostranství (návsí, centra apod.)	14	5,3	22,6
výkup a zasíťování pozemků pro IBV	12	4,6	19,4
sportovní areál, hala	12	4,6	19,4
chodníky, bezpečnost	11	4,2	17,7
ČOV (výstavba, rekonstrukce)	9	3,4	14,5
mateřská škola	9	3,4	14,5
cyklostezky	8	3,0	12,9
dům pro seniory	7	2,7	11,3
brownfieldy - nové využití	6	2,3	9,7
údržba obecního majetku (zateplení, fasády apod.)	5	1,9	8,1
sociální služby - denní stacionář	5	1,9	8,1
multifunkční centrum (OÚ, hasiči, lékař, sál apod.)	5	1,9	8,1
obecní úřad	5	1,9	8,1
protipovodňová opatření	4	1,5	6,5
odpadové hospodářství - sběrná místa atd.	4	1,5	6,5
hasičská zbrojnice	3	1,1	4,8
koupaliště	3	1,1	4,8
oprava zámku	3	1,1	4,8
voda v krajině	3	1,1	4,8
parkovací místa	2	0,8	3,2
revitalizace rybníků, nádrží apod.	2	0,8	3,2
brownfieldy - demolice	2	0,8	3,2
protipovodňová opatření	2	0,8	3,2
zeleň, parky	2	0,8	3,2
tělocvična	2	0,8	3,2
oprava kulturních památek	2	0,8	3,2

zdravotní středisko	2	0,8	3,2
ubytování pro turisty	2	0,8	3,2
veřejné osvětlení	1	0,4	1,6
průmyslová/ podnikatelská zóna	1	0,4	1,6
rozhledna	1	0,4	1,6
plynofikace	1	0,4	1,6
hřiště pro děti	1	0,4	1,6
přestavba kina	1	0,4	1,6
kemp	1	0,4	1,6
rekonstrukce kláštera	1	0,4	1,6
nákupní centrum	1	0,4	1,6
	263	100,0	

Příloha 2. Kvantitativní analýza výsledků dotazníkového šetření

V této příloze využíváme výsledky dotazníkového šetření obcí do 3 tisíc obyvatel (za celou Českou republiku), které probíhalo on-line formou od listopadu 2019 do ledna 2020. Respondenty byli především starostové, místostarostové a tajemníci venkovských obcí. Celkem bylo dotázáno 1083 obcí.

Vybrané otázky z dotazníkového šetření, které byly předmětem kvantitativní analýzy

Otázka 2: Velikostní kategorie obcí

- a) 1-200
- b) 201-500
- c) 501-1000
- d) 1001-2000
- e) 2001-3000
- f) 3001-5000
- g) 5001-10000
- h) 10001-20000
- i) 20001-50000
- j) 50001 a více

Otázka 3: Krajská příslušnost

- a) Praha
- b) Středočeský
- c) Jihočeský
- d) Plzeňský
- e) Karlovarský
- f) Ústecký
- g) Liberecký
- h) Královéhradecký
- i) Pardubický
- j) Vysočina
- k) Jihomoravský
- l) Zlínský
- m) Olomoucký
- n) Moravskoslezský

Otázka 4: Typologie venkova podle Perlína (2019)

- a) Nevyhraněný typ
- b) Rozvinutý typ
- c) Sociálně znevýhodněný typ
- d) Sociálně a polohově znevýhodněný typ
- e) Polohově znevýhodněný typ

Otázka 8: Dosavadní vývoj ve vedení obce

- a) Přirozený/ stabilní vývoj (starosta a členové obecního/ městského zastupitelstva často pracují více než jedno volební období)
- b) Časté změny (časté střídání starosty nebo členů obecního/ městského zastupitelstva)

Otázka 9: Vývoj obce v posledních 10 letech

- a) Mnohé se změnilo k lepšímu, více se asi nedalo stihnout
- b) Mnohé se změnilo k lepšímu, ale mohlo se udělat více
- c) V podstatě se nic nezměnilo
- d) Pokud se něco změnilo, tak spíše k horšímu
- e) Dnes je na tom obec/ město určitě hůře

Otázka 11: Vývoj obce v posledních 10 letech podle vybraných kritérií

- a) Počet bydlícího obyvatelstva
- b) Počet nově postavených bytů
- c) Počet pracovních míst
- d) Počet žáků a studentů navštěvujících místní školy
- e) Nabídka občanské vybavenosti, resp. veřejných služeb
- f) Počet návštěvníků (turistů)

12. Jak hodnotíte vaši obec?

- a) Vzhled, čistota a upravenost obce
- b) Kvalita veřejných prostranství
- c) Stav a údržba veřejných budov
- d) Péče o památky/ kulturní dědictví
- e) Kvalita životního prostředí
- f) Zásobování vodou
- g) Kanalizace a čištění odpadních vod
- h) Odvoz a likvidace odpadů
- i) Ostatní technická infrastruktura
- j) Stav a údržba místních komunikací

- k) Dopravní dostupnost v rámci obce
- l) Dopravní dostupnost spádových obcí
- m) Dostupnost „nadstandardní“ infrastruktury
- n) Parkovací možnosti
- o) Podmínky pro pěší dopravu
- p) Podmínky pro cyklistickou dopravu
- q) Kvalita internetového připojení
- r) Nabídka pracovních příležitostí
- s) Možnosti uplatnění vzdělání a kvalifikace
- t) Investiční a podnikatelská atraktivita
- u) Potenciál rozvoje cestovního ruchu
- v) Dostupnost a kvalita bydlení
- w) Občanská vybavenost (celkově)
- x) Kultura a sport (obecně)
- y) Kultura a sport pro seniory
- z) Kultura a sport pro děti a mládež
- za) Mezilidské a sousedské vztahy
- zb) Sociální soudržnost, chudoba
- zc) Spolky a neziskových organizace
- zd) Angažovanost občanů

13. Hodnocení občanské vybavenosti

- a) Nabídka zboží každodenní potřeby
- b) Nabídka zboží dlouhodobé spotřeby
- c) Poštovní a finanční služby
- d) Stravovací zařízení
- e) Soukromé služby (kadeřník, čistírna..)
- f) Všeobecný lékař
- g) Zubař
- h) Oční lékař
- i) Ostatní odborní lékaři
- j) Lékárna
- k) Nemocnice
- l) Ambulantní sociální služby
- m) Stacionární sociální služby
- n) Policie
- o) Hasiči a integrovaný záchranný systém
- p) Kulturní nabídka
- q) Sportovní nabídka
- r) Mateřské školy
- s) Základní školství
- t) Střední školství
- u) Základní umělecké školství

18. Trendy v nejbližších 10 letech

- a) Pokles počtu obyvatel
- b) Odchod lidí
- c) Stárnutí populace
- d) Příchod nových obyvatel
- e) Úpadek komunitního života
- f) Prohlubování rozdílů město-venkov
- g) Růst sociál. Rozdílů a chudoby
- h) Růst počtu neobývaných domů a bytů
- i) Snižování kvality a dostupnosti veř. služeb
- j) Pokles pracovních míst
- k) Růst pracovních příl. v nových odvětvích
- l) Zhoršování mobility a dopravní dostupnosti
- m) Růst problémů technické infrastruktury
- n) Klimatické změny
- o) Zhoršování kvality životního prostředí
- p) Prosazování nových technologií
- q) Růst meziobecní spolupráce

19. Investiční potřeby na nejbližších 10 let

- a) Brownfieldy (nové využití)
- b) Demolice nebo odstraňování brownfieldů
- c) Revitalizace vybraných částí obcí
- d) Integrace/ koncentrace veřejných služeb
- e) Posilování obytné funkce
- f) Posilování obslužné funkce
- g) Zvyšování kvality občanské vybavenosti
- h) Rozvoj/ přizpůsobování technické infrastruktury
- i) Rozvoj dopravní infrastruktury a dostupnosti
- j) Posilování ekonomické funkce
- k) Podpora cestovního ruchu
- l) Energetické úspory, samostatnost
- m) Adaptace na klimatickou změnu
- n) Zvyšování kvality životního prostředí
- o) Zvyšování bezpečnosti
- p) Využívání moderních technologií a smart
- q) jiné potřeby

20. Význam těchto faktorů pro budoucnost

- a) Participace občanů
- b) Rozvoj občanské společnosti
- c) Vzdělávání a kulturní rozvoj
- d) Lepší marketing a propagace
- e) Rozvoj meziobecní spolupráce

21. Překážky budoucího rozvoje

- a) Poloha
- b) Lidský a sociální kapitál
- c) Disponibilní rozvojové plochy
- d) Organizační a plánovací kapacity
- e) Sdílená vize a schopnost domluvit se
- f) Atraktivita pro bydlení
- g) Atraktivita pro investování a podnikání
- h) Dostupnost podpůrných programů
- i) Kompetence místních samospráv
- j) Koordinace zájmů obec-kraj-stát

Tabulka 1. Velikostní kategorie obce (nezávisle proměnná) x Závisle proměnné

		χ^2	sv	p-value	Cramer V	Gama koef.
		Velikost obce (otázka 2)				
Dosavadní vývoj ve vedení obce	8	33,05391	df=9	p=,00013	,1593331	
Vývoj obce v posledních 10 letech	9					
Vývoj obce v posledních 10 letech dle vybraných kritérií	11A	155,0921	df=36	p=,00000		
	11B	80,02989	df=36	p=,00003		
	11C	213,0349	df=36	p=0,0000	,2197392	,3785787
	11D	84,67273	df=36	p=,00001		
	11E	162,3673	df=36	p=0,0000	,1830827	,3478520
	11F					
Hodnocení obce dle vybraných kritérií	12A					
	12B	51,90417	df=36	p=,04189		
	12C					
	12D					
	12E	76,23362	df=36	p=,00010		
	12F	84,97637	df=36	p=,00001		
	12G	183,0905	df=36	p=0,0000	,1909770	,2857686
	12H					
	12I	67,37414	df=36	p=,00117		
	12J	63,51620	df=36	p=,00312		
	12K	121,8425	df=36	p=,00000	,1690405	,2686481
	12L	101,3040	df=36	p=,00000	,1397915	,2442166
	12M	82,66808	df=36	p=,00002		
	12N					
	12O					
	12P					
	12Q	103,1581	df=36	p=,00000		
	12R	240,0172	df=36	p=0,0000	,2252158	,3922325
	12S	166,1847	df=36	p=0,0000	,1932048	,2818345
	12T	180,9109	df=36	p=0,0000	,1958599	,3448119
	12U	141,4801	df=36	p=,00000	,1729121	,3108698
	12V					
	12W	207,0915	df=36	p=0,0000	,2012731	,3804716
	12X	195,0747	df=36	p=0,0000	,1942850	,3902106
12Y	243,8129	df=36	p=0,0000	,2191631	,4179609	
12Z	197,1259	df=36	p=0,0000	,1953038	,3771785	
12ZA						
12ZB	69,57077	df=36	p=,00066			
12ZC	149,6079	df=36	p=,00000	,1732560	,2640761	
12ZD						

Hodnocení občanské vybavenosti obce	13A	225,3062	df=36	p=0,0000	,2086361	,3754458
	13B	162,6780	df=36	p=0,0000	,1779721	,2523064
	13C	188,2131	df=36	p=0,0000	,1918799	,3654981
	13D	114,6956	df=36	p=,00000	,1499057	,2058666
	13E	214,9008	df=36	p=0,0000	,2056777	,3387516
	13F	216,8117	df=36	p=0,0000	,2060231	,3759763
	13G	210,5225	df=36	p=0,0000	,2042159	,2777297
	13H	123,9781	df=36	p=,00000		
	13I	106,8487	df=36	p=,00000		
	13J	275,3845	df=36	p=0,0000	,2345908	,3880091
	13K	129,6563	df=36	p=,00000		
	13L	148,3219	df=36	p=,00000	,1745530	,2853979
	13M	127,3790	df=36	p=,00000	,1620942	,2553733
	13N	125,7993	df=36	p=,00000	,1581763	,2173091
	13O	189,2884	df=36	p=0,0000	,1919771	,3746749
	13P	220,0778	df=36	p=0,0000	,2071639	,3818329
	13Q	253,0444	df=36	p=0,0000	,2217069	,4317149
	13R	321,3760	df=36	p=0,0000	,2511262	,4766092
	13S	312,8503	df=36	p=0,0000	,2478701	,5027765
	13T	140,1724	df=36	p=,00000	,1713164	,2286465
13U	297,5645	df=36	p=0,0000	,2485692	,4205035	
Budoucnost obce	17	162,6020	df=36	p=0,0000	,1768322	,3367030
Trendy a jejich vliv na budoucnost obce	18A	130,9344	df=36	p=,00000		
	18B	75,46525	df=36	p=,00013		
	18C	77,01345	df=36	p=,00008		
	18D	55,36532	df=36	p=,02054		
	18E	59,33319	df=36	p=,00849		
	18F	77,66266	df=36	p=,00007		
	18G	52,13248	df=36	p=,04004		
	18H	60,44798	df=36	p=,00655		
	18I	59,50877	df=36	p=,00815		
	18J	52,02881	df=36	p=,04087		
	18K	74,09023	df=36	p=,00019		
	18L	83,60667	df=36	p=,00001		
	18M					
	18N					
	18O					
	18P	73,95633	df=36	p=,00020		
	18Q					
Investiční potřeby obce	19A	58,16365	df=9	p=,00000	,2065627	
	19B	48,35639	df=9	p=,00000		
	19C	140,1708	df=9	p=0,0000	,3114363	
	19D	23,11854	df=9	p=,00594		
	19E	59,93780	df=9	p=,00000	,2095530	
	19F	90,37984	df=9	p=,00000	,2545010	
	19G	25,85065	df=9	p=,00216		

	19H	22,84649	df=9	p=,00655		
	19I	48,63848	df=9	p=,00000		
	19J	91,95167	df=9	p=,00000	,2565601	
	19K	68,66080	df=9	p=,00000	,2235706	
	19L	39,57546	df=9	p=,00001		
	19M	18,50529	df=9	p=,02974		
	19N	29,72132	df=9	p=,00049		
	19O	109,1724	df=9	p=0,0000	,2778468	
	19P	51,57211	df=9	p=,00000		
	19Q					
Faktory a jejich vliv na rozvoj obce	20A					
	20B	64,56921	df=36	p=,00240		
	20C	60,12375	df=36	p=,00706		
	20D	105,7750	df=36	p=,00000	,1457394	,2749823
	20E					
Největší překážky rozvoje obce	21A	29,74872	df=9	p=,00048		
	21B					
	21C					
	21D					
	21E					
	21F	50,02386	df=9	p=,00000		
	21G	28,00100	df=9	p=,00095		
	21H					
	21I					
	21J	46,61447	df=9	p=,00000		

Tabulka 2. Krajská příslušnost (nezávisle proměnná) x Závisle proměnné

		χ^2	sv	p-value	Cramer V
		Krajská příslušnost (otázka 3)			
Dosavadní vývoj ve vedení obce	8				
Vývoj obce v posledních 10 letech	9				
Vývoj obce v posledních 10 letech dle vybraných kritérií	11A	106,0183	df=56	p=,00006	
	11B				
	11C	83,86245	df=56	p=,00934	
	11D	119,8549	df=56	p=,00000	,1724976
	11E				
	11F	74,76416	df=56	p=,04766	
Hodnocení obce dle vybraných kritérií	12A				
	12B				
	12C	97,81788	df=56	p=,00046	
	12D	77,68815	df=56	p=,02916	

	12E	104,0047	df=56	p=,00010	
	12F	89,94322	df=56	p=,00270	
	12G	89,59293	df=56	p=,00291	
	12H				
	12I	93,08224	df=56	p=,00136	
	12J	75,61002	df=56	p=,04148	
	12K	85,91537	df=56	p=,00622	
	12L	120,5493	df=56	p=,00000	,1525519
	12M	159,6725	df=56	p=,00000	,1823113
	12N	101,9354	df=56	p=,00017	
	12O				
	12P				
	12Q				
	12R				
	12S	126,8141	df=56	p=,00000	,1687742
	12T	88,61982	df=56	p=,00357	
	12U	90,43008	df=56	p=,00243	
	12V				
	12W				
	12X				
	12Y	83,68204	df=56	p=,00968	
	12Z				
	12ZA				
	12ZB	93,90524	df=56	p=,00113	,1511923
	12ZC				
	12ZD				
Hodnocení občanské vybavenosti obce	13A	78,75923	df=56	p=,02416	
	13B	78,97802	df=56	p=,02324	
	13C	98,87135	df=56	p=,00036	
	13D	75,47514	df=56	p=,04242	
	13E	83,14674	df=56	p=,01073	
	13F				
	13G	104,0786	df=56	p=,00010	
	13H				
	13I	95,20606	df=56	p=,00084	
	13J	90,48870	df=56	p=,00240	
	13K	86,96623	df=56	p=,00503	
	13L	79,15438	df=56	p=,02252	
	13M				
	13N				
	13O	77,56041	df=56	p=,02981	
	13P				
	13Q				
	13R	115,1476	df=56	p=,00001	,1503777
	13S	112,3678	df=56	p=,00001	
	13T	79,60594	df=56	p=,02077	

	13U				
Budoucnost obce	17	83,61921	df=56	p=,00980	
Trendy a jejich vliv na budoucnost obce	18A	115,2970	df=56	p=,00001	,1524028
	18B	195,1956	df=56	p=0,0000	,1977414
	18C	83,63258	df=56	p=,00977	
	18D				
	18E				
	18F	87,04205	df=56	p=,00495	
	18G	80,20586	df=56	p=,01863	
	18H				
	18I				
	18J	76,12088	df=56	p=,03810	
	18K				
	18L				
	18M				
	18N				
	18O				
	18P				
18Q					
Investiční potřeby obce	19A	49,52992	df=14	p=,00001	,1948925
	19B	57,43536	df=14	p=,00000	,2098702
	19C	26,21223	df=14	p=,02432	
	19D				
	19E	45,95076	df=14	p=,00003	,1877187
	19F				
	19G				
	19H	25,28459	df=14	p=,03186	
	19I				
	19J				
	19K	34,67800	df=14	p=,00164	,1630753
	19L	29,26079	df=14	p=,00963	
	19M	27,03546	df=14	p=,01905	
	19N	29,51331	df=14	p=,00890	,1504424
	19O	24,46420	df=14	p=,04024	
	19P				
19Q					
Faktory a jejich vliv na rozvoj obce	20A				
	20B				
	20C				
	20D	77,23431	df=56	p=,03154	
	20E				
Největší překážky rozvoje obce	21A				
	21B				
	21C	47,08288	df=14	p=,00002	,1900171
	21D				
	21E				

	21F				
	21G	31,95464	df=14	p=,00407	,1565410
	21H				
	21I				
	21J	32,22505	df=14	p=,00372	,1572020

Tabulka X. Perlínovy (2019) typy venkova (nezávisle proměnná) x Závisle proměnné

		χ^2	sv	p-value	Cramer V
		Perlín 2019			
Dosavadní vývoj ve vedení obce	8	13,33766	df=5	p=,02041	
Vývoj obce v posledních 10 letech	9	38,34101	df=20	p=,00804	
Vývoj obce v posledních 10 letech dle vybraných kritérií	11A	101,5298	df=20	p=,00000	
	11B	63,86669	df=20	p=,00000	
	11C	45,67230	df=20	p=,00089	
	11D	82,12894	df=20	p=,00000	
	11E	39,49625	df=20	p=,00578	
	11F	40,06812	df=20	p=,00490	
Hodnocení obce dle vybraných kritérií	12A				
	12B				
	12C				
	12D	40,33973	df=20	p=,00452	
	12E	68,87376	df=20	p=,00000	
	12F				
	12G	49,20131	df=20	p=,00029	
	12H				
	12I	31,74740	df=20	p=,04607	
	12J				
	12K				
	12L	57,52230	df=20	p=,00002	
	12M	71,39071	df=20	p=,00000	
	12N	34,49399	df=20	p=,02297	
	12O				
	12P				
	12Q				
	12R				
	12S	62,07243	df=20	p=,00000	
	12T	63,15722	df=20	p=,00000	
12U					
12V					
12W					
12X					
12Y	32,16636	df=20	p=,04156		
12Z					

	12ZA				
	12ZB	44,89607	df=20	p=,00114	
	12ZC	48,17770	df=20	p=,00040	
	12ZD	31,41694	df=20	p=,04992	
Hodnocení občanské vybavenosti obce	13A	32,87838	df=20	p=,03479	
	13B	32,56285	df=20	p=,03766	
	13C	43,37450	df=20	p=,00182	
	13D	40,64136	df=20	p=,00414	
	13E	34,88356	df=20	p=,02073	
	13F	51,60973	df=20	p=,00013	
	13G	87,97410	df=20	p=,00000	
	13H	44,10401	df=20	p=,00146	
	13I	54,90351	df=20	p=,00004	
	13J	43,93693	df=20	p=,00153	
	13K	46,67662	df=20	p=,00065	
	13L				
	13M	36,72586	df=20	p=,01262	
	13N				
	13O				
	13P	39,92340	df=20	p=,00511	
	13Q	31,85823	df=20	p=,04483	
	13R	50,83206	df=20	p=,00017	
	13S	36,79762	df=20	p=,01237	
	13T	38,85763	df=20	p=,00694	
13U	51,19719	df=20	p=,00015		
Budoucnost obce	17				
Trendy a jejich vliv na budoucnost obce	18A	116,9489	df=20	p=,00000	,1534290
	18B	134,9554	df=20	p=0,0000	,1643554
	18C	68,25483	df=20	p=,00000	
	18D				
	18E	32,09421	df=20	p=,04230	
	18F	61,60014	df=20	p=,00000	
	18G	36,27863	df=20	p=,01426	
	18H	55,47984	df=20	p=,00003	
	18I	52,44447	df=20	p=,00010	
	18J	77,19897	df=20	p=,00000	
	18K				
	18L	54,79585	df=20	p=,00004	
	18M				
	18N				
	18O				
18P					
18Q					
Investiční potřeby obce	19A	29,11412	df=5	p=,00002	
	19B	31,49190	df=5	p=,00001	,1553439
	19C	21,64084	df=5	p=,00061	

	19D				
	19E	13,02839	df=5	p=,02311	
	19F	30,46828	df=5	p=,00001	,1527984
	19G	12,76661	df=5	p=,02567	
	19H	16,32640	df=5	p=,00597	
	19I				
	19J				
	19K				
	19L				
	19M				
	19N	15,78497	df=5	p=,00749	
	19O				
	19P				
	19Q				
Faktory a jejich vliv na rozvoj obce	20A				
	20B				
	20C				
	20D	33,59914	df=20	p=,02897	
	20E				
Největší překážky rozvoje obce	21A	27,66950	df=5	p=,00004	
	21B	41,46386	df=5	p=,00000	,1782500
	21C	22,86030	df=5	p=,00036	
	21D				
	21E				
	21F	41,97826	df=5	p=,00000	,1793523
	21G	36,28696	df=5	p=,00000	,1667516
	21H				
	21I				
	21J	20,71397	df=5	p=,00092	

Summary

The research report addresses the requirements for a "new" rural development policy that meets current conditions. It reflects both theoretical and practical knowledge.

The first chapter summarizes the starting points for a "new" rural development policy, as discussed in several workshops held during 2019 and 2020.

The second chapter deals with problems, future trends and also the investment needs of rural municipalities and regions, as they were analyzed in the project. They can be a good starting point for formulating support programs.

The third chapter deals with the current challenges of rural communities and regions, offering examples of their possible solutions. We are based not only on Czech but also foreign practice. Our aim was to point out key challenges and innovative solutions.

The next chapters deal in more detail with four rather more general challenges. Chapter 4 presents reflections on the conceptual solution of providing public services (civic amenities) in rural areas. The fifth chapter addresses one of the biggest challenges, namely climate change and adaptation measures.

The sixth chapter emphasizes the need to streamline regional development processes. It deals with the implementation of the principles of regional management in the conditions of rural and rural regions.

The seventh chapter deals in detail with the need for inter-municipal cooperation, which in our opinion is still insufficiently developed in the Czech Republic, as it lacks targeted support. In inter-municipal cooperation, we see a tool for solving problems associated with a large number of very small rural communities. We understand inter-municipal cooperation as a better model than a possible merger of municipalities. But it must be based on natural needs and be voluntary.

The last eighth chapter tries to point out the problems of strategic planning and seeks new solutions. In our opinion, planning for the development of rural municipalities and regions needs to be approached as a permanent process, which describes the so-called adaptation model of strategy creation. This is a model that should be applied mainly by local action groups, which we understand as a leader in rural development, who has sufficient organizational capacity to manage regional development processes in rural areas.

Požadavky na novou politiku rozvoje venkova

Jiří Ježek a kolektiv

Vydala:
Západočeská univerzita v Plzni
Univerzitní 8, 301 00 Plzeň

1. vydání, 146 stran
Plzeň 2020

ISBN 978-80-261-0990-7

© Západočeská univerzita v Plzni

Jiří Ježek, Jan Kopp a Kateřina Mičudová